

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Cemal ŞENER

ANADİLDE İBADET

TÜRKÇE İBADET

دین ائمتھک دوکی اجماعہ
Türk daktilosi
tesbît edildi

امواتق برآق قادار چنبر وچکدر

ANT YAYINLARI

CEMAL ŞENER

ANADİLDE İBADET

Dizgi

GÖKKUŞAĞI

Baskı - Cilt

ANADOLU MATBAASI

Kapak

ADIM GRAFİK

Birinci Baskı

AĞUSTOS 1998

ANT

YAYINLARI

Cihangir Kumrulu Yokuşu Sk. No: 24/2

Taksim - İSTANBUL

Tel: 0212. 249 12 30

Fax: 0212. 292 11 70

Cemal ŞENER

ANADİLDE İBADET

TÜRKÇE İBADET

ANT

İÇİNDEKİLER

Sunu.....	7
Giriş.....	9
Milliyetçilik ve Ulus Devletlerin Oluşumu.....	13
Arapça mı, Türkçe mi?.....	20
Türklerde Yazım Türleri.....	23
Anadilin Önemi.....	32
Arapça'nın Kutsallaştırılması.....	37
Türklerin Şamanlıktan İslamiyete Geçiş Yolculuğu	43
Din, Dil ve Çeviri.....	54
Türkçe Ezan ve Türkçe Kur'an Tartışmalarının Tarihçesi.....	64
Tanzimat Dönemi.....	65
Cumhuriyet Dönemi.....	72
İlk Türkçe Kur'an'ın ve Ezanın Okunması.....	85
Bursa'da Türkçe Ezan.....	88
Mustafa Kemal Türkler'in Luther'i mi?.....	92
Demokrat Parti Döneminde Türkçe Ezan Tartışmaları.....	95
Kur'an ve Anadilde İbadet.....	101

EKLER

Türkçe İbadet veya Anadilde İbadet.....	111
Kuteybe, Diyanet ve Türkçe İbadet.....	123
Namaz, Oruç, İçki, Türban ve Alevilik.....	127
Arapça, İmam Hatipler ve Türban.....	137
Alman'ın Arapça Ezan Tutkusu.....	146
Türkçe Kuran, Türkçe İbadet.....	149
Diyanet İşleri Başkanlarımızı Nasıl Bilirsiniz?.....	153
Kaynakça.....	157

SUNU...

Anadilde İbadet yada Türkçe İbadet tartışması ülkemizdeki son siyasi gelişmelere bağlı olarak gündeme geldi. Bu gelişmede şüphesiz Cemal Kutay'ın Hulki Cevizoğlu ile Kanal 6'daki yaptığı "Ceviz Kabuğu" programlarının önemli bir rolü oldu.

Gerçi Türkçe İbadet tartışmalarının oldukça eski bir tarihi var. İslamiyet'in kutsal kitabı Kur'an, Arapça olarak Cebrail vasıtası ile Peygambere Allah tarafından geliyor. İslamiyet Arap olmayan halklarla tanışınca dini kuralların öğrenilmesi ve uygulanması gündeme gelince, İslamiyet'in anadille konuşması da gündeme geliyor.

İslam Tarihi, bir yanı ile adeta Kur'an Arapça dışındaki dillere çevrilir mi çevrilmez mi, yada anadille ibadet yapılır mı yapılmaz mı tartışması tarihine dönüşüyor. Bu iş Hz. Muhammet'in sağlığında başlıyor. Günümüzde bile çok canlı bir şekilde yaşanıyor. Bu gelişmeleri ana hatları ile elinizdeki çalışmada göreceksiniz.

Aynı durum diğer tek tanrılı dinlerin de başına gelmiyor değil. Ama onlar bunu Avrupa'da Aydınlanma Dönemi denen dönem ile birlikte aşıyorlar. Bugün Kitabı Mukaddes veya İncil Afrika'nın Asya'nın yada Amerika'nın en küçük kavimlerinin dili ile onlara sesleniyor. Kitabı Mukaddes Şirketi'nin verdiği bilgiye göre; 1991 yılı sonu itibariyle Kitabı Mukaddes yani Tevrat, Zebur ve İncil 2090 dil ve lehçeye çevrilmiş bulunuyor. 2090 dil ve lehçe kendi anadili ile Tanrı'ya sesleniyor.

Araştırmada da görüleceği gibi bu konuda gerek; Kur'an'da, gerek hadislerde ve sünnette yani Hz. Muhammet'in sağlığındaki uygulamalarda olmadığı gibi

ondan sonraki yıllarda konmuş kurallarla Arapça dışında Allah'a ulaşmak yasaklanmış. Bir Arap hegemonyacılığı kurulmuş. İslam'ın öğrenilmesi adeta bazı firavunlarca engellenmeye çalışılmış.

Bu çalışma, bu mücadeleyi İslam Coğrafyasında olduğu gibi, Osmanlı'dan günümüze Türkiye coğrafyasında da vermeye çalıştı.

Kitabın oluşumunda; elindeki bilgi ve belgeleri (Atatürk Arşivi) bana vererek çalışmalarına yardımcı olan değerli dostum TV. Programcısı ve gazeteci Erhan Akyıldız'a, sahaf Tayfun'a, sahaf Hikmet'e ve bu bilgileri günümüz Türkçe'sine çeviren Yücel Demirel'e teşekkür yazmayı bir gönül borcu sayıyorum.

Elinizdeki küçük kitap, ülkemizde verilen aydınlanma mücadelesi için bir tuğla ●labilirse yazarını mutlu edecektir. Saygılarımla...

16. 6. 1998

Cihangir

GİRİŞ

1968-69 yıllarında Erzincan'da lise öğrencisiydim. Sol düşünceye eğilimli idim. O tarihlerde çıkan; Ant, Türk Solu, Aydınlık, Devrim gibi gazeteleri takip etmeye çalışıyordum. Filistin Meselesi o sırada çok günceldi. Yaser Arafat'ın FKÖ ile birlikte, Naif Havatme, George Habbaş gibi Filistinli önderlerin de isimleri sık duyulurdu. Bu dergiler o yıllarda Filistin Sorunu'na sıkça yer verirlerdi.

Arafat'ın yada Havatme'nin Habbaş'ın demeçlerine bu dergiler sıkça yer verirken, Filistin gerillalarının özellikle Leyla Halit'in resimleri ile süslü sayfalar dolusu yazılar çıkardı. O yazıların bir kısmı Filistinlilerin Anadilinde Arapça yayınlanırdı. Arapça metnin Türkçe'si ise ya karşı sayfaya veya sayfa altına verilirdi.

Annem, Arapça harflerle yazılı ama, Sosyalizm'in propagandasını yapan, Emperyalizme, Siyonizme vs. karşı olan bu yazıları görünce; o yazıları öper ve başına niyaz ederdi. Onları kutsardı. O yazıları Kur'an yazısı sanardı. Benim solcu eğilimlerimle bu yazıların birlikteliğine anlam veremezdi. İçten içe Kur'an yazısı gördüğü için memnun olurdu. Ben, anneme o yazılarda; sosyalizm'in övüldüğünü, gerilla savaşının, Kurtuluş için savaşın yazıldığını v.s. anlatmaya çalışırdım. Ama ikna edemezdim. O, kendisi ile dalga geçtiğimi sanardı. Hiç bir zaman da inanmadı. O nerede Arap harfleri ile yazılmış bir yazı görse, o yazıda ne yazarsa yazsın kendisinin okuma yazması olmadığı halde bulunduğu o Arapça yazıyı eline alır öper, kutsar, niyaz eder ve yüksek bir yere koyardı. Üselik annem Alevi inançlı birisi idi. Alevilikte ibadet sırasında: dualar, nefesler v.s. tümünden anadilde okunmasına karşın.

Türkler'in İslamiyetle tanışması sonucu Kur'an'ın Arapça olması halkın belleğine o denli derin kazılmışki, adeta genetik bir özellik haline gelmiş. Bu durumda elbette din adamlarının ve kurumlarının yadsınmaz rollerinin olduğu ortadadır.

Enver Ziya Karal; "Osmanlı Tarihinde Türk Dili Sorunu" adlı yazısında konu ile ilgili olarak diyor ki; "Din dili olarak Arapça kutsal sayılmıştı; çünkü, Kur'an Arapça nazil olmuştur. Yani Tanrı, Cebrail vasıtasıyla, Arapça konuşmuştur. Bu nedenle Kur'an'a **"Kelamullah"** (Tanrı Sözü) denildiği bilinmektedir. Böyle olunca, Arapça'dan başka herhangi bir dile çevrilmesine de olanak yoktur."

Diyanet İşleri Başkanlığı, Cumhuriyetin bir kurumudur. Onun görevlerinden birisi de, dinin Cumhuriyetin ilkeleri doğrultusunda ulusallaşması uğraşı olması gerekir. Ama ne yazık ki, dönem dönem Diyanet İşleri Başkanlığı adeta Cumhuriyet'in bir kurumu gibi değil, Arap hilafetinin bir kurumu gibi faaliyet göstermiştir.

Laik Cumhuriyet'in bir kurumu olan Diyanet İşleri Başkanlığınca, 1957 yılında "Dinde Reform Meselesi" adlı kitapta Kemal Edip Kürkcüoğlu'nun Diyanet İşleri Başkanlığınca yayınlanan kitabından konu ile ilgili: "Kur'an dili; Rabbani bir kelamdır. onu dar manasiyle Arapça saymak hatadır. Tekrar edelim **"Kur'an" Arapça değil Rab'cadır.** Onu okuyanlar bir bakıma Allah ile konuşurlar. **Evet Allah, her dili bilir. Ama kullarından, ibadetlerinde kendi kelimasının konuşulmasını ister.**" diyor.

Kur'an'ın, Arapça dışındaki dillere çevrilip, O'nu anlaşılır hale getirilmesinin önündeki engel işte bu zihniyettir. Peki Arapça Allah'ın dili ise, daha önce gelen tüm peygamberler Arapça bilmiyordu. Allah madem her şeye

kadirdir. O halde yeryüzünde tek dili Arapça yapabilirdi. Peki Arapça Allah'ın dili ise, diğer diller kimin dili? Şeytan'ın filan mı dili? Arapça dışında kendi anadillerinde ibadet yapanları Allah duymaz mı. O dilleri bilmez mi. Bu ne kör bir zihniyettir.

Diyanet'in yayınladığı sözünü ettiğim kitapta hadisler için ise; "Dinimizde ikinci derecede de kutsal kitabımız Peygamberin işlerini, tasviplerini bildiren hadis kitaplarıdır" diyor. Gerçi hadislerin gerçekliği konusunda da yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Günümüzde de devam etmektedir. Sonuçta ise; açık hadislerle yani "sarih hadislerle" itibar edilmede karar kılınmıştır. Konu ile ilgili olarak Bernard Lewis'in kitabına aldığı hadislerden küçük bir örnek okuyalım, Hadise göre Hz. Muhammet şöyle diyor: **"Arapları üç nedenle sev: Çünkü ben bir Arab'ım, çünkü Kur'an Arapça'dır ve çünkü cennet sakinleri Arapça konuşurlar..."**

"Ey halk, Tanrı birdir. Baba bir babadır. Din de bir tek dindir. Arapça hiçbirimizin ne babası ne anasıdır, o bir dildir. **Her kim Arapça konuşursa o bir Araptır**"...

"Araplar'ı sevmek imandır. Onlardan nefret etmek ise imansızlıktır" (İslam II-Religion and Society, s. 196)

İşte bu ve benzer hadisler Hz. Muhammet'in ağızına konarak müslümanlığı kabul eden ülkelerde Arapça'nın ve Araplar'ın üstünlük kazanmasında etken olmuşlardır. Bu nedenle Araplar; **"kavmi necip"** üstün kavim oluvermişlerdir. Bu nedenle Arapça; Mısır'da, Suriye'de, Kuzey Afrika'da yerli dilleri silmiş süpürmüş, yerlerine kendisi oturmuştur. Bu ülkelerdeki halklar Arap olmadıkları halde Araplaşmışlardır. Bu nedenle Türkiye'de bir kesim

Türk olsun, Kürt olsun, kendi anadilini bırakmış Arapça'yı ve Arap kültürünü kendine kimlik seçmişlerdir. Bu nedenle; Türkiye'deki Şafii Kürtler bir yandan “ulusal kurtuluştan”, “ulusal bilinçten”, “ulusallaşmaktan” söz etmelerine karşın aynı zamanda hızla İslam kanalı ile Araplaşmaktadırlar. Sol radikal Kürt kesimlerinin söyleminde bile; çeşitli konularda Anadil savunulurken, her nedense “Anadilde İbadet” konusu adeta unutulmuştur. O konu hiç gündemlerinde yer almamaktadır. Bu nasıl ulusallık diye sormadan edemiyor insan.

MİLLİYETÇİLİK VE ULUS DEVLETLERİN OLUŞUMU

Milliyetçilik, uluslaşmanın, ulus olmanın bilincidir. Milliyetçilik, dünya toplumlarının, ulus öncesi oluşumlardan ulus olma aşamasına varmanın ürünü olduğu gibi, ideolojik araçtır da.

Toplumlar, uluslaştıktan sonra süreç içinde yeni özellikler kazanmışlar ve zamanla yapısal değişimlere de uğramışlardır. Uluslar, ulus devletler uluslaştıktan sonra da, onu oluşturan bireylerin birer toplumsal varlıklar haline geldikleri ya da toplumsallaştıkları siyasal, kültürel yapılarıdır.

Bu nedenle değişimden sonra da milliyetçilik, ideolojik ve duygusal olarak özelliklerini korumaktadır. O halde milliyetçiliği; değişmez, homojen, tek yanlı bir yapılanma olarak değil, uluslaşma sürecinde çeşitli yapısal değişikliklere uğrayan, onlardan etkilenen dinamik bir yapı olarak görmek ve analizleri bu varsayımlara göre yapmak gerekir.

Milliyetçilik, belirli bir tarihsel kesitte ortaya çıkan bir oluşumdur. Milliyetçilik, uluslaşmadan önceki yani geleneksel toplumsal yapıların süreç içinde yokolup, kırılıp, yerine daha modern, çağdaş güncel ihtiyaçlara cevap verebilen kurum ve kuruluşların oluşturulmasıdır. Daha ileri üretim biçimi, daha ileri yaşam ve yönetim biçimlerinin doğmasıdır.

Bu anlamda; milliyetçilik, uluslaşmadan önceki kurum ve kuruluşlardan, oluşumlardan, uluslaşmaya, ulus devlet oluşumuna, ulus oluşturma yönelişin, hareketliliğini ve birleştiriciliğini gerçekleştirdiği zaman, çağdaş, ilerici olabilir.

Milliyetçilik; tarih sahnesine, feodal ya da pre-kapitalist denilen üretim ilişkilerinden veya ekonomiden,

bütünleşmemiş, dağınık sosyal örgütlenme biçimlerinden, kapitalist ekonomi denilen üretim biçimine geçmek için oluşmuş bir yapılanmadır.

Dağınık ekonomik ve sosyal oluşumları, ortak bir ulusal karar merkezine bağlamayı ulusallaşma kendine tarihsel görev olarak almıştır.

Ulusallaşmanın amacı öncelikle ulus oluşturmaktır. Bu ise; a) ulusal ekonomiyi b) ulusal devlet örgütünü kurmak ve bireysel, yöresel, kümesel oluşumları merkezileştirmek. c) Ulusal bir kültür yaratmak (Bundan anlaşılması gerekli olan ise, ortak değerler sistemi denilen oluşumlar. Bunlardan birisi de dil meselesidir.

Avrupa'da milliyetçiliğin tarih sahnesine çıkması, Avrupa'daki toplumların ulus-devlet olma aşamasına gelmiş olmaları dönemi ile başlamıştır.

Ulus ve uluslaşma; Batı'nın dağınık feodal, siyasal ve ekonomik örgütlenişi içinde gelişemeyeceği gibi, Doğu'nun birçok etnik topluluktan oluşan, üstelik çoğu teokratik imparatorluk olan bir toplumsal bünye içinden de gelişemedi.

Ulusal topluluğu yaratmanın en önemli şartı; pazar ekonomisinin bu iki yapıyı da dağıtıp; bireyleri ve bireysel yöresel toplulukları ortak bir ulusal pazar içinde örgütlemektir.

Üretimin ve bölüşümün ulusal düzeyde gerçekleşmesi yani ulusallaşması, tüm ulusun ekonomik birim olarak alınması, pazarın çapını o zamana dek görülmedik bir büyüklüğe vardırır. Emek ve sermaye pazarın bu çapına göre yaygınlık kazanır. Böylece üretici güçlere büyük bir dinamizm kazandırılır.

Bu dinamizmi ideolojik olarak savunan milliyetçi ideolo-

ji; tüm toplumu ulusal sınırlar içinde, ayrıışmış toplumu tek bir otorite altında birleşmeyi amaçlıyordu.

Bunun için bireyleri ve eski kümelenmeleri ulusal birliğe çağırıyordu. Burada savunulan birlik; geleneksel toplumdaki gibi benzer elementlerin durağan birliği olmayacak, birbirine benzemeyen birimlerin dinamik, ekonomik birliği olacaktır.

Böylelikle, insanlar bu prens'in veya diğer prensin zorunlu uyruğu ve dinsel otoritenin mecburi izleyicisi olmaktan çıktılar. Bugün insan hakları denen hakların, onlardan değil, insan olmaktan, özgür birer yurttaş olmaktan kaynaklandığı bilincine vardılar.

Artık, bireylerin ilişkileri. Bey veya Prens'in yöresel gücü ya da kilisenin seçeneksiz göksel dinsel otoritesi ile sağlanmıyordu.

Milliyetçiliğin topluma çağırısı: kişi, aile, zümre, sınıf vs. adına değil, ulusun tümüne yöneliktir.

Tabi. geleneksel bağımlılık ilişkileri olarak ifade edilen: egemenlik ve ayrıcalık ilişkileri ortadan kalkınca; mutlak monarşiler, aristokrasi, kilise ve benzer kurumlar birer siyasal güç olmaktan çıktı. Rönesans ve Reform düşüncede ve inançta Batı dünyasına dünyeviliği ve akılcılığı getirdi.

Bu toplumsal atılımın öncü sınıfı burjuvazidir. Burjuvazi liberalizmi, laikliği, siyasi temsili, özgürlükcülüğü, akılcılığı, eşitliği savunarak tarih sahnesinde yerini almıştır. İşte ulus-devlet Batı Avrupa'da bu gelişmenin arkasından feodalitenin ve teokrasinin enkazı üstüne yükselmiştir.

Ulusallaşma ise, doğallıkla ortak bir yönetim ve hukuk sistemini gerektirmiştir. Bu durum: ulusal toplumu oluşturan kişi ve toplulukların birbiri ile olan ilişkisini yerel ve dinsel olmaktan çıkarıp ulusal egemenliği simgeleyen merkezi ve laik bir oluşumun gerçekleşmesini zorunlu kılmıştır.

Sadece Tanrıya karşı sorumlu olan geleneksel otoritelere bağımlılığın silinip, yerine egemenliğin kaynağının ulus olmasının benimsenmesi büyük bir toplumsal ve siyasal değişimdir.

Tabi, egemenlik ulusun olunca, o zaman siyasal otorite ulusu temsil edenler tarafından kullanılacağı anlamına gelir. Yani; uluslaşma, toplumsal otoritenin (yönetimin) dinsel ve yöresel güç odaklarının elinden alınıp, meşruluğu ulustan kaynaklanan güçlerin eline verilmesi anlamına geliyor.

Kendi ulusal-devletini ve ulusal pazarını yaratan burjuvazi, süreç içinde kapitalist bir dünya oluşturdu. Batılı uluslar, zaman içinde, milliyetçilik ideolojisini kendi ekonomik ve siyasi yayılmacılıklarının bir aracı olarak kullanmaya başladılar.

Milliyetçiliğin yeni egemen sınıfı ya da taşıyıcısı sınıf, önce toplumsal istikrarı sağlamak için sınıflararası uzlaşmaya önem vermiştir. Ama süreç içinde Batı milliyetçiliği, ulusal birliği sağladıktan sonra, hız kazandırdığı toplumsal gelişmenin bir devresinde ekonomik yayılmacılığının ve sömürgeciliğin aracı oldu ve saldırgan, ırkçı bir nitelik kazandı.

Artık milliyetçilik, ilk filizlendiği dönemde olduğu gibi, ulus oluşturma ideolojisi olmaktan, Batı için çıktı. Sömürgeleştirdiği toplumları geri bıraktıracı bir işlev üstlendi.

Bir süre sonra, bu türden milliyetçilik yani Emperyalist milliyetçilik. Üçüncü Dünya olarak isimlendirilen ülkelerde yani sömürge yada yarı sömürgelerde kendi karşısını yarattı. Bu ülkelerde gelişen milliyetçilik, sayılan özelliklerine ek olarak Emperyalizme karşı olmayı da kendilerine temel aldılar. Mustafa Kemal'in 1920 yıllarının başındaki milliyetçiliği, anti-feodalliğinin yanı sıra aynı zamanda anti-emperyalist bir milliyetçilik anlayışı içeriyordu.

Bu milliyetçilik de, Batı'daki gibi kendi özgöl yolunu izleyerek kendi kurumlarını oluşturacaktır.

Sözünü ettiğimiz bu gelişmeler Batı'da 1700'lü yıllarda oluşan toplumsal alt-üst oluşla gerçekteşti. Bugün laik ve demokrasi ile yönetilen ölkelerde 1700'lere dek krallar, derebeyler vardı. Bunlar güçlerini ilahi kuvvetlerden aldığını iddia ediyorlardı ve onlar kutsaldı. Kutsallara karşı gelmekte günahtı. Bu ölkelerde uzun yıllar krallar ve derebeyler ile burjuvazi ve halk arasında mücadeleler yapıldı.

Sonuçta, sanayici burjuvazi ve onun desteğindeki halk ve o mücadele içinde ortaya çıkan aydınların desteğı ile derebeylik yıkıldı. Yönetimler laikleşti ve cumhuriyetler kuruldu. İngiltere'de Cromweller, Fransa'da Jan Jak Russo'ların Robespiyerler'in, Victor Hugo'ların önderliğindeki Fransız Devrimi, İtalya'da Garibaldi hareketi Avrupa'ya laikliğı, Cumhuriyeti ve demokrasiyi getirdi. Bunu; Avrupa'da hayatın her alanına din ve din dışı tüm alanlara kendini kabul ettiren Rönesans ve Reform hareketleri izledi. Böylece halkı, gücünü Tanrılarından aldıklarını iddia eden kiliseler, krallar, derebeyler değıl, seçimle gelen ve istenildiğı zaman değıştirilebilen yöneticiler yönetmeye başladı. Bugün Batı'da bazı ölkelerde varlıkları devam eden kral ve kraliçelerin varlığı ise sadece semboliktir.

Böylece tarih sahnesine çıkan bu olaylar sonucu her ulus kendi ulus devletini kurdu. Fransızlar'ın Fransa'yı, İngilizler'in İngiltere'yi, İtalyanlar'ın İtalya'yı, Almanların Almanya'yı vs. kurmaları bu sürecin sonucudur. Bu süreç ardından bir dizi oluşumu ulusallaştırdığı gibi **dili ve dini de ulusallaştırdı**. Bu ulus-devlet olmanın olmazsa olmaz şartlarındandır.

Bu yaşanan tarihsel dönemde Osmanlı

İmparatorluğu'nun yapısını Prof. Dr. Taner Timur **“Osmanlı'nın Toplumsal Yapısı”** adlı eserinde şöyle değerlendiriyor:

“Osmanlı Devleti bir uluslar ve dinler mozaïği idi. ulusal devrimler çağında bu yapıyı teşkil eden birimler dağıldı ve ayrı ulusal devletler kuruldu. Başka bir deyişle, tarihi gelişim sürecinde kapitalizm ve burjuva devrimleri, Osmanlı devleti açısından görevlerini bu devleti ulusal devletlere bölerek yerine getirdiler. Oysa bu devletin egemen unsuru kabul edilen Türkler, bu çözölüş sürecini objektif olarak değerlendirme durumunda değillerdi.”(s. 153)

Ümmet esasına dayalı, yani din esasına dayalı Osmanlı İmparatorluğu'nda bu dağılma süreci Osmanlı şemsiyesi altında bulunan farklı milliyetten toplumların uluslaşma ve kendi ulusal devletini kurmayı gündeme getirdi.

Osmanlı'nın egemen unsuru gibi gözükten ama gerçekte hiç de öyle olmayan Türklerin önlerine ise tarih ümmet esasına dayalı devlete son verip uluslaşmayı koydu. Mustafa Kemal'in önderliğindeki hareket bu uluslaşmanın ateşini Anadolu bozkırında tutuşturmaya çalışarak işe koyuldu. Emperyalist işgale, onun işbirlikçilerine ve toplumsal desteklerine karşı birçok cepheden verilen mücadele uluslaşmanın sancılarıydı. Bu mücadele Türklerin önüne yeniden ümmet toplumunu oluşturmayı değil, ulus-devleti oluşturmayı koydu.

İşte bu kitaptaki dil ve din konusundaki yapılmak istenen değişim uluslaşmanın, ulus-devlet olmanın olmazsa olmaz şartlarından biri olan toplumsal değişimlerdi. **Uluslaşma için dil ve dinin ulusallaşması bu nedenle hayati bir öneme sahiptir.**

“Atatürk bana sordu: ‘Yeni yazıyı tatbik etmek için ne düşündünüz?’ ‘Bir, 15 yıllık uzun, bir de beş yıllık kısa mühletli iki teklif var’ dedim. ‘Teklif sahiplerine göre, ilk önceleri iki yazı bir arada öğretilecektir. Gazeteler yeni yazıyı yarım sütundan başlayarak yavaş yavaş artıracaklardır. Daireler ve yüksek mektepler için de tedrici bazı usuller düşünülmüştür.”

‘Yüzüme baktı: **‘BU YA ÜÇ AYDA OLUR, YA HİÇ OLMAZ’** dedi.”

Falih Rıfkı ATAY

“Çankaya” kitabından

ARAPÇA MI? TÜRKÇE Mİ?

Mustafa Kemal, ülkenin siyasi bağımsızlığını kazanmasının ardından düşünsel bağımsızlığının da kazanılmasının ne denli önemli olduğunun bilincindeydi. Bu nedenle din, dil ve tarih alanında bazı reformların gerçekleşmesini ulus devlet kurmanın ön şartı olarak görüyordu. Çünkü Türkler yüzyıllardır Arapça'yı kendi adadillerinin önüne çıkarmışlardı. Arapça okumuşlar. Arapça yazmışlar. Kendi adadillerini Arapça alfabe ile yazmışlar. Müslüman olacağız diye adeta Araplaşmışlardır.

Tabii Türkler sadece Arap dilini öğrenmekle kalmamışlar. Dilin aynı zamanda bir kültürün taşıyıcısı olduğu da bilindiğinden; Arap dili, Arap kültürünü de Türklerin hayatına iyice taşımıştır.

Mustafa Kemal'in gerçekleştirdiği toplumsal yeniden yapılanma açısından; Ümmet ve Arap kültüründen kendi kültürel bağıni koparmak diğer bir çok özellikle birlikte İslam kaynaklarını da adadili ile okuyup anlamak için adadile dönüş yada Türkçe'ye dönüş zorunluydu.

Arap alfabesi: okuma-yazmanın yaygınlaşması ve yeni kuşakların eğitim ve öğretimi için bir çok zorluk içeriyordu. Bir çok Arap bilgini bile bu sıkıntıları tarihte ortaya koymuşlardı.

Örneğini: Türk dil yapısında 8 sesli harf varken, Arap alfabesinde bunlara karşılık olarak 3 sesli işareti bulunuyor. Bu işaretler. başta ı ortada ve sonda yazılması yüzünden harf sayısı Arap alfabesinde yüzü buluyor. Arap alfabesinde büyük harf olmadığı için özel isimler ve büyük harf yazılması gereken yerlerde büyük harf kullanılmadığı için iş hayli zorlaşıyordu.

Bu pratik nedenle bile; kurulan yeni Cumhuriyetle bu durum eğitim ve öğretimin gelişmesinin önünde önemli bir engel oluşturunuyordu. Bu ve benzer nedenlerle Mustafa Kemal 1 Kasım 1928'de Arap alfabesine son verdi. Bu yaptırım uluslaşmanın, ulus-devlet olmanın olmazsa olmaz şartı idi. Bu aynı zamanda Arap dil hegemonyacılığına karşı da “dur” demek anlamına geliyordu. Kabul edilen Latin alfabesi Türkçe'nin dil yapısına, telaffuzuna uygun bir alfabeyle bazı yeni harfler eklenerek yeni Türk Devrimi yola koyuldu.

Mustafa Kemal. Arap alfabesi yerine Latin alfabesini Türkçe'nin alfabesi olarak kabullenmekle kalmadı. O Türk tarihinde ilk defa İslam'ın temel kaynağı olan Kuran'ı tümüyle Türkler'in anadiline çevrilmesini sağladı. Böylece Türk alfabesi ve Türkçe ile ve Türkçe konuşan milyonlarla Türk dünyası ile İslam'ı ve Kuran'ı tanıştırmış oldu. Mustafa Kemal'in bu hareketi Arap dünyasında ve anadilini unutup Araplaşan Türkler arasında sevinç yaratacak yerde ne yazık ki, O'na düşman olmalarına neden oldu.

Kuran çevirisi ve Kuran'ın daha iyi anlaşılması için yapılan TEFSİR çevirileri konusundaki gelişmeleri çalışmanın ileri kısımlarında irdelemeye çalışacağım.

Bu satırlarda birer cümle hatta bazen birer kelime ile ifade edilen her yaptırım için Mustafa Kemal olağanüstü hazırlık, araştırma ve irade kullanarak ve bir dizi çok yönlü tepkileri risk ederek gerçekleştirmiştir.

Bunlardan birisi de yaklaşık 1000 yıldır Türklerin İslam olmasından sonra kullandıkları Arapça'ya son verilip Türkçe'nin Latin harfleri ile yazılmasıdır. Mustafa Kemal'in taviz tanımayan iradesi olmasa bir çok şey gibi Türkler anadilleri ile okuma-yazma ve ibadet yapmayı bile bugün sürdüremeyeceklerdi.

Arapça'dan Türkçe'ye geçiş olayının nasıl gerekleştirdini Falih Rifkı ATAY, “ankaya” adlı kitabında şöyle anlatıyor: “Atatürk bana sordu: ‘Yeni yazıyı tatbik etmek için ne düşündünüz?’ ‘Bir, 15 yıllık uzun bir de beş yıllık kısa mühletli iki teklif var’ dedim. ‘Teklif sahiplerine göre, ilk önceleri iki yazı bir arada öğretilcektir. Gazeteler yeni yazıyı yarım sütundan başlayarak yavaş yavaş artıracaklardır. Daireler ve yüksek mektepler için de tedrici bazı usuller düşünülmüştür.’

‘Yüzüme baktı: **‘Bu ya üç ayda olur, ya hiç olmaz’** dedi. Hayli radikal bir inkılapçı iken ben bile yüzüne bakakalmışım. ‘Çocuğum’ dedi. ‘Gazetelerde yarım sütun eski yazı kaldığı zaman dahi herkes bu eski yazılı parçayı okuyacaktır. Arada bir harp, bir iç buhran, bir terslik oldu mu, bizim yazıda Enver’in yazısına döner. Hemen terk olunur.’”

Mustafa Kemal, bu kararlılığı sayesinde çağdaşı olan bir çok liderden daha köklü değışimlere imzasını atabilmiştir. Bu özelliğinden dolayı yıllar sonra en yakınında bulunan Falih Rifkı Atay O’nun için; **“Ürkmeyen, bütün riskleri kabul eden bir liderdi”** diyebilmektedir. Küba Devrimi’nin lideri; Fidel Castro bile, Mustafa Kemal’in yaptığı **“Harf Devrimi”**nden 70 yıl sonra 1997’de: “Bu kadar büyük bir devrim yaptım ama Atatürk’ün yaptıklarını başaramazdım” diyor. Mustafa Kemal, dilin aynı zamanda kültür olduğunun bilincinde olduğu için, O oluşacak yeni kültürün devşirme dillerle değıl anadili ile gerçekleştirmek istiyordu.

‘TÜRKLER’DE YAZIM TÜRLERİ

Latin harfleri ile Türk Alfabesi ilişkisini iyi anlayabilmek için, Türkler’in tarihte ilk bilindiği zamandan günümüze dek yazın konusunda geçirdikleri değişimleri kısaca görelim. O zaman Arapça ve Farsça’nın Türk toplumu üstündeki egemenliği ve etkisi daha iyi görülecektir.

Latin harfleri ile Türk Alfabesi’nin yazılmasının değişim, yenilenme, uluslaşma, batılılaşma vs. ile elbette direk ilişkisi vardır. Ama işin bir başka yanı daha var ki o da, yaklaşık bin yıldır Türkler tarafından okuma ve yazı dili olarak kullanılan Arapça’nın Türk dil yapısına dilbilim açısından uygunsuzluk gösterdiği. Ayrıca Arapça okuma-yazmanın zor olması, okuma-yazma oranının düşük oranda seyretmesinin nedenlerinden birisidir.

Harf Devrimi’nin getirdiği bir başka olumlu sonuç ise, Türk Alfabesi’nin kabul edilmesi ile sadece bir değişimin gerçekleşmesi sağlanmamış, doğal bir süreçle Türkçe günlük yaşamda yer alan Farsça ve Arapça kelimelerin yerine yavaş yavaş geçmeye başlamıştır.

Mustafa Kemal’den önce de XIX yüzyılın ortasından başlayıp, Harf Devrimi denilen 1928 yılına kadar, yazı tarzında çeşitli reform önerileri kamuoyuna önerilmiş, tartışmalar yaşanmış. Ama hiç biri Mustafa Kemal dönemi gibi kalıcı olamamıştır.

Şimdi. Türkler’in. tarihte değişik dönemlerde kullandıkları alfabeler ve yazı türlerine kısaca bir bakalım.

Göktürk yada Köktürk adı verilen Türkler’in ataları M.S. IV. y.y.da kurdukları topluluklarla tarihte ilk kez kendilerinden sözettirmiştir. Kullandıkları dil ise, Ural-Alтай dil grubuna bağlı **Köktürkçe**’dir.

Bu konudaki en eski yazılı belge M.S. 688-692 yılları arasında yazıldığı sanılan ve Doğu Gobi’de bulunan ÇÖYREN yazıtı ile M.S. 732-733 yıllarında yazıldığı kabul edilen ORHUN ANITLARI’dır.

Bu yazıtlar üstündeki Türk Alfabesi eldeki verilere göre Türkler’in kullandıkları en eski yazı olarak kabul edilmektedir. Bu belgelerdeki yazılar, yani KÖKTÜRKÇE yazıların 1893 yılında çözüldüğünü dilbilim tarihçileri yazmaktadır. Bu yazılar konusunda bilim çevrelerinde farklı görüşler bulunuyor. Bir kısım bilim adamı bu yazılara, Arami kökenli derken, diğerleri yazının Hitit, Likya, Finike etkiden kaynaklandığını iddia etmektedir.

Bu tip yazıya “RUNİK” adı verilir. Özelliği ise; kaya ve taşta yazıldığından yuvarlak olmayıp, dik çizgilerden oluştuğudur.

Türkler yada Köktürkler M.S. VII. y.y.da ise Uygur yazısını kullanmışlar. Dilbilim tarihinde Türkler’in zaman içinde; Sogut, Manivettind kökenli Brahmi adı verilen yazı türlerini de kullandıkları yazıdır. Türkler’in İslamiyet’i kabul etmelerinden önce geçen beşyüz yıl içinde dokuz tür yazı tarzı denedikleri bilinmektedir. Ama bu yazı türleri esas olarak sözlü dilde kalmıştır. Hemen hemen yazıya hiç geçmemiştir.

Türkler, M.S. IX. y.y.da İslamiyeti yoğun bir baskı sonucu kabullenmek zorunda kalmışlardır. İslamiyet Türkler için aynı zamanda Arap hegemonyacılığı anlamına gelmiştir. İslamiyet’i kabul eden toplumların Araplaştırılması amacı ile din ile birlikte Arap Kültürünün en etkili aracı olan Arap Alfabesi’de uygulanmıştır. Bu durumun doğal sonucu olarak da Arapça İslamiyet’le birlikte günlük hayatın içine dek girmiştir.

Süreç içinde Türkler Arapça'yı din dili olarak ibadet makamlarında, bilim dili olarak da medreselerde kullanırlar. Arapça, Kuran'ın yazıldığı dil olduğu için kendisine bir kutsallık da verilir. Bu özelliğinden dolayı Osmanlı'da da sarayda kullanılır.

Türkçe'de olan seslerin Arapça ile yazılamaması, Semitik dillerden geldiği söylenen Arapça ile Ural-Altay dilleri kökünden geldiği kabul edilen Türkçe arasında önemli bir uyumsuzluk konusu olur. Giderek Türk toplumu anadilindeki kelimeleri kullanmakta zorluk çeker ve büyük oranda Arapça kelimeyi kullanmak zorunda kalır. Kur'an dilinin Arapça olması, Farsça'nın da aynı alfabeyi kullanması ve gelişkin bir dil olması zamanla Osmanlı Sarayına Arapça ve Farsça'nın hakimiyeti sağlanmış ve Türkçe sarayda konuşulmaz olmuştur. Türkçe Anadolu'daki köylü Türkmen kitlelerin evlerine hapsolmuştur.

1516-1517 Mercitabık ve Rıdaniye seferinden sonra Osmanlı'nın Mısır'ı alması Hilafet'in de Osmanlı'ya geçmesi ile sonuçlanmıştır. Böylece Osmanlı İmparatorluğu bir İslam İmparatorluğu'na dönüşmüştür. O yıllarda yapılan bir araştırma sonucuna göre; o yıllarda Osmanlı topraklarında kullanılan yazı dilinde; Türkçe sözcükler % 38 iken Arapça ve Farsça sözcükler % 58 olarak çıkmış.

Türkçe'nin kullanılan dil olmaktan çıkarılarak yerine Arapça'nın kullanılması 19. y.y. kadar devam etmiştir. Tanzimat ile birlikte yenilikçi fikirlerin ve ulusculuğun etkisi ile Batılılaşma tartışmaları sırasında eğitim konusu ile birlikte Türkçe yeniden gündeme gelmiştir.

Osmanlı aydınları bile o denli Arapça'yı kabullenmişlerdi ki, Türk milliyetçiliğini, ulusculuğu vs. savunmalarına karşın Şinasi, Ali Suavi ve hatta Namık Kemal bile Arapça'nın

eğitim konusunda kusurları olmasına karşın, hiçbir zaman Türkler'in eğitim ve yönetimlerini yaptığı Arap Alfabeti'ne karşı çıkmamışlar, onun değiştirilmesini savunmamışlar, hatta değiştirilmesine karşı çıkmışlardır.

Osmanlı aydınının Latin Alfabeti'ne ilişkin tutumu, Ebuzziya Tevfik'in TERAKKİ gazetesi'nde yayınlanan şu yazısı ile çok çarpıcı bir şekilde ifade ediliyor. Tanzimat'ta toplumsal değişimden, eğitimde değişimden söz eden Osmanlı aydını sıra Alfabe'ye gelince Latin alfabesine karşı çıkıyor. Arap Alfabeti'ni sadece biraz düzeltmeyi savunuyor.

“Harfler değişirse, şimdiye kadar yazılan kitapları anlayan kalmaz. Bin yıllık yapıtları yeni yazıya çevirmek gerekir, bu da olanaksızdır. Kuran için başka, öteki bilimler için başka harf kullanılır mı? Bu, bir dili beceremeyen adama iki dil öğretmeye benzer.” (Ebuzziya Tevfik, Terakki gazetesi)

Ulus bilincinin yeteri kadar belleklere yerleşmediği bazı Osmanlı aydınları ise; İslamiyeti kabul edenler arasında birleşme işareti olan bu harfleri yani alfabeyi değiştirmeye kalkmanın hiç bir zaman işimize gelemeyeceğini savunurlar.

Ama buna karşın Latin Alfabeti türlü yollarla Osmanlı'nın günlük yaşamına Batı ile ilişkiler nedeni ile girmiştir bile. İngiltere ve Fransa Osmanlı ile birlikte Kırım Savaşında Ruslara karşı savaşmış. Toplanan Paris Konferansı'nda Osmanlı resmen ve hukuken Avrupalı devletler arasında sayılmıştır. Bu nedenle karşılıklı devletler-arası yoğun ilişkiler yaşanmıştır. Fransızca, Osmanlı sınırları içinde adeta kendini ikinci dil olarak kabul ettirmiştir.

Tüm ticari yazışmalar; ithalat, ihracat Latin Alfabeti ile yapılmaktadır. 1874'de kurulan Dünya Postalar Birliği'ne katılan Osmanlı Posta İdaresi de tüm yazışmalarında Latin

Alfabesi'ni kullanmaya başlamıştır. Elçiliklerden saraya ve saraydan elçiliklere giden yazışmalarda kullanılan alfabe Latince'dir.

Osmanlı idaresinde okuma-yazma adeta; din adamları, devlet adamları ve askerler gibi sınırlı bir kesim tarafından öğrenilen bir özellik gibi anlaşılmıştır. Halbuki Batı ile aramızdaki uçurumlardan biri de; Arapça'nın zorluğu ve basılı eserin azlığı nedeni ile gençleri eğiten medrese ve okulların azlığıdır. Dini baskılar nedeni ile matbaa bile keşfinden 274 yıl sonra 1729'da Osmanlı'ya ulaşmıştır.

1729'dan Latin Alfabesi'ne dayalı Türk Alfabesi'nin kullanılmaya başlandığı 1928 yılına kadarki bu 200 yıllık sürede, toplam 27 bin civarında kitap basılmıştır. Bunların; 3.066 adeti 1729-1875 yılları arasında, 6827 adeti 1908-1917 yılları arasında, 6450'si ise 1918-1928 yılları arasındadır.

Alfabe tartışmaları 24 Şubat 1924 günü TBMM'de Milli Eğitim bütçesi görüşmeleri sırasında tartışılırken, söz alan İzmir milletvekili Saraçoğlu Şükrü BEY tarafından şöyle dile getirilir:

“Benim kanaatimce bu büyük derdin en vahim noktası harflerdir. Eğer ben Arap harfi diyecek olursam burada benim fikrime karşı çıkacak ve isyan edecek var mı? Efendiler, bunun yegane kabahati harflerdir.”

O gün kürsüden yoğun tepki ile karşılanan konuşmanın son bölümünde ise Saraçoğlu şunları demeden edemez. Şöyle der;

*“Hacımızın, hocamızın, amirimizin, memurumuzun gayretine, yıllardan, asırlardan beri yapılan bunca fedakarlığa rağmen **halkımızın ancak yüzde ikisi veya üçü okumuştur.**”*

Bu cümleleri Saraçoğlu'na saldırılar izler. Araya Milli Eğitim Bakanı Vasıf Çınar ve diğer bakanlar girerek kavgayı önlerler. Saracoğlu'na bakan bile doyurucu bir yanıt veremez. Basın da bu tartışmalarda iki safa ayrılır. Latin Alfabeti'sini savunanlar ve karşı olanlar diye.

Latin Alfabeti'sini kullanmayı savunan Hüseyin Cahit Yalçın, Tanin Gazetesi'ndeki yazısında; Latin harflerinin kabulünü "bir kurtuluş yolu" olarak ifade eder. Asırlardır süren cehaletin kurtuluş yolu olarak yorumlar.

İbrahim Alaettin (Gövsâ); Resimli Gazete'de, Ali Seydi yayınladığı kitapta günümüzdeki takipçileri gibi bakın ne diyor:

"Latin yazısını almak ulusal gururla da bağdaşmaz. Birkaç kişinin yanılgısı yüzünden eski kültür yapıtları kurban edilir mi? Bu arada birkaç bin talih-siz Türk çocuğu, Kitapsız, öndersiz, bilgisiz kör cahil yetişir. Eski yapıtları okuyamaz. Latin yazısıyla yazılmış kitap da bulamazlar. Tarihimizde böyle bir boşluk, böyle bir kopukluk, yaratmaya ulusal vicdan nasıl izin verir."

Tabi bu nasıl bir ulusal vicdan ve ulusal gurursa Arapça'ya izin veriyor. Araplaşmış Türklerin asimilasyonuna da izin veriyor. Ama Latin harfleri ile Türkçe yazımına izin vermiyor.

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Vasıf Çınar öğretmenler arasında konu ile ilgili bir araştırma yapar. Öğretmenlerin % 96'sının Latin harflerine karşı olduklarını hayretle görür.

1926'da Fuat Köprülü de Latin harflerine karşı düşüncesini Milli Mecmua'da şöyle yazar:

*"Latin harflerinin kabulüne taraftar olanlar zannediyorlar ki batı medeniyetine bu suretle daha çabuk ve kolay girebiliriz. **Halbuki batı***

medeniyetine girmek harflerin değişimi ve Latin harflerinin kabulü ile olmaz.”

Aynı Fuat Köprölü, 1938’de harf devriminin 10. yılında Ülkü dergisinde 12 yıl önceki fikirlerine karşı olarak şunları savunur:

“Türkler’in kültür tarihinde bu kadar azametli, bu kadar geniş bir dönüm noktası var mıdır, bilemeyiz. Bir milletin alfabesini bırakıp yeni bir alfabe kabul etmesi, eski bir kültür dairesinden çıkıp yeni bir kültür çevresine girmesi demektir. **Arap Alfabesi’ni bırakmakla, Ortazaman doğu kültüründen silkinip çağdaş Batı kültürüne girmek iradesini göstermiş oluyorduk.** Bu yeni Türk alfabesi sayesinde o zamana kadar kendi hususi kimliklerini saklatan Arap ve Fars kelimeleri artık dilimizden tutunamayacaklardır.”

Türkiye’deki Latin harflerine geçme çalışmaları Türkiye’de Türkçü-Turancı kesim gibi Rusya Türkleri arasında da farklı düşünceler ortaya çıkarır. Örneğin; o yıllarda Türkçü-Turancı kesimin liderlerinden sayılan Zeki Velidi Togan; latin harflerinin kabulüne kesin olarak karşıdır. Bu konudaki düşüncelerini **Türk Yurdu** dergisinde şöyle ifade eder:

“Sureti katiyyede bilmeliyizki **Latin hurufatının lisanımıza tatbiki imkansızdır ve zararlıdır.** Hurufat meselesi latin harflerini kabul etmek suretiyle halledilecek olursa bu yolun bir devlet içerisinde **dört beş aydan fazla ömrü olmaz.”**

Zeki Velidi Togan ve benzer düşünen Türkçü-Turancıların kaygıları; Türkiye’de Latin harfleri kullanılırsa, dış Türklerle kültürel bağların kopacağı ve Türk Dünyası’nın dağılacağı inancıdır. Ama hiç de durum böyle olmaz. Sovyet

Türkleri 1926'da Latin alfabesini kabul ederler. Bu olayın ardından bizdeki Türkçüler Latin Alfabesine karşı direnişini bırakır, desteklemeye başlarlar.

Latin Alfabesi'nin kabulüne Mustafa Kemal'in yanıbaşındaki dava arkadaşı **İsmet İnönü** bile bazı kaygıları nedeni ile bir süre karşı çıkar: Hükümetin başında bulunan İnönü, doğabilecek kargaşadan çekinerek yıllar sonra anılarında düşüncelerini şöyle açıklar: "Atatürk devrimleri içinde karar verilmesi en çok düşünülen konu idi."

İsmet Paşa, bu kaygılarına karşın, bir çok konuda olduğu gibi Latin alfabesi konusunda da karar verildikten sonra harf devrimini sonuna dek desteklemiştir.

O sıradaki aydınlanmanın öncüsü olduğu düşünülmesi gereken üniversitelerdeki öğretim üyeleri bile "ulemaca" bir tavır alarak; Latin alfabesi kabul edilirse, bu durumu protesto ederek, tek satır yazı yazmayacaklarını, hatta; kalemlerini kıracaklarını bildirirler.

Latin harflerini ise, daha çok basın dünyası desteklemektedir. Ama onlar arasında da bu konuda tam bir görüş birliği yoktur.

Nihayet Ocak 1928'e gelindiğinde; Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt ve İsmet İnönü aynı gün yaptıkları halka açık konuşmalarında Latin harflerinin gereğini vurgularlar. Arkasından İsmet Paşa dil konusundaki uzman kişileri biraraya getirerek bir komisyon kurdurur.

Bu arada; Anayasa'nın "Türkiye devleti'nin dini, din-i İslamdır" maddesi kaldırılır. Bunu "uluslararası rakamların resmen kabulü" izler. Bu arada ilk Türkçe hutbe okunması da İstanbul'da gerçekleşmiştir.

Falih Rıfki Atay; Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'nde pek çok kişinin Latin harflerinin yararına inanmalarına karşın,

bundan gene de çekindiklerini birçok insanın; **“yeni okuma-yazmaya başlayan çocuklar haline gelmekten korktuklarını”** belirtiyor. Ve bu durumu şöyle ifade ediyor:

“Diktiğimiz ağacın gövdesinden bizden sonraki kuşakların başı serinleyecek, bizim ömrümüz bu fidanı sulamak, yetiştirmek ve iyi korumakla geçecektir. İnkılap devirlerine rastgelmiş olanların alın yazıları ve şerefi budur.”

Harflerin seçimi konusunda da hayli tartışmalar yaşanır. Bazıları, Osmanlıca’daki yabancı kelimelerin bütün söyleniş seslerini verecek harflerin tercih edilmesini savunurlar. Falih Rıfkı, kendisini; “Türkçü” ve “Türkçeci” olarak ifade ederek, sade bir alfabe istediklerini belirterek şöyle diyor:

“Arap söyleşinin de, eğer Arapça kelimeler Türkçe içinde kalacaksa, bu yeni kalıp içinde eriyip kaybolmasının doğru olduğunu iddia ediyorduk. “Q” harfini bu sebeple reddetmiştik. Türkçe kelimeler için “K” yetiyordu.

Latin harflerine geçme konusunda Ankara ve İstanbul’daki bazı yabancı diplomatlarda iyimser düşünmezler. İngiliz Büyükelçisi, bu iş için 5 yıllık bir süre gerekli diye hüküme-tine rapor eder. The New York Times muhabiri ise, yeni alfabeye alışılması için 15 yıl gerekli diye yazar. ABD Büyükelçisi de bunun gerçekleşmesi için okullarda 7 yıllık bir eğitimin gerekli olduğunu ve tüm toplumun ise 15 yılda yeni alfabeyi sökebileceğini rapor eder.

Tüm bu olanlara karşın, bazıları gülüp geçti; diğerleri karşı çıktı. Türkiye’deki yabancılar bile bu iş için **“15 yıl”**da ancak olur dediler. Ama Mustafa Kemal, **“Bu iş ya üç ayda olur, ya da hiç olmaz”** deyip kesip attı. Ve Türkiye halkı çok değil tam üç ayda Latin harfleri ile, Türkçe alfabe ile okuyup yazmaya başladı.

ANADİLİN ÖNEMİ

Kültür, bir toplumun yaptığı, yarattığı şeylerin toplamıdır. Kültürün en önemli taşıyıcılarından biri ise, dildir. Dil olmadan bir kültürün gelişmesi ve yayılması olur ama, oldukça zor olur. Bu anlamda dil, kültürdür. dil, bir kültürün taşıyıcısıdır. Her kültürün bir dili vardır.

Dil, insanoğlunun en önemli organıdır. Dil en genel anlamı ile bir iletişim aracıdır. Duyguların düşüncelerin başkasına iletilmesinin bir aracıdır. Hem de en önemli bir aracıdır.

Dil, insanoğlunun bilim alanında, din alanında ve diğer alanlarda düşünsel etkinliklerin en önemli görevini üstlenmiştir. Bir ulusun dilinin bulanıklaşması, düşünsel bulanıklığa yol açar. Dilin bulanıklaşmasının başında gelen olay ise, dilde yerli sözcüklerin terkedilip atılıp yerine yabancı bir dildeki sözcüklerin geçirilmesidir.

Dil'in uluslaşmada ve din ile ilişkideki önemine bakın Kürt asıllı, Türkçü sosyolog **Ziya Gökalp** bir şiirinde nasıl değiniyor. Şiirin yazıldığı tarih ise, 1918'dir.

*"Bir ülke ki camiinde **Türkçe Ezan okunur.***

Köylü anlar mânâsını namazdaki duanın...

*Bir ülke ki mektebinde **Türkçe Kur'an okunur.***

*Küçük, büyük herkes bilir buyruğunu **Hüdâ'nın***

*Ey Türkoğlu, işte senin orasıdır **vatanın!**"*

Uluslaşma ve din-dil ilişkisi açısından bu dizeler okunduğunda Ziya Gökalp'e katılmamak olası değil. Ümmet toplumundan ulus toplumuna geçmek isteyen Türkler açısından bu özleminden daha anlaşılır bir şey olamaz. Eğer bir ülkenin, uluslaşma, ulus-devlet olma anlamında adı

Türkiye ise ve Türkler yaşıyorsa; camisinde ezanın Türkçe okunması, okuma-yazması kıt olan köylünün bile namazda okunan duayı anlaması, okullarında da eğer Kur'an okutuluyorsa Kur'an'ın Türkçe okutulması, küçük büyük herkesin Allah'ın buyruğunu anlaması gerekir. Bu anlayış, her anacil için aynı öneme sahiptir.

Eğer bunlar böyle gerçekleşmiyorsa, o ülkenin Türklerin olup olmadığı tartışılabilir. Yada o ülkedeki din, ulusun dili ile gerçekleşmiyorsa o zaman ülkenin ulusallaşmasının gerçekleşip gerçekleşmediği tartışılabilir.

Ziya Gökalp, şunlar, şunlar gerçekleşmişse yani ezan; anadilinde okunuyorsa, Kur'an; anadilinde okunuyorsa, duaları, Tanrı'nın buyruklarını anlıyorsan işte o zaman "Ey Türkoğlu, işte orasıdır vatanın" diyor. Eğer bu saydıkları gerçekleşmemişse, o zaman orası henüz vatanın sayılmaz demek istiyor.

Ziya Gökalp, bu şiiri 1918 yılında yazmış. Tam 80 yıl önce. Ama bugün baktığımızda ne ezan Türkçe okunuyor. Ne Kur'an tam anlamıyla Türkçe okunuyor. Tanrının buyrukları, dualar Türklerin anadili ile Türkçe ile okunmuyor. Türkler bir yabancı dille Tanrı ile anlaşmaya çalışıyorlar. Ziya Gökalp'in savunduklarını bugün savunmak ise: "dinsizlikle, kafirlikle" özdeş karşılanıyor. Bu yaklaşımı ne yazık ki bugün siyasi yelpazede, siyasi İslamcılar gibi, kendilerine "Türk Milliyetçisi" diyen siyasi partiler ve benzer çevreler de paylaşıyorlar. Hatta bazı çevreler son günlerde Ziya Gökalp'in şiirlerinde İslam ile Ümmet ile ilgili yerleri seçim meydanlarında büyük bir zevkle okurken aynı Ziya Gökalp'in Türkçülükle ilgili yazdığı şiirleri ve yazıları saklayacak yer arıyorlar.

Ülkemizdeki muhafazakar kesimin Ziya Gökalp gibi çok

sevdiklerini söyledikleri diğer bir isim de **Mehmet Akif Ersoy**. Bakalım Mehmet Akif Ersoy din-dil ilişkileri konusunda nasıl düşünüyor.

Mehmet Akif Ersoy. Kur'an'ı Kerim Tefsiri - Mavıza ve Hutbeleri, s. 117'de camilerde verdiği hutbelerde konu ile ilgili şöyle diyor:

*“Her tarafta Müslümanlık cehalet, Müslümanlar ise sefalet içinde mahvolup gidiyor. Müslümanlık bize dünya için bir hayat-ı tayyibe vaad ediyordu. Niye vermedi? İşte hep bizim cehaletimiz yüzünden... **Müslümanların hepsi cahil; Arab'ı cahil, Türk'ü cahil, Kürd'ü cahil, Arnavud'u cahil... Hepsi cahil...** Hani müminler kardeş idi? O halde nedir Müslümanların bu hali?”*

Mehmet Akif bu tesbitlerden sonra;

*“Dünya dünya olalı. gafletin, cehaletin, körlüğün, sağırlığın bu mertebesi ne görülmüş, ne işitilmiştir! **Doğrusu cahilliğin bu derecesi, ancak tahsil ile mümkündür!..** Ah biz alık Müslümanlar! Nasıl olmuş da bu kadar azimli bir kitlenin umumu birden kötürümler gibi, histen, hareketten mahrum kalmış.”*

Mehmet Akif Ersoy. Kur'an'ı anlayamamak ile ilgili olarak, yada dil nedeni ile yanlış anlamak ile ilgili olarak da diyor ki: “Aman Yarabbi! Kur'an ne söylüyor, biz ne anlıyoruz! Sabır katlanmak değil, göğüs germektir.”

Din ile dil ilişkisi konusunda da Mehmet Akif Ersoy:

*“**Biz cehaletimiz yüzünden dini bu hale getirdik. Din de bizi bu hale getirdi. İslam dini bir miskinlik dini oldu.**”*

Ziya Gökalp'te olduğu gibi, Mehmet Akif'in söylediği bu

sözler de üstünde düşünülmesi gereken tesbitlerdir. Mehmet Akif diyorki; Biz dini bu hale getirdik. Yani önce biz dini anlayamadığımız için bozduk. O öğrendiğimiz bozuk yalan yanlış din de bizi bu hale getirdi.

Yani; dili, din bilgini geçinen ehliyetsiz eller Arapça ile karıştırarak bozmak ile kalmadılar. Bozulmuş dil ile öğrenilen din de, dili ve toplumu bozdu. Toplumu yanlış yönlendirdi. Yalan yanlış bir dizi hurafe din diye öğretili.

Türkler önceleri İslam olmayı, Arap olmadan, özel olarak ayrı tutmuşlardır. Türkler İslamiyet'i bir dizi savaş sonucu kabullenmek zorunda kalmalarından olsa gerek İslamiyeti kabullenirken hemen Araplaşmamışlardır. Türkler, Arapça'yı öğrendikleri halde Arapça konuşmamışlardır. Israrla Türkçe konuşmaya devam etmişlerdir. Corci Zeydan adlı tarihçinin yazdığına göre Türkler Arapça'yı küçümserler. Arapça konuşmak isteyen ve Araplar'ı küçümserler. Hatta Kaşgarlı Mahmut'un yazdığına göre; Türkler Baba'ya "ATA" derken diğer Türkler Baba'ya "HATA" demeye başladıkları için dillerini bozuyorlar gerekçesi ile Türklükten atmışlar.

Tarih, Türklerin kendi ana dillerini Araplara öğretmek için sözlükler bile oluşturduğunu yazar. Anne tarafından Türk olan Halife Mu'tasım (Abbasiler) döneminde Bağdat'a gelen Türkler kısa zamanda varlık gösterirler. Bu dönemde Araplar ve Farslar Türkler'le iyi anlaşmak için Türkçe öğrenerek onlarla iyi geçinmenin yollarını oluşturmaya çalışmışlar.

Türklerin, ilk Kuran çevirilerinde esas olarak Türkçe kullanılmıştır. Bu çevirilerde Arapça, Farsça sözcük oranı % 1'in bile altındadır. Çevirilerin % 99.5'u Türkçe kelimelerden oluşur.

Türklerin İslamiyeti din olarak kabul etmelerinden

yaklaşık 200 yıl sonra kaynaklardan öğrendiğimize göre; Karahan Türkçesi ile eksiksiz bir şekilde Kur'an çevrilmiştir. 1100 yıllarında yapılan bu çeviri araştırmacıların tesbitlerine göre, bugün İstanbul. Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde 73 no'lu kitap olarak Kütüphanede bulunuyor. Dileyen gidip inceleyebilir.

Dilbilimcilerin saptamalarına göre, Kuran'daki sözcük sayısı 2500 civarındadır. Kur'an'ın ilk Türkçe çevirisinde bu 2500 Arapça kelimenin 2490'ının Türkçe karşılıkları verilmiştir. Fakat bu oran süreç içinde Arapça'nın lehine olarak gelişmiş ve bugün Kuran'daki Türkçe kökenli kelime sayısı % 20'lere dek inmiştir.

ARAPÇA'NIN KUTSALLAŞTIRILMASI

Anadolu'da halk arasında olumsuz sevgi biçimine, hoyrat sevgi biçimine örnek olarak ayının yavrusunu sevmesi örnek verilir. Çünkü ayı, yavrusunu severken bu sevmeye biçiminin dozunu zaman zaman kaçırırmış, seveyim derken seve seve yavrusunu çoğu kez öldürürmüş. Kimi toplumsal kesimlerin ulus sevgisi de ayının yavrusunu sevmesine benzer. Seveyim derken ortada ulusal değer adına bir şey kalmayabilir. Kendi ulusunu, diğer uluslardan yüce sayma, kendi dilini diğerlerinden üstün sayma, kutsal sayma her ulusun milliyetçisinde, tutucusunda görülür. Bunun Arab'ı, Türk'ü, Alman'ı olmaz.

Bazı aşırı Arap uluscuları, kendi dillerinin üstün olduğunu kanıtlayabilmek için, kendi dillerinin; "Allah'ın dili" olduğunu, bu nedenle insanoğluna Allah'ın Arapça hitabettiğini savunurlar.

Hatta Araplar bu fikre bir çok ulustan İslam olanı da ikna etmişlerdir. Türk olup da Arapça'yı "Allah'ın dili" kabul etme anlayışı buradan kaynaklanmaktadır.

Halbuki, İslam bilginini Biruni; Arapça'nın yazı dili olarak kutsal ve yüce olduğunu kabul etmez. Üstelik Arapça'nın bilim dili olamayacağını, çünkü matematiksel kesinlikten yoksun olduğunu iddia eder.

Dilbilim ve dinbilim açısından bakıldığında Arapça'nın kutsal bir yazı olmadığı görülecektir. Çünkü; Kuran'da; Allah'ın bir çok topluluğa, bir çok elçi gönderdiğini görüyoruz. Allah elçilerine özel bir dil ile değil, o an konuştukları ulusal dil ile bildirimde bulunduğunu görüyoruz. Musa Peygamber, Arapça konuşmuyordu. Nuh Peygamber, Arapça konuşmuyordu. İbrahim Peygamber, Arapça bilmi-

yordu. İsa Peygamber, Davut Peygamber Arapça bilmiyordu. Hz. Muhammet ise ilk ve tek Arapça konuşan elçi idi.

O halde: Tanrı bütün elçilere toplumların konuştuğu dille peygamber gönderdiğine göre, Arapça'yı diğer dillere tercih ettiği, kutsadığı gibi bir anlama gelmez.

Bu durumu bilgi ve kavrayış düzeyi normal olan tüm insanların böyle kabul etmesi gerekir. Ama buna karşın bilgisi veya kavrayışı yetersiz bir kesim ile, kasıtlı olarak bu işi kullanan bir kesim, bugün bile bu durumu böyle kabul ediyor. Türkçe'nin bozulup, Arap sözcükleri ile dolması hatta, Kur'an'ın Türkçe'ye çevrilmesinin günah olduğu anlayışı, Arap dilini kutsallaştırma anlayışından geliyor.

Geçmişte olduğu gibi bugün bile halk arasında: Allah'a Arapça dua etmenin, yakarışta bulunmanın, dilek dilemenin daha muteber olacağı gibi bir anlayış var.

Yaklaşık günümüzden 1000 yıl önce Allah ile Türkler arasına işte bu gerekçelerle dilden bir engel oluşturdular. Türklerin Allah'a anadilleri ile seslenmelerine Allah'ın cevap vermeyeceğine inandırdılar. Türkleri Allah'a sadece Arapça seslenilmesi gerektiğine inandırdılar. Böylece dildeki Arapça sözcükler her geçen gün Türkçe'nin yerini aldı.

Bırakalım sıradan halkı bu rüzgardan ünlü Türk dircisi Ali Şir Nevai bile etkinlenmiştir. Konu Farsça olunca, Farsça'ya karşı mücadele eden Ali Şir Nevai, Arapça karşısında sus pus olmuştur. Bakın ünlü Türk dircisi Arapça konusunda ne diyor:

“Arap dili. seçkinlik ve yükseklik bakımından dillerin en ilerisidir. Bu nokta üzerinde hiç kimsenin aykırı düşündüğü ve aykırı bir dava güttüğü yoktur. Çünkü Tanrı, Kuran'ı bu dille indirmiştir; peygamberimizin hadisleri gene bu dille söylenmiştir;”

Kuran'ın neden Arapça geldiği üstünde durduk. Peki Ali Şir Nevai'nin; **“Peygamberimizin hadisleri gene bu dille söylenmiştir.”** demesine ne demeli. Peygamber hadisleri anadilinden başka dille nasıl olabilirdi. Peygamber, cemaatiyle anadili ile değilse hangi dille konuşabilirdi?

Arapça'nın öteki dillerden üstün olduğunu varsayanlar için ise Kuran'daki Rum suresi 22. ayeti anımsatmanın yeridir sanırım. İşte sözünü ettiğim surenin ayeti:

“Kişioğullarının dillerinin, renklerinin başka başka olmasının Tanrı'nın işlerinden olduğu; kişioğullarının birbirlerine üstünlüğünün, dillerine, renklerine bağlı olmadığı...”

Kur'an'daki bu ayetten de açıkça: dil ve renk farklarının insanlığa Tanrı tarafından böyle uygun bulunduğu, insanların birbirine renkleri ile olduğu gibi dilleri ile de üstünlük güde-meyecekleri emrediliyor. Yani; Arapça'yı diğer dillerden yada Türkçe'den üstün sayan din adamları ve yazarların Kur'an'ın bu hükmüne aykırı davrandıkları anlamı çıkıyor. Bu da Kur'an'ı savunayım derken, Kur'an'a ters düşmek anlamına geliyor.

Halbuki hiç bir dilin diğerine karşı üstünlüğü savunulamaz. Bunu savunmak ayrımcılıktır. Dil, tutuculuğudur. Hegemonyacıdır. Bu ulusları ve dolayısıyla insanlığı eşit görmeme anlayışıdır. Bu gururluluk arkasından şovenizmi getirir.

Türkçe, dil olarak Orhun Yazıtları'nda görüldüğü yıllarda yani İ.S.730'larda dönemine göre gelişkin, kendine yeterli bir dil olarak kabul ediliyor. Bu dil, beş, altı yüzyıl sonra Arapça ile karşılaştığında neden yetersiz kalsın. O nedenle de Arapça sözcükler Türkçe'nin yetersizliği nedeni ile dile girsın.

Kaldı ki, Türkçe'ye İslam ile birlikte giren sözcüklere bakıldığında onların çoğu Arapça da değil Farsça. Demek o zaman Arapça'nın "**kutsallığı**" vs. dışında bir neden olsa gerek.

Örneğin; Allah'ın karşılığı olarak kullanılan; Huda, Yezdan sözcükleri Farsça kökenli. Sünnet sözcüğü Arapça'da hitan'dır. Sünnet Farsça kökenlidir. Namaz Arapça'da yok. Arapça'da Salat var. Namaz Farsça. Salat ise dua anlamına geliyor. Yıkanmak. Arapça'da Gusul sözcüğü ile karşılanıyor. Farsça'da buna Abdest derler. İşin garibi Türkçe'ye Gusul Abdesti diye bu sözcükler birleştirilerek kullanılır. O zaman da Gusul Abdesti; yıkanma, yıkanma gibi bir anlama geliyor.

Gene. Oruç kelimesi de Farsça Ruze kelimesinden geliyor. Halbuki Arapça bir çok kelimenin Türkçe karşılıkları var. Ama Türkçe karşılıklar değil, günlük dile Arapça ve Farsça kelimeler egemen olmuş. Secde kelimesinin Türkçe karşılığı, yükünmek. Ama Türkçe'de kullanılmadığı için anlamı yabancılaşmış. Arapça secde daha çok benimsenmiş. Yükünç. Türkçe'de namaz anlamına geliyor. Ama Farsça Namaz kelimesi, salat yerine kullanılıyor. Yıkanmak kelimesi Türkçe bir kelime olarak kullanılabilirken sanki dinsel bir büyüğü varmış gibi Arapça "gusül" ve Farsça "abdest" kelimeleri kullanılıyor. Büyük sözcüğü yerine ise, Arapça "ekber" kelimesi kullanılıyor.

Türkistan kaynaklı Türkçe çevirilerde Allah kelimesi "Tengri" yada "Tanrı" diye kullanılıyor. Ama bu kelime dilden atılıp yerine Arapça Allah kelimesi kullanılıyor. Ezan'ın Türkçe'deki karşılığı "Duyum" ama o kullanılmıyor. Arapça'sı kullanılıyor.

Kur'an'da İbranice hatta kuş dilinden kelimeler çevrilip

Araplar anlasın diye Arapça konduğunu öğreniyoruz, demek günah olsaydı bu olmazdı. Yani İbranice ve Kuşdili denilen dilde söylenmiş sözler Süleyman peygamberden alınıp çevrilerek Kuran'a girmiş. O halde Türkçe'ye neden çevrilmesin.

“Kuş dili” denilen dilde bile kavram olarak bulunan kelimelerin Türkçe'de karşılığı yok sayılıyor. O nedenle Arapça'sı kullanılıyor, demek Türkçe'yi ve Türkleri kuşlardan bile beyinsiz, gelişmemiş varlıklar gib görmek anlamına gelir. Üstelik bunu bir de Türkler savunuyorsa bu aşağılık kompleksi ve kendini değersiz görmekten kaynaklanıyor.

Toplular, süreç içinde yaşamlarında ayırdına vardığı yeni durumlar için yeni kelimeler üretirler. Bu durum tüm diller için geçerlidir. Bir dildeki sözcük sayısı bu ve benzer nedenlerle artar. Dildeki sözcük sayısı ne denli çok olursa, o dilin yaşamdaki, daha çok olgunun farkına vardıkları anlamına gelir. Bir dilde bulunan bir kelimenin, başka bir dilde bulunmaması, bir dilin yada onu konuşan toplumun farkına vardığı, keşfettiği olguyu diğer toplumun yada dilin keşfetmediği anlamına gelir.

Ama bir dilde olup, diğerinde olmayan sözcük ikinci toplum bu olgu ile karşılaşana kadar o dilde bulunmayabilir. Ama karşılaşınca da o kavrama bir sözcük bulur. Kültürel alış veriş bunu sağlar.

Kur'an Arapça ile gelmiş kutsal bir kitaptır. Türkler yada başka uluslar Kur'an'ı ne denli yetkin bir tarzda anadillerine çevirebilirlerse, ancak o zaman onun mesajını doğru bir şekilde anlarlar. Tanrı'nın mesajı o zaman doğru anlaşılır ve amacına ulaşır. Türk için Kur'an'ı bilmediği bir dilde Arapça okumaya çalışmak, hiç bir zaman yeterli değildir. Arap olup, okuma yazması olmayan yada Kuran'ı anlayabilecek

düzeide okuma yazması olmayan da Kuran'ın mesajlarını ve özünü anlayamaz. Bugün Türkiye'de Türkçe bilen herkes, yada ilkokul tahsili eğitim düzeyi ile her Türk Mustafa Kemal'in SÖYLEV kitabını anlayabilir mi?

Bırakalım Türklerin yada Kürtlerin öğrendikleri çat pat Arapça ile Kur'an'ı anlamasını Arap olup Arapça'yı yeterli düzeyde bilmeyenler bile Kur'an'ın mesajlarını anlayamazlar.

Türk'ün yada başka bir ulusun Kur'an'ı anlamasının tek yolu Kur'an'ı yetkin bir tarzda kendi ana diline çevirip okumasıdır. Arapça'yı insanlar öğrenebilir. Ama Arapça'nın derinliğine Arapça bilen Araplar bile inemezler. Dil bir kültürdür. Dil derinlik isteyen bir uğraştır. İngilizce öğrenen her kişi nasıl her İngilizce eseri anadili gibi okuyup kavrayamazsa, her Arapça öğrenen kişi de Arapça her eseri okuyup kavrayamaz. Anlamak için bir birikim, arka plan şarttır. Önce o dile hakim olmak lazım. Sonra da o kültüre hakim olmak lazım. Arapça'yı çok iyi bilmek de yetmez. Bu kez Arap tarihini, Arap kültürünü iyi bilmek, ona hakim olmak gerekir. Bunu ise sadece Arapça'yı sonradan öğrenenler değil, anadili Arapça olanların bile başarması çok zordur.

TÜRKLER'İN ŞAMANLIKTAN İSLAMİYET'E GEÇİŞ YOLCULUĞU

İslamiyet. 8. 9. y.y.da Orta Asya'da yayılmak ve hâkimiyet sağlamak için kıyasıya bir mücadeleye başlar. İslamın, Hazarlar'la giriştiği mücadelede barış, hakanın İslamiyeti kabul şartı ile imzalanır. Ama Hazarlar arasında Müslümanlık yerleşemez. VIII. yüzyılın sonlarına doğru Hazar hakanı Yahudiliği din olarak seçer. Bu bölgeye İslamiyet, Özbek Han (1313-1340) zamanında uzun, yorucu ve kanlı mücadeleler sonucu yerleşir.

Türkler, doğuştan Müslüman değillerdi. Türklerin eski dinlerinden biri olan Şamanlık Türkler arasında en uzun yaşayan din olmuştur. Şamanlık Türkler arasında yaklaşık 13 yüzyıl yaşamıştır. "Oğuzların İslamlaşması iki asır boyunca devam etmiştir" diyen Abdulkadir İnan, Kıpçak Türkleri için ise; "Kıpçak bozkırlarının İslamlaşması X. yüzyılın başlarından XIV. yüzyılın başlarına kadar sürmüştür" demektedir.

Bilindiği gibi İslam, Arap kökenlidir. İslam dini Arap kültürünün bir ürünüdür. Diğer ulus ve milliyetlerin Arap kültürüne has bir olguyu yadırgamaları kadar doğal bir olgu olamaz. Bu duruma bir de yayılma döneminde diğer ulusları küçümseyen, Arap dışında olan her milliyeti köle kabul eden anlayışı eklersek İslam'ın Araplar dışındaki milletlere neden sempatik gelmediğini anlayabiliriz.

Arap İslamiyetinin bu anlayışı Türkler için de fazlasıyla geçerlidir. İslam, Türkler'le IX. yüzyıl başlarında Emeviler döneminde tanıştı. Emevi Müslümanlığı Türklerle karşı çok olumsuz davrandı. Türkleri Müslümanlaştırmak için katliamlara girişti. Türklerin İslamı kabul edişi barış ile, gönül rızası ile değil esas olarak kılıç ile olmuştur.

Ünlü hadisçi İmam Buhari bakın İslamın Türkler hakkındaki düşüncesini hadis kitabında nasıl veriyor:

“Kıyamet kopmadan önce siz kıldan çarıklar giymiş bir ulusla savaşacaksınız. Onların yüzleri sanki derilerle kılıflı kalkan gibidir. Yüzleri kırmızı, gözleri çekiktir. Güçlü bir ulus olan Türklerle çarpışmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Kıyametin kopmasının koşullarından birisi kıldan çarıklar giyen ulusla (Türklerle) savaşmanızdır.”

Arap komutanı Kuteybe; “Ey Müslümanlar, nereye giderseniz? Her kim Türklerden baş getirirse 100 dirhem vereceğim” diye komutanlarını Türklere kışkırtır. Buhara’da kent yağma edilir. Türkler kılıçtan geçirilir. Kafaları kılıçlara geçirilenler dışında 50 bin Türk köle olarak götürülür. Yezid, Dağıstan’da 14 bin kişinin boynunu uçurur.

X. yüzyıl Arap coğrafyacısı İbni Harkal Türk köleler için bakın ne diyor:

“En değerli köleler, Türk topraklarından gelenlerdir. Dünyada bütün köleler içinde Türklerin eşi yoktur. Değer ve güzellikte ötekilerin hiçbirisi onlara erişemez. Horasan’da bir köle çocuğun üç bin dinara satıldığını sık sık gördüm.”

Türkler hakkında böyle düşünen bir dini anlayışın onlara iyi davranması olası değil. Orta Asya’da IX.-X. yüzyılda başlayıp günümüzde devam eden Müslümanlaştırma seferberliğinin özü Arap kültürünün Arap olmayanlara kendini dayatmasıdır.

Şamanların Arap dinine karşı direnişi, bu perspektiften bakıldığında daha iyi anlaşılabilir. Şamani halklar İslamı kabul etmek zorunda kaldıklarında ise; ata, din ve kültürlerinden, asırlar süren alışkanlıklarından hemen vazgeçecek

değillerdi. Bugün kabul edilen İslamlık ise, adeta bu tarihi eser üstünde eklektik bir kabuk gibidir. Bu cila tarzındaki kabul kaldırılınca maden, kendi rengi ve kokusu ile ortaya çıkmaktadır.

İslamiyet, 600 yıllarında ortaya çıkan son tek Tannrı din olarak kabul edilir. İslamiyet öncelikle Arap Yarımadası'na özgü bir yapılanmadır dense haksızlık edilmez. İslamiyet'in anayurdu Arap Yarımadası'dır. İslamiyet öncelikle Arap Yarımadası'nda yaşayan toplumun sosyolojik özelliklerine uygundur.

Araplar için İslamiyet sadece kendilerini ahirete götüren yol değil, aynı zamanda dünyadaki hakimiyetleri için de önemli bir olgu idi.

Nitekim Araplar'ın kendilerini İslamın gerçek sahipleri olarak görmeleri de, İslamın kendilerine özgü olmasını kab- ulden ileri geliyor olsa gerek. Çünkü hiçbir halkla İslami değerleri eşit olarak bölüşümden yana olmamaları da bu anlayışın sonucudur. Kendilerini gerçek İslam, diğer halkları da ikinci sınıf Müslüman görmeleri bu anlayıştan kay- naklanıyor. Diğer halkların İslama Araplardan daha çok hizmet etmemeleri filan hiç önemli değil.

Arap İslamı, Türklerle İslamiyet'in doğuşundan yaklaşık 300 yıl sonra tanıştı. İslam ilk zamanlarından oldukça farklılaşmıştı. İran'ı, Turan'ı, Mezopotamya'yı vs. halifenin verimli arka bahçesi olarak görüyorlardı. Bu bahçeye izinsiz girilmesine engel olanlara da İslam adına müthiş düşmanlık besliyordu. Arap Müslümanlığı sadece Türklerin düşmanı değil, kendi dışındaki tüm yabancı din ve milliyetlere, hatta kendi yaptıklarına karşı olan Araplara da düşmanlık güdü- yorlardı.

Arap Müslümanlığının ne denli Türk düşmanı olduğunu

Arap Tarihçi Ali'yül Kari'nin şu saptaması ile daha çarpıcı olarak anlayabiliriz. Bakın Türkler için ne diyor:

*“Türklerde insanlığa has yumuşaklık ve çelebi insanlara mahsus merhamet yoktur. Belki onlar başka bir tür insan cinsidirler. Son derece kararlı ve fesat ehlidirler. **Türkler yecüc ve mecüc artıkları ve onların kardeşleridir.** Allah onların yüzlerini kıyamete kadar bize göstermesin.”*

Görüldüğü gibi Araplar Türkler'i insan türünün bir parçası olarak bile görmek istemiyorlar. “Başka bir tür insan cinsidirler” diyorlar. “Yecüc ve Mecüc”; Kuran'da lanetlenmiş insanlara verilen bir sıfattır. Arap Müslümanlığı Türkleri lanetlenmiş bir topluluk olarak görüyor. Kıyamete kadar, yani dünyanın sonu gelene kadar yüzlerini görmek istemiyor. Bu tepkinin nedenlerinden biri Türklerin İslamla tanıştığı dönemde İslamiyetin başında cihat ve fetihlere koşan Emevi İslam'ın niteliğinden kaynaklanıyor olsa gerektir.

Yani Türklerle İslamiyet tanıştığında, İslamiyet belli bir tarihsel süreçten geçmiş ve oldukça farklılaşmıştı. İşte bu farklılaşan Arap İslamı şoven, ırkçı, despot bir İslamı temsil ediyordu. Arapları esas Müslüman, Arap olanları ise; mevâli Müslüman, yani köle Müslüman olarak tanımlıyorlardı.

Hız. Muhammet, İslamiyetin ilk peygamberi, Allah'ın İslamiyeti yaymak için dünya insanlarından seçtiği bir insandı. O, Arap Yarımadası'nda İslamiyeti yaymak için çok uğraş verdi. Birçok güçlkle karşılaştı. Öldürülmeye kalkıldı. Ama sonuçta oldukça başarılı oldu. Sağlığında en yakın dostu, mücadele arkadaşı, İslamiyeti ilk kabul edenlerden Hız. Ali de yanında yer aldı. Aynı zamanda amcası Ebu Talip'in oğlu olan Ali, Hız. Muhammet'in en güvendiği kişi

olmasından dolayı biricik kızı Hz. Fatma'nın eşi oldu. Peygamberin torunları Hasan ve Hüseyin bu evlilikten oldu.

Hz. Muhammet yaşadığı dönemde, kendisinin bu dünyadan göçünden sonra yerine Hz. Ali'yi düşündüğünü yakınındaki insanlara değişik zamanlarda küçük veya büyük toplantılarda açıklamıştı. Ama kendisini vefatından sonra durum kendi düşündüğü gibi olmadı. Peygamberin cenazesi henüz kaldırılmadan, önceden var olan ihtilaflar zamansız bir tarzda ortaya çıktı. Emevilerin temsilcileri Ömer, Osman ve çevresi Ebubekir'i bir oldu bitti ile halife yaptılar.

Bu durumdan Hz. Muhammet'in yakınları en başta kızı Hz. Fatma ve Hz. Ali çok rahatsız oldular. Böylece İslam, içindeki ilk büyük ayrılığın temelleri atılmış oldu. Taa günümüze kadar gelen... Tarihte Ali ve çevresine karşı yapılan bu haksızlıktan dolayı Ali'yi tutanlara, Ali yanlılarına; Ali Şiası, Alevi denmesinin kaynağı bu olaya dayanır. Ebubekir'in halifeliğine de karşı koymalar olur: ama sonuç değişmez. Arkasından ikinci Halife Ömer olur. Onu da Osman izler. Sıra Ali'ye gelince ise, Muaviye bu durumu engellemeye çalışır. İslam'da saflar iyice belirginleşir. Gerginlik Ali'nin Hariciler tarafından katliamı ile noktalanır. Bunu ise, Hz. Ali'nin oğulları Hz. Muhammet'in torunları Hasan'ın zehirletilerek, Hüseyin'in de Kerbela'da aile çevresi ile birlikte aç ve susuz bırakılarak katledilmesi izler.

İslam içindeki bu ayrılık İslamın yayıldığı coğrafyalara gider. İktidarda olan, hilafeti ellerinde tutan Emevilere karşı olan halk fethedileri ülkelerde Ali ve yandaşlarının safında yer alırlar. Emevi İslamiyeti'ne direnip sonuçta İslamı kabul etmek zorunda kalan yeni fethedilen ülke halkları, Emevi Müslümanlığını değil, Ali yandaşlığını tercih ederler.

Bu oluşum; Mısır'da Fatimileri, Afganistan ve

Pakistan'da İsmailiye Mezhebini, İran'da Şiilik oluşumunu oluştururken, Türkistan'da ise Ali ve Ehlibeyt yandaşlığı olarak Ahmet Yesevi yandaşlığı şeklinde ortaya çıkar.

Türkler, İslamiyete Arap şovenizmi ve Emevi despotluğu nedeni ile de oldukça direnirler. Zaten hiçbir toplum kendi eski kültürünü, alışkanlıklarını, değer yargılarını yeni bir kültürle, dinle tanışır tanışmaz tatil edecek değildir. Türkler de doğal reflekslerini göstermişlerdir. Ama bu doğal reflekse karşı Arap orduları acımasız davranmışlardır. Yeni dine çağrı, tebliğ vs. yerini; mala, servete, mülke, zenginliklere çağrıya dönüşünce "Tebliğ"ın yerini kitle katliamları almıştır.

Halife Osman zamanında Muhammet b. Ceriv; 2700 kişilik ordusu ile Ceyhun Irmağı'nı geçip Türkistan'a geldiğinde Türklerin sert bir direnişi ile karşılaşır ve ordusu imha edilir.

Ama Türkistan'ın zenginliği Arap Bedevileri'nin iştahını kabarttığı için saldırılar dur durak bilmez. Muaviye döneminde; Horasan valisi olan Ubeydullah b. Ziyad 25 bin kişilik ordu ile Buhara'yı kuşatır. şehri yağmalar ama şehir direnir. Halife Osman'ın oğlu Said, Horasan valisi olduğu zaman Buhara'ya saldırılar düzenler. Bir kısım gençleri rehin alır. Bir ara Kıbaç Hatun ile anlaşma da yapılır. Arkasından saldırılara devam eder. Semerkant'ı yağmalar. 40 bin genci esir alır. Köle olarak satmak için Horasan'da açtığı köle pazarına getirir. Gençler vali Said'i öldürürler. Sonradan dağa çıkarlar. Aylarca savaş sürer. Kuşatma uzadıkça uzar. gençlerin çoğu dağda açlıktan ölürler.

Kuteybe'nin. 705'te Horasan'a vali olmasından sonra, saldırıları sonucu Baykent'i ele geçirir. Eli silah tutan erkekler katledilir. Kadın ve çocuklar esir alınır. Şehirdeki Budist, Zerdüş ve Şamanlarca kutsal sayılan tüm eşyalar, mekânlar,

mabetler kırılır, yağmalanır. Caddeler cesetlerle dolar, önüne gelen halk katledilir.

Kuteybe, cuma namazını halka zorla kıldırır. Namaza gelenlere para vaat ederek fakirlerin Müslüman olmasına ve taraftar bulmaya çalışır. Semerkant'ı alan Kuteybe orada da putları, mabetleri yakar, mücevherleri toplar. Türklerin direnişine karşı Arap kumandanı Haccac, "Türklere mecal verme öldür, hatta öldürmeyeceğine söz vermiş olsan bile önemli değil. kâfirlere verilen söz İslamı bağlamaz" diye emirler verir. Türkistan'ın fethi için Araplar çok kan dök-tüler. Örneğin Cürcan'da bir defada 12 bin Türk'ün başı vurulur. Horasan'a vali olan Cerrah şehre geldiğinde Halife Ömer'e şöyle rapor yazar: "Horasan'a geldiğimde fitne ve karışıklık çıkarmaya düşkün bir kavimle karşılaştım. Onların hakkından ancak kılıç ve kırbacımla geldim" diyor.

Araplar eliyle Türkleri kendi dinleri olan İslama davet yöntemi; kılıç, kırbaç, kan, ölüm, gözyaşı, talan, yağma, esaret, kölelik ve kırımdır. Türkler bu durumda İslamı nasıl gönüllü seçebilirler. Elbette zorla, baskı ile seçmişlerdir, daha doğrusu kabullenmek zorunda kalmışlardır.

Araplar, dinlerini başka uluslara kabul ettirmek konusunda sadece Türklere baskıcı olmadılar. Diğer toplum-lara da; İranlılara, Kürtlere vb. benzer şekilde davranmaktan kendilerini alykoymadılar. Kürtlerin Arap İslam ile tanışmasını Cemsid Bender ABD'deki bir belgede Kürtler'in İslamlaşmasını şöyle yazıyor:

"Kutsal yerler yakıldı. Kutsal ateşler söndü. Ve bü-yüklerin en büyüğü kendisini gizledi. Arap zulmü Şehrizar'a kadar olan tüm köyleri harap etti. Kadın-lar ve kızlar esir alındı. Erkekler kendi kanlarında boğuldular. Zerdüşt inancı yalnız kaldı. Hürmüz'ün hiçbirisi için bağışlaması olmayacaktır."

Tabii cihat İslamın gereği olunca; fetihler, ganimetler, para, köle, fütühat savaşları bir zorunluluktur. İran fatihi Halit bin Velid. İran'ı fethi sırasında İran komutanı Hürmüz'e şunları yazmaktadır. İranlılar o sırada Zerdüşttür. "Ya dininizi terk edip Müslüman olun. O zaman güven içinde yaşayın, bize katılın, yapacağımız savaşlara katılın. Yahut, bu topraklar bizim olur. Siz de burada kendi inancınızla ve bizim emanetimiz olarak güvenliğimizde yaşarsınız. Buna karşılık kelle ve toprak vergisini tabii bize verirsiniz. Bunlara uymazsanız; aramızdaki hükmü Allah ve elimizdeki kılıç tayin edecektir. Dinimizin bize tebliği budur. Size bunlardan birisini seçmek kalıyor. Yani işiniz hem kolay. hem de zor."

Yani Arap İslamı; İranlılardan onların önce imanını ve toprağını istiyor. Olmazsa; malını ve canını alacağını söylemektedir. Arap İslamın Müslüman olmayan tüm topluluklara gösterdiği davranış budur.

Türkler önce İslamı. kendileriyle savaşan Arap orduları olarak gördüler. Bitip tükenmeyen savaşlar oldu. Türkler eski inançların kolay kolay bırakmadılar. İslamı kabul etme noktasına geldiği zamanda Bedevi İslamı aynen değil ama, kendilerine uyan olguları aldılar kendi inançları ile harman edip yeni bir sentez oluşturdular. İşte. Dedem Korkut'taki. Manas'taki. Oğuz Destanı'ndaki İslamiyet esas olarak. Şamanizmle İslamiyetin bir sentezi sayılır.

Türkler İslamiyeti kabul ettikleri zaman Türk yurduna akın eden. katliam yapan Emevi İslamı değil. İslam içindeki muhalif akım olan Sufi akım olan, Ali ve Ehlibeyt yandaşlığını kendilerine daha yakın buldular. Bundan sonra oluşacak inançlarında bu değerlerin bir sentezi oluştu.

Örneğin, bir dizi mücadele sonucu Müslüman olmayı kabul eden bir Türk. kabilesinde karşılaştığı bir sorunla ilgili

olarak vali Halife Ömer'i arar ve şunu sorar: "Bir grup Türk İslamı kabul ediyor, fakat sünnet olmayı reddediyorlar. Şaman geleneğinde sünnet olmadığı için sünnet olmak istemiyorlar. Bu durum kendilerine sıkıntılı geliyor." Vali, halifeye, "Ben bu durumda ne yapayım?" diye soruyor. Halife Ömer'in verdiği cevap şu: Ben Kuran'ın tebliğcisiyim, İslamın davetçisiyim. Ama sünnetçi değilim. İşi kolaylaştırın, zorlaştırmayın. emrine uyunuz" diyerek sünnet olmadan da Müslüman olunacağını kabul etmiş oluyor.

Bu ve benzer yollarla İslama, sonradan bu dini kabul eden toplumlardan bir dizi farklılıklar giriyor. Sonuçta İslam, Bedevi Arap toplumunun dini olmaktan çıkarak yedi iklim dört kıtaya yayılıyor. Türkistan'daki oluşum da bu genel işleyişin dışında kalamayacağına göre, Anayurtta oluşan İslamiyet kendi değerleri ile İslamda kendisine uygun olan değerleri alarak yeni bir oluşum ortaya çıkarıyor. Belki de bugün Anadolu'da Alevi-Sünni olarak ifade edilen ayrımın temelinde bu farklılık vardır. Yani büyük olasılıkla Alevi-Sünni ayrımı aslında esas olarak Türk ve Arap kültürünün birbiri ile çatışmasıdır. Türk kültürünün kendine yabancı olan bir kültüre Arap kültürüne karşı direnmesidir.

Türk Tarihi ve Türk kültürü ile ilgili çalışmaları nedeni ile tanınan sosyolog **Prof. Dr. Mehmet Eröz**, Orta Asya Türk kültürüyle İslamiyetin tanışmasından sonra ortaya çıkan durumu şöyle saptıyor: "Göçebe Türkler, eski dinlerinde olduğu gibi şimdi de kadın erkek bir arada bulunuyor ve ayinlerini büyük bir vecd ve heyecan içinde, müzik ve raks (sema) ile yapıyorlardı. Bu hususu çok iyi bilen Yesevilik, Orta Asya göçebeleri arasında yayılma başarısı gösterdi"*

* Prof. Dr. Mehmet Eröz, Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnancı) ve Alevilik Bektaşilik, İstanbul 1992, s. 10

Bu saptamadan yola çıkarak, Türklerin İslamiyeti kabul etmeleri sonucu kendi inançları ile İslamiyet'in tanışması, karışması sonucu ortaya çıkan sentezin Yesevilik olduğunu söyleyebiliriz. Yesevilik; Hoca Ahmet Yesevi'den kaynaklanan bir sufi oluşumdur. Hoca Ahmet Yesevi ise, Hoca Yusuf Hemedani'nin öğrencisi. Hacı Bektaş Veli'nin hocası olan Lokman Parende'nin ise, öğretmeni, hocası, yol göstericisi, mürididir. Horasan erenlerinin serçeşmesidir. Doksan bin horasan erinin piridir. O, Türkistan'daki dergâhının kapısını tüm dünyaya açmış tasavvuf denizinin kaptanı deryası, pirler piridir.

İslamiyetin; Orta Asyalılaşmasını, Türklerin eski dini ve kültürü ile kaynaşmasını Türkistanlaşmasını ve arkasından da zorunlu göç nedeni ile Horasan üstünden Anadolu'ya gelip Anadolululaşmasını sosyolog Prof. Dr. Mehmet Eröz şöyle ifade ediyor: "Alevilik ve Bektaşiliğin ana kaynağı Türk kültürü ve eski Türk dinidir."

Yani Mehmet Eröz diyor ki, Anadolu'da karşımıza Alevilik ve Bektaşilik olarak çıkan oluşumun kaynağı eski Türk dini olan Şamanizmdir. Daha doğrusu İslamiyetin ve Şamanizmin Türkistan'da tanışıp yeni bir sentez oluşturmasından sonra, uzun bir yolculuğa çıkması, bu yolculukta da geçilen coğrafyalarda oluşan etkileşimlerle birlikte Anadolu'ya gelip yerleşmesi ve kendine Anadolu'yu yurt edinmesidir.

Toplumların kültürleri, yani kendilerine özgü, edebiyatları, şiirleri, müzikleri, dinleri, mitolojileri, görsel sanatları, masalları, toprağı işleme biçimleri, sofrâ alışkanlıkları vs. kısa zamanda ve kolayca ne kazanılacak özelliklerdir. ne de kaybedilecek özelliklerdir.

Bu nedenle, yani bir müzik ile, edebiyat ile veya din ile karşılaşan toplum hemen kendi müziğini, edebiyatını, inan-

cını bırakıp karşılaştığı yeni kültür değerlerini almaz, benimseyemez. Yüzyıllarca zaman aralığında oluşan mevcut kültür öğeleri gene ancak yüzyıllar süren bir zaman aralığı ile değişebilir veya yerine yenisini koyabilir. Bu oluşum gerçekleştiği zaman bile yüzde yüz, eski yok olup yerine yenisi konamaz. Mevcut olan kültürde eskinin izleri hala taşındığı gibi, benimsenecek olan yeni için ise, bir anda eski sıfır kilometreye düşmez, düşemez. Eskinin izleri uzun süre yaşar. Mevcut olan eskinin izleri ve yeni karşılaşılan kültür birbirlerini zoraki veya gönüllü olarak şu veya bu kadar etkiler. Sonuçta; hepsinden kısmen farklı yeni bir oluşum, yeni bir farklı kültür, yeni bir sentez ortaya çıkar.

Örneğimizde de durum ana hatları ile bu biçimde oluşmuş durumdadır. Bu aynı zamanda toplumsal bir kuraldır. Türklerin Şamanizm'den önce de mutlaka başka inançları vardı. Veya Şaman iken bile bu inancı etkileyen yakın coğrafyalarda başka kültürler bulunmaktadır. Şaman olduktan sonra da daha önceki kültürlerden izler mutlaka kalmıştır. Kendileri Şaman iken de çevrelerindeki komşuların inançları olan Budizm'den, Manihaizm'den, Zerdüştlük'ten, Musevilik'ten, Hristiyanlık'tan vs. etkilenmişlerdir. Aynı zamanda adı geçen ve geçmeyen kültürler ve inançlar da şu veya bu kadar Şamanizm'den ve Türk kültüründen az ya da çok, ama mutlaka etkilenmek zorundadır.

Orta Asya'da Şaman inancını taşıyan Türkler de, İslamiyeti kabul ederken İslamı Arap Yarımadası'nda ortaya çıktığı biçimde değil, seçmeci bir davranış göstererek kendi kültürleri ile uyumlu olabilecek özellikleri benimseyerek İslam oldular. Eski inançlarını da bir anda bırakamazlardı. Yeni ortaya çıkan oluşum, var olan ile yeniye harmanlayarak ortaya çıkardıkları bir sentez olmuştu. İşte bu İslamın Orta Asyalılaşması olan, başında Hoca Ahmet Yesevi'nin bulunduğu İslamın sufi yorumu idi.

DİN, DİL VE ÇEVİRİ

Hıristiyan, Musevi, Budist, Şaman Türkler de olmasına karşın Türkler'in büyük çoğunluğu İslam'dır. İslamiyet'in renkleri yani mezhepleri arasında da farklı tercihlerden söz edilmesine rağmen çoğunluğu Hanefi'dir. Hanefilik Sünni İslam'ın bir koludur. Kurucusu ise Ebu Hanife'dir.

Ebu Hanifi, tarihi ve dinsel kaynakların yazdığına göre; Kuran'ın çevirisi ile ibadetin yapılmasına karşı değildir. Yani Ebu Hanifi: Arapça'yı bilsek de bilmesek de Kuran'ın anadiline çevirisi ile ibadetin yapılmasını (Hanefiler için namazın kılınmasını) doğru buluyor. Dine aykırı bulmuyor. Ebu Hanifi, Kutsal Kitab'ın dilini anlayamadan kulluk edilemeyeceğini, bunun da yolunun ancak çeviri ile gerçekleşebileceğini kabul ediyor. Ebu Hanifi'nin daha sonra bu düşüncesinden vazgeçtiği şeklinde rivayetler çıkıyor. Ama bu rivayetlerin aslı, belgesi yoktur. Söylentiden ibarettir.

Tarihçiler ve İslambilimciler İslam dininin ileri bir uygarlık kurduğu yıllar olarak 800-1200 yıllarını söylerler. O yıllarda İslam dünyasındaki en yaygın ekol, Hanefiliktir.

Bu yıllarda İslam büyük bir hızla Anayurdu dışındaki uluslarla tanışıyor. İslamiyet'i kabul eden uluslar Kuran'ı kendi adadillerine çeviriyorlar. Okuyorlar, anlıyorlar, düşünüyorlar. Anlamadıkları bir din ile ibadetlerini yapmıyorlar. İslamiyet'in yükseliş dönemi olarak kabul edilen bu dönemde; İslamiyet'i kabul eden çeşitli uluslar Kuran'ı kendi adadillerinde özgürce okuyup anlıyorlar.

1200'lü yıllara gelindiğinde; İslamiyeti kabul etmiş uluslar yavaş yavaş kendi adadillerini bırakarak, "Kuran dili" diye ifade edilen Arapça ile, yani anlamını bilmedikleri bir dil ile Kuran'ı seslendirmeye başlarlar. Evet anlamaya değil.

seslendirmeye başlarlar. Bu görüş adeta sihirli eller tarafından yaygınlaştırılmıştır. Böylece, İslam uygarlığı bu anlayışa koştur olarak gerilemeye başlamıştır. İslam ülkelerinde ve İslam uluslar arasında adeta çeviri düşmanlığı başlamıştır.

Halbuki; dil düşünce üretme ile sıkı sıkıya ilişkili bir kavramdır. Dil konusunda alacağınız tavır, ister istemez düşünce üretme ve o düşünceyi özgürce savunma konusundaki tavrınızı etkiler.

Bir dil başka şeyler yanında çeviri ile de kendini geliştirir. Dilin gelişimi çeviri ile de beslenir. Dilin gelişimi, kullanımı engellenirse, o dili kullananların düşünce üretme yetileri de kısıtlanmış olur.

Klasik Yunan'da; doğu düşünürleri ile ilgili bilgilenme çeviri yolu ile gerçekleşmiştir. Arap düşünürleri de Yunan düşüncesinden çeviri yolu ile haberdar olup aydınlanmışlardır. Avrupa'lı aydın da Arapça yazılı düşünce ürünlerini gene çeviri yolu ile düşünce dünyalarına kazandırmışlardır.

Avrupa'daki AYDINLANMA HAREKETİ'nden; diğer ulusların aydınları ve ulusları çeviri yolu ile bilgilenmişlerdir. Çeviri; düşünce ürünlerini, bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye, kuşaktan kuşağa, ulustan ulusa, ülkeden ülkeye ulaştıran en önemli araçtır. Çeviriyi yadsımak; bilimi, bilgiyi, aydınlanmayı yadsımadır. Bu da kişinin kendi kendini, toplumun kendi kendini yadsımasıdır.

Bu sakat anlayış, Batı Dünyası'nın Arapça eserleri kendi anadillerine kazandırdıkları yıllarda, Arap olmayan diğer İslam ulusları bu eserleri kendi anadillerine kazandırarak, bu gelişmeden mahrum kalmışlardır.

1200-1300 yıllarında Batı Avrupalı bir Hristiyan

Arapça bilimsel eserleri olduğu gibi. Arapça Kuran'ı da kendi anadiline çevirerek anlarken, onlardan önemli düşünsel çıkarsamalar yaparken, bir Türk İslam olmasına rağmen aynı yıllarda Arapça yazılmış düşünsel-bilimsel eserleri de Kuran'ı da kendi anadiline çeviremediği için sadece Kuran'ı anlamaksızın seslendirdiği için, İslam Dünyası'nın düşünce ürünlerini ve Kuran'ı bir Hristiyan kadar öğrenememiştir. Böylece Hristiyanlar çeviri yolu ile İslam Dünyası konusunda aydınlanırken, İslamiyet'i seçen ulusların dünyası karartılmıştır. Belki de demokrasi tarihine "Aydınlanma Hareketi" olarak geçen olgunun Doğu'dan değil de Batı'dan gelmesinin nedenlerinden birisi de bu durumdur.

Türkler, İslamiyet'i kabul ettikleri ilk dönemde Kuran ve diğer temel din kitaplarını anadillerine çevirerek O'nu kendi kültürlerine mal etmeye çalışıyorlardı. Din, Türkler'in dili ile onlara seslenirken kendi ellerinde bulunuyordu. Ne zaman ki Türkçe dinsel yapıtlar yerini Arapça'ya Farsça'ya bıraktı. İşte o zaman İslamiyet Türklerin elinden gitmeye başladı. Bizim dini bütün muhafazakarlar; zaman zaman "din elden gidiyor" edebiyatı yaparlar. Halbuki din Türk'e Anadili ile hitap ettiği zaman elden gitmez. Din Türk'e yada başka bir ulusa anadiliyle hitap edemediği zaman elden gider. Bu anlamda gerçekten "din elden gitmiş" sayılır.

Peygamberlerin görevi, Allah'ın kendilerine ilettiği kutsal mesajı kendi toplumlarına onların anladığı dil ile ulaştırmaktır. O zaman Kuran; Hintlere yada Türkler'e anladıkları dil ile iletilmezse Türkler veya Hintler Kuran'ı anlamamışlar diye suçlanamazlar. Bunun yolu ise, kutsal mesajın anlaşılmasından geçer. Hintler, Türkler veya başka uluslar salt dil meselesinden dolayı bile olsa Tanrı'nın mesajını doğru anlamayıp dinde günah işliyorlarsa bu günah onların olamaz. Bu günahın faturasını dinin mesajlarını

doğru düzgün anadilleri ile o uluslara öğretilmesini engelleyenlere çıkarmak gerekir. Dinin mesajlarının anlaşılmasını önleyenlere çıkarmak gerekir. Bu zavallılar. dini koruyalım derken dine kötülük yaptıklarının acaba farkındalar mı? Örneğin; Türkler anlamadıkları bir dille Kuran'ı ne zamana kadar kırık, dökük Arapça'larıyla sadece seslendirecekler. Bu Tanrı mesajının alınması için yeterli mi? Bu tür dindarlık Türklere Kuran'ı öğretmemeye çalışmak değilse nedir?

Durum bu iken; ikibin yılının şafağında Türkiye'de onlarca günlük gazete, onlarca TV. yüzlerce radyo. yüzlerce dergi. binlerce kitap Türkler'e Kuran'ın mesajının kendi anadilleri ile öğretilmesinin "günah" olduğunu, "kafirlik" olduğunu sürekli uyuşturulmuş beyinlere sabah akşam ibadetlerinin bir parçası olarak empoze ediyorlar. Bunlardan günlük gazeteler; Akit, Yeni Şafak, Yeni Asya, Selam, Türkiye, Zaman, Milli Gazete gibi yayın organlarıdır. Şimdi bu adını verdiğimiz gazeteler içinde bu konuda en liberal olanın Kuran'ın anadile çevirilmesi ile ilgili düşüncelerine bakalım. Bu gazete Türkiye Gazetesi. İşte kendi yazdıkları:

"Kuran, hiç bir dile hatta Arapça'ya bile tercüme edilemez."

Görüldüğü gibi, demek Araplar'ın da tümü Kuran'ın yazıldığı Arapça şiveyi anlamadığı için; "Arapça'ya bile tercüme edilemez" deniyor. Bu satırları yazan üstelik Türk hatta zaman zaman Türkçü olduğunu savunan bir gazete. Devam edelim:

"Hangi tercüme olursa olsun, hiçbir tercümeden din öğrenilmez."

"Kuran'ı Kerim'i tercüme etmek imkansızdır."

"Şu halde Kuran'dan ve hadisten ve bunların ter-

cümelerinden din öğrenmek mümkün değildir.”

“Kuran’ı Kerim’in manası, tercümesinden anlaşılmaz.”

“Kuran’ı hiç okumayıp, sırf hayır ve bereket için evinde saklamak, caiz ve sevaptır.” (14. 1. 1990)

“Bir kimse, Kuran’ı Kerim’den anladığına uyarırsa, İslam’a uymuş olmaz.” (25. 5. 1990)

“Dinimizin bir hükmünü öğrenmek için Kuran tercümelerine bakmak çok yanlıştır.”

“Hiç kimseye Kuran tercümelerini tavsiye etmiyoruz.”

“Kuran tercümelerinden (...) hadis kitaplarından dinimizi öğrenmemiz asla mümkün olmaz, üstelik sapıtırız.”

“Kuran tercümesi okumak, fayda yerine zarar verir. (13.12. 1990)

İşte görüldüğü gibi, insanların önüne korku dağları örülerek Kuran ile aralarına aşılmaz mesafeler konuyor. Bu zihniyete göre; din, hiç bir şey anlamadan ve anlamaya çalışmadan papağanlar gibi sadece ezbere seslendirilecektir.

Bu yazılanlara karşın, bu insanların samimi olduklarını düşünmek de mümkün değil. Çünkü, bu adı geçen gazetelerin her gün bir kaç sayfası dini kitap ilanları ile dolu. Kuran tefsirleri, hadis kitapları, Kuran’ı anlama kitapları, hadisleri anlama kitapları, onlarca, yüzlerce, binlerce cilt kitap ediyor. Ve bu kitapların tümü çeviri ve telif eserler.

Bu sözünü ettiğim yayıncılık Türkiye’de tam bir sektör oluşturmuş durumda. Elimde 1998 Nisan tarihli “Dini Yayınlar Kitap Kataloğu” var. Bu kataloğun sadece bu sayısında; “474 yayınevi, 15.650 kitap ve 1603 sesli yayın”

tanıtılıyor. Üstelik bunların hepsi Türkçe basılı eserler.

Bu yayıncılık faaliyetinin içinde esas olarak bu adını verdiğim gazeteler ve yayın kuruluşları yer alıyor. Bunlar içinde başı ise tahminimce Türkiye Gazetesi yayın gurubu çekiyor. İslamiyeti kabul eden milyonlarca vatandaşın her türlü ihtiyacının karşılanmasını kendine en büyük kazanç kapısı yapan Türkiye Gazetesi yazmaya devam ediyor.

“Anlamadan Kuran okunmaz diyerek herkesin Kuran’ı anlamasını tavsiye etmek, büyük sapıklıktır.”
(30 11. 1993)

Peki kardeşim madem böyle düşünüyorsunuz. o zaman Arapça yazılmış Kuran dışında hiç bir yayını doğru bulmanız ve onun dışında dini kitap yayınlamamanız gerekir. Ama hiç de böyle davranmıyorsunuz. İslami pazara, otomobilden ekmeğe, her türlü yazılı ve görsel basından, her türlü sesli yayına kuşdili de dahil elinizden gelse 72 dilden mal satacaksınız. O zaman Kuran ve İslamiyet ile ilgili yaptığınız yayınlara sizin ifadenizle “sapıklık” denmesin.

İslam içindeki bir kesim; görüldüğü gibi, Arap alfabesini bütün öteki yazı türlerinden, Arapça’yı da bütün öteki ulusların dillerinden üstün ve kutsal gören bir zihniyetin sahibidir. Bunlar adeta: Arapça’yı kutsal, diğer dilleri ise “şeytani” görmektedirler. Halbuki bu anlayışın kendisi Kuran’ın mesajına aykırıdır. Çünkü, Kuran’da Tanrı için; “Alemlerim Rabbi” tanımlaması vardır. Bu yeryüzündeki bütün varlıkların Tanrısı anlamına gelir. Yani Allah. yeryüzündeki canlı, cansız tüm varlıkların Allah’ıdır. Sadece Arapça bilenlerin diye bir tanım yoktur. Bu anlayış Kuran’ın mesajlarına taban tabana terstir.

Kuran’ın Araplar’a gelmesinden dolayı Arapça olması bazılarının algıladıkları gibi Arapça’nın; “Allahça” olması

gibi bir anlayış Kuran'a aykırı bir anlayıştır. Bu anlayış nedeni ile Arap olmayan İslam uluslar ve dilleri aşağılanmış ve kendilerine ikinci sınıf müslümanlar (mevali müslümanlar) denmiştir.

Dilbilimciler, Türkçe'nin Arap alfabesi ile yazılmaya uygun olmadığını söylüyorlar. Fakat buna karşın yaklaşık bin yıldır, Türkçe Arap Alfabesi ile yazılmaya çalışılmıştır: Tam uyum sağlanamadığı için, Arap Alfabesine bir dizi ek yapılmıştır. İşin içinden gene çıkılamamıştır. Her önüne gelen bir yazıyı farklı okumuştur. Yani Türkçe için bu elbise bedene uyumsuzluk göstermiştir.

Kuran'ın Arapça yazılmış olması, adeta İslamiyeti kabul eden tüm ulusların kendi adadillerini unutup Arapçayı kullanmaları gibi bir zorunluluk oluşturmuştur. Arap olan ulusların Arap Alfabesini kullanmaları elbet doğaldır. Ama Arap olmayan uluslardan bunu beklemek yanlıştır.

Bu durumu değerli araştırmacı Cengiz Özakıncı, "Dil ve Din" kitabında; Sosyalizm'i kabul eden ulusların durumuna benzeterek düşülen komik durumu çok çarpıcı olarak okuyucuya göstermektedir. Özakıncı kitabında şöyle yazmaktadır:

*"Ruslar nasıl Türkleri Rus Yazısı (Kiril) kullanmaya itmişlerse, Araplar da Türk Dili'ne uymayacağını bile bile Türklere Arap Yazısı kullanmayı dayatmışlardır. Ruslar bu işi **"sosyalizm adına"** (yanlış yorumladıkları) yapmışken, Araplar bunu yanlış anladıkları "İslam adına" gerçekleştirmişlerdir. Yanlış anlaşılmış İslam', Müslüman olanın Araplaşması gerektiğini sanmaktadır. Tıpkı Ruslarca yanlış anlaşılan sosyalizmde sosyalist olanın Ruslaşması gerektiğinin sanılması gibi!..."*

Cengiz Özakıncı bu tesbitlerinin devamında; "Türklerin

Sosyalizm adına Ruslaştırılması'nın bir benzeri, Türklerin, yanlış anlaşılmış İslam adına Araplaştırılması biçiminde uygulanmıştır diyor.” (s. 173)

Böyle bir kaygı bazılarının iddia ettikleri gibi “İslam Birliği”ni de sağlayamaz. Çünkü; bırakalım farklı alfabeleri olan İslam uluslarını ve ülkelerini, İslam Tarihi'ne bakıldığında aynı dine ve aynı dile mensup Araplar sürekli birbiri ile savaş halindedirler. **“Asrı Saadet”** dönemi denilen dönemde bile dört halifeden üçü eceliyle ölmemiştir. Bu gelenek o dönem başlamış günümüzde bile devam ediyor. Demek bu “İslam Birliği” savı ile de savunulamaz.

Bu temelde bir birlik oluşacaksa bile, bu İslamiyet'i kabul eden ulusların ulusal kimlikleri ayaklar altına alınarak sağlanamaz. Ulusal kimliklerin kendilerini anadillerinde özgürce ifade etmesi ile oluşabilir. Bu Hristiyan Dünyası'nda böyle olmuştur. Dünya'daki ulus sayısı kadar nerede ise Hristiyan topluluk var. Ama Hristiyanlık İsa'nın dili budur diye hiç bir ulusa bir dil dayatması yapmamıştır. İncil her ulusun anadilinde o ulusa kendi mesajlarını özgürce vermektedir.

Dil, değişken dinamik bir oluşumdur. Bugün Arapça'yı olduğu gibi, İngilizce'nin, Fransızca'nın, Türkçe'nin de 1400 yıl önce yazılmış belgelerini okuyup anlamak ancak çok az sayıda bulunan o dilin uzmanlarınca gerçekleşmektedir.

Hız. Muhammet dönemindeki Arapça ile bugün okunup yazılan Arapça birbirine benzemeyecek denli değişim göstermiştir. Bu tüm dillerdeki zorunlu bir değişme ve gelişmedir. Hız. Muhammet kalksa, bugün yazılan Arapça'yı okumaya çalışsa okuyamayabilir. Bugün Arapça'yı bilen birinin önüne; 1400 yıl önceki yazılmış Arapça bir metni koysak o dil konusunda özel uzman değilse okuyup anlaması

olası değil. Bu konudaki uzman sayısı da her dil için oldukça az sayıda insandan oluşmaktadır. Kaldık; Kuran'ın yazıya geçildiği dönemdeki Kuran'daki Arapça, Arabistan'ın bir bölgesine has bir dil olduğu kaynaklarca doğrulanmaktadır. O'nun tümünü o gün bile anlayamayan Araplar'ın tümünün bugün anlaması olanaksızdır.

Cengiz Özakıncı'nın dediği gibi; **“Kuran'ca”** diye bir dil olmadığı gibi. **“Kuran Yazısı”** diye bir yazı türü de yoktur. Kuran, Kuran'ca değil, Arapça'dır. Kuran, Kuran'a ait özel bir yazı türü ile yazılmamıştır. Puta tapanların da, İslam'a karşı olanların da, İslam'dan dönenlerin de, Hristiyan veya Musevi Araplar'ın da kullandıkları Arap Alfabeti ile yazılmıştır. Kuran, Arap ulusal yazısı ile yazılmıştır.

Türkiye'de ise durum daha da komiktir. Mustafa Kemal Harf Devrimi ile Osmanlıca'yı kaldırmış yerine Latin Alfabeti ile yazılan Türkçe Alfabeyi getirmiştir Yani Harf Devrimi ile kaldırılan dil bazı kesimlerin kasden “Kuran Yazısı” dedikleri Arapça da değildir. Arapça ile Türkçe'nin bozulmasından oluşmuş “Osmanlıca”dır. Halbuki Kuran, Osmanlıca ile yazılmamıştır. Osmanlıların kullandığı bu dile Arapça'da bulunmayan pek çok özellik konmuştur. Osmanlıca'yı bir Arab'ın doğru olarak okuyup anlaması olanaksızdır. Arap Alfabeti'ne dini özellikler verip onu her İslam'ın savunmasını zorunlu kılmaya çalışan zihniyet İslamiyet'e değil, Arap milliyetçiliğine hizmettir. İslamiyet ise, her tür milliyetçiliğe olduğu gibi Arap milliyetçiliğine de karşıdır. Çünkü Kuran'ın bir ayetinde dendiği gibi;

“Ey ululardan Ulu Tanrı! Sana hamdederiz. Bütün alemleri yoktan vareden ve onlara rızık veren sensin.”

Tanrının yarattıkları arasında ayırım yapmak görüldüğü

gibi İslam adına da yapılsa, Kuran'ın bu buyruğuna aykırıdır.

Diğer bilimlerin olduğu gibi dinin de kolay anlaşılabilmesinin yolu dilden geçer. Bu uğraşı; toplumda din adamları değil dil adamları omuzlamalıdır. Diğer ülkelerde bilmiyorum ama bizde bu işi, dilbilimden nerede ise hiç bilgileri olmayan din adamları kendilerine iş edinmişlerdir. “Dil”in dillikten. “din”in de adeta “din”likten çıkmış olmasının sorumlusu bu toplumsal kesimdir.

Türkler, İslamiyet'i kabul ettikleri ilk yıllarda sözlük ve benzeri dilbilimle ilgili araçlar yeterli düzeyde olmadığı için Arapça bir çok kelime Türkçe'de yanlış anlamlarla karşılanmıştır. Bu da dinin Türkler tarafından yanlış anlaşılmasına neden olmuştur. Bu nedenle İslamiyet'in Türkler tarafından anadillerince iyi anlaşılması için dilbilimin yadsınmaz bir önemi söz konusudur.

Bu durum farklı bir biçimde Osmanlı'da da yaşanmıştır. Osmanlı'da halk Türkçe konuşmaktadır. Aydınlar ise; aydın olmanın ön koşuluymuş gibi. Arapça, Farsça veya Türkçe ile Arapça ve Farsça'nın bozulmasından oluşan Osmanlıca okuyup yazmaktadırlar. Eğer Osmanlı toplumunda yaşıyorsanız ve aydınların neler yazdığını öğrenmek istiyorsanız. o zaman kendi anadiliniz Türkçe dışında Arapça'nın, Farsça'nın ve Osmanlıca'nın yazım kurallarını öğrenebilirsiniz. aydınların yazdıklarını o zaman ancak anlayabilirsiniz. Yani aydınların yazdıklarını. ancak anadiliniz dışında üç dil daha öğrenebilirsiniz anlayabilirsiniz. Yoksa bu konuda cahil kalmak zorundasınız.

Bilim, kültür, din, dil ve tarih adına yaşanan bu komediyi savunmak için acaba çok mu zeki olmak gerekiyor.

TÜRKÇE EZAN VE TÜRKÇE KUR'AN TARTIŞMALARININ TARİHÇESİ

Tanzimat'tan günümüze dek Kuran'ın, Türkçe'ye yani anadile çevrilmesi konusundaki gelişmelere ve tartışmalara geçmeden önce, Mustafa Kemal'in Arap harflerinden, Latin harflerine geçiş konusunda olduğu gibi, bu konuda da kararlılığını göstermek açısından Kazım Karabekir ile aralarındaki bir polemigi iletmek istiyorum. Konuyu Falih Rıfkı Atay şöyle anlatıyor:

“Mustafa Kemal Atatürk'ün son dileği, Ezan'dan başka ibadetleri de Türkçe yaptırmak ve Türk kafasını Arap kafası köleliğinden kurtarmaktı. Türk Ocağı'na gittiğimiz gün, Kuran'ı Türkçe'ye çevirmek konusunu açtı. Orada bulunan Kazım Karabekir şöyle dedi:

- Kuran-ı Azimüşşan Türkçe'ye çevrilemez, Paşa Hazretleri!*
- Niçin çevrilemez efendim? Bu sözünüz, 'Kuran'ın manası yoktur' demektir.*
- Hayır efendim ama, meselâ: 'Elif-Lâm-Mim'... Ne diyeceğiz buna?*
- Ne demektir 'Elif-Lâm-Mim'?!*
- Meçhul efendim...*
- Öyle ise karşısına bir sıfır koyar, çevirmeye devam edersiniz.”* (Falih Rıfkı Atay, Atatürkçülük Nedir? s. 47-48)

TANZİMAT DÖNEMİ

Mustafa Kemal, ulusculuğun, Ulus Devlet kurmanın bir gereği olarak, Türk kültürünü, Fars ve Arap etkisinden kurtarmak için, konuşma dilini, düşünme dilini ve ibadet dilini anadilde yapmayı ulusallaşmanın temel şartlarından birisi olarak görüyordu.

Elbette bunu yapmak kolay olmadı. Tutucular Mustafa Kemal'e TBMM'de olduğu gibi meclis dışında da bir dizi zorluk çıkarıyorlardı. İşte bu mücadele günlerinden bir sahne:

Tarih. 17 Nisan 1924. Yer Türkiye Büyük Millet Meclisi. Konu; Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görüşülmesi. Kürsüde; 2. Meşrutiyet'ten beri Zonguldak Milletvekili olan **Tunalı Hilmi Bey** var. Tunalı Hilmi Bey kürsüde; normal okullarda artık Arapça öğretilmesine gerek kalmadığını, oralardaki öğrencilere pozitif ve sosyal bilimler öğretilmek gerektiğini, o çocukların cami hocası değil, mühendis, sosyolog vs. olarak yetişecekleri, yabancı dil olarak da Arapça yerine, İngilizce, Fransızca, Almanca vs. öğrenmeleri gerektiğini anlatmaya çalışır.

Bu konuşma üstüne, onu dinleyen tutucu milletvekilleri bir gök gürültüsü gibi uğuldaşırlar. Bu kesime sözcülük yapan Erzurum milletvekili, Ziyaettin Efendi; Müslüman olanın Arapça bilmesi gerektiğini, çünkü Kuran'ın Arapça nâzil olduğunu söyler. Bunun üstüne Tunalı Hilmi Bey:

*"Sizin bütün telaşınızın asıl sebebi bu... Ama hakikati söylemiyorsunuz. **Kuran, Cahiliye Devri'nin rezaletleri içinde çırpınan Araplar'ı ıslah için onlara Arapça gönderildi. Bunu Kuran'ın kendisi söylüyor. Ben Kalubeladan beri müslümanım. Ama Arapça'nın esiri değilim. Birgün bizim milletimiz, dinini kendi güzel, anlaşılr***

dili ile yerine getirecek! Buna mani olamayacaksınız.”

diye konuşması ile birlikte mecliste adeta kıyamet kopar.

Şimdi anadilde ibadet konusunda Osmanlı'nın son döneminde ve Cumhuriyet Dönemi'nde ne gibi gelişmeler yaşandığını kısaca özetlemeye çalışalım.

Osmanlı'da batılılaşma denilince kastedilen şey, 1839'da ilan edilen **Tanzimat Fermanı** ile birlikte gerçekleşen gelişmelerdir. Batılılaşma ile birlikte siyasi yapının değişime uğraması, ister istemez eşzamanlı olarak dini düşünce ve sosyal hayat ile ilgili değişimleri de gündeme getirmiştir.

1839'daki Tanzimat Fermanı ile ilan edilen değişim dini hayata da yansımış, ilk matbu Kuran Çevirisi 1841 yılında gerçekleşmiştir. Adına: **“Terceme-i Tefsir-i Tıbyan”** denilen çeviriyi yeni çeviriler izlemiştir. Bu sırada yapılan çeviriler Arap Alfabeti kullanılarak yapılan Osmanlıca çevirilerdir.

1908'de ilan edilen **2. Meşrutiyet** ile birlikte yine Kuran'ın tercümesi ile ilgili yoğun tartışmalar yapılmıştır. Batılılaşmadan, Meşrutiyetten yana olan kesimler Kuran'ın tercüme edilmesini savunurken, gelenekçi tutucu kesimler ise Farsça ve Arapça'nın devamını savunmuşlardır. Tercümesi yapılarak yayınlanan bir Kuran çevirisi 1908'de; **“Tafsil-ül-Beyan”** adı ile yayınlanmıştır.

Bu sırada, başta reformist özellikleri ile tanınan şeyhülislam, Musa Kazım olmak üzere, bir çok ilgili tercüme çalışmalarına koyulmuş, o yıllarda çıkan dergilerde tercüme ve tefsirler yayınlanmıştır. Bu çalışmalar I. Dünya savaşıdan sonra (1914'lerden itibaren) bağımsız çeviri çalışmalarını ortaya çıkarmıştır.

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra bizzat Mustafa Kemal tarafından Türkçe Kuran çevirisi Mehmet Akif'e verilmezden önce, bazı çeviriler yapılmıştır. Ama belki bunlar yeterli görülmemiştir. 1924'de yapılan "Nur'ul Beyan ve Kuran'ı Kerim Tercümesi" ile "Türkçe Kuran-ı Kerim" bunlardandır.

Mehmet Akif Ersoy'un ise, Mustafa Kemal'den aldığı bu işi, çeşitli rivayetlere göre yapmaması üstüne görev, Elmalılı Hamdi Yazır'a verilmiştir. Bu çeviri işi ise; tefsirle birlikte 1935-1938 yılları arasında gerçekleşmiştir.

1928'de gerçekleşen Latin alfabesi ile Kuran'ın çevirisi işi daha da yoğunlaşmış birden fazla çeviri bu yıllarda gerçekleşmiştir. Bunlar arasında: "Türkçe Kuran-ı Kerim Tercümesi (1932), Kuran-ı Kerim (1932), Tanrı Buyruğu (1934)" sayılabilir.

1908'de 2. Meşrutiyet'in ilanından sonraki aylardaki Kuran'ın çeviri meselesi ile ilgili yaşanan tartışmalarda; Mustafa Sabri Efendi ile Ahmet Mithat Efendi arasında yoğun bir yazılı tartışma olur. Bu tartışmalarda Ahmet Mithat Efendi, Kuran'ın çevirilmesi gerektiğini savunur.

Avrupa'daki ulusculuk akımının Osmanlı'ya etkisi ister istemez Türkçülük fikrinin yayılmasını sağlamıştır. Türkçülük, Türk ulusculuğu düşüncesi yayıldıkça buna bağlı olarak Türkçe Kuran tartışmaları yoğunluk kazanmıştır.

Osman Ergin, "Türkiye Maarif Tarihi" adlı kitabının 5. Cilt 1606-1607 sayfalarında konu ile ilgili olarak; "1908 İnkılab'ından sonra diğer İslam unsurlarını takliden Türkler arasında da **Milliyetçilik** ve **Türkçülük** cereyanları başlayınca, Kuran'ın Türkçe olması münakaşaları yavaş yavaş işitilmeye başladı" diyor.

Halkın kabul ettiği ya da inandığı dinin anadilde

yapılmasının savunulması. Yani inananların Tanrı'ya karşı görevlerini anadillerinde yapılması istemi elbette tarihte ulusallaşma denilen dönemle koştur bir istemdir. Bunun böyle olması denli anlaşılır bir şey yoktur. Çünkü; ümmet toplumunda bunun şartları yoktu. Din ile yönetilen ümmet toplumlarında milliyeti, milliyetçiliği, milli kültürü savunmak olumsuz gelişmelerden biri sayılıyordu. Bırakalım o yılları bugün bile yani ümmet devletinin tarihe karışmasının üstünden Tanzimat'ı ve Meşrutiyet'i de sayarsak yaklaşık 100 yıl geçmesine karşın 1998 Türkiye'sinde bakın bu zihniyet neler savunuyor:

“Kavmiyetçilik fitnesi, müslüman alemini parça parça etti. Irkçılık büyük belâ.” (Akit Gazetesi, 16. 5. 1998)

Burada: “Kavmiyetçilik olarak kastedilen, milliyetçilik oluyor. Yani milliyetçilik, ulusculuk İslam Dünyası'nı parça parça etti diyorlar. Irkçılık, yani milliyetçilik, ulusculuk; “BÜYÜK BELA” diyorlar. İşte bunlar bırakalım 100 yıl önceyi bugün de yeminli ulusculuk, milliyetçilik düşmanları. Aynı yazının başlığından sonra ilk paragrafını okuyalım:

“İslam alemine kavmiyetçilik fitnesinin girmesi, Müslümanlar arasındaki kardeşlik ve sevginin de zarar görmesine yol açtı. Hele bir de, kavmiyetçilik anlayışına dayalı ideolojilere göre şekillenen devletlerin ortaya çıkması, ümmet bütünlüğünün tamamen parçalanmasına sebep oldu.”

Yazıda görüldüğü gibi, milliyetçilik, ulusculuk esaslarına dayalı devletlerin oluşması açıkça olumsuzlanıyor ve İslamı bölen gelişmeler olarak değerlendiriliyor. İslam Dünyası'nı ulusculuk, milliyetçilik paramparça etti deniyor.

Bu konuları, “Türkçe Kuran ve Cumhuriyet İdeolojisi” adlı kitabında tartışan. Dücan Cundioğlu, Mehmet Ubeydullah’tan şu görüşü veriyor. Mehmet Ubeydullah, Lisan Neler Yapıyor başlıklı 1908 tarihli yazısında konu ile ilgili olarak şöyle yazıyor:

“Bir kere din, Arapça bilmeyen halkın meçhulü kaldı. Sonra zihnine ‘Arapça’sız din olmaz’ itikati yerleşti. Hala Türkçe bir Kuran’ımız yoktur... Bundan dolayıdır ki, ‘medreseleri bozalım, ıslah edelim’ demek, ... ‘dini bozalım’ manasına geliyor.”

Mehmet Ubeydullah, bu paragrafın devamında dinin dile bağlı olmadığını, Kuran’ın Türkler için Türkçe olması gerektiğini savunduğunu, bu nedenle de bu görüşlerinden dolayı kendisine bazı kişilerin şiddetle karşı olacaklarını söylüyor.

Şeyh Ubeydullah Afgani, 1910 yıllarında yazdığı “Kavm-i Cedid” adlı eserinde Hutbe ile ilgili olarak ise şöyle yazıyor:

*“Hutbeyi anlatmak için bütün Türkler’e Arapça’yı öğretmen gerekli ise, hutbeyi Türkçe irad etmek kadar kolay bir şey tasavvur edilebilir mi? **Zaten İmam-ı Azam mezhebince Kuran, Hadis ve Hutbe’yi tercüme caizdir.** Peygamber Efendimiz yalnız kavm-i Arab’a b’as buyurulmadı. Kuran-ı Azimmüşşan’ın umum elsineye tercümesi farzdır.”* dedikten sonra yazısının devamında; Peygamber Efendimiz’e inen kitabın; “Nebiy-i Zışan efedimize nazil olan Kitab, vakıa Arapça ise de her davet edilen kaumin Arapça öğrenmesi lazım gelmez” diyor.

Türkistan’lı Türkçü tarihçi Musa Carullah da Kuran’ın

çevirisi için kolları sıvar. Haşim Nahid konu ile ilgili makalesinde; **“İslamiyet’in Luther’i** şimdi Asya’da zuhur etti diye tanımlıyor. Kazan’lı Musa Efendi için bakınız ne diyor: Şimdi Musa Efendi Kuran’ı Türkçe’ye tercüme ediyor. (...) Rusyalı bir müslüman, dinin hakikatine doğru ilk adımını attı, biz de onu takip edelim”.

İbadetin. anadilde yapılmasını savunanlardan Tüccarzade İbrahim Hilmi de “Zavallı Millet” başlıklı yazısının bir yerinde;

“Halbuki bu gün yüz milyon Türk, Çerkes, İran’lı, Afgan’lı vesaire Kuran-ı Kerim’in ihtiva ettiği ayet-i Celile’nin manasını bilmiyor... Arap olmayan halk onun manasını bilmek ister” diyor.

İbrahim Hilmi, “Avrupalılaşmak” başlıklı yazısında da; ***“Hele biz Türkler, Kuran-ı Kerim’in Türkçe tercümesi olmaması yüzünden dinimizin esaslarına bile vakıf olamıyoruz.”***

dediği yazının devamında; Kuran’ın Türkçe’ye tercüme edilemeyeceği görüşünü savunanları eleştirerek; eğer bir ayet bir çok manayı ifade ediyorsa, mutlaka uzun bir tefsire gereksinme varsa. o zaman milyonlarca Arap, devamlı olarak Kuran’ı tefsirlerle beraber mi okuyorlar diye haklı olarak soruyor. Ulemadan olmayan Arap ne kadar anlıyorsa, bir Türk de hiç olmazsa bu kadar anlasın yeter diyor.

Süleyman Tevfik de çevirdiği Kuran’ın önsözünde Abdulhamit’in baskı dönemini kastederek;

“...Kendilerine mintarafillah adem-i mesuliyet ve fevkalade kuvvet ve kudsiyet isnat edenler, Kuran’ın kitle-i halk tarafından hakiki surette anlaşılmasından korkarlardı” diyor.

Cumhuriyet Dönemi'nin ilk Kuran çevirisini Cumhuriyet yönetimini de canla başla savunan Maarif Kütüphanesi sahibi Naci Kasım gerçekleştirip yayınlamıştır. Bugün de yayınına devam eden bu yayınevinin yayınlanan Türkçe Kuran'a, Naci Kasım bakalım neler yazmış:

“İstibdat yıkıldıktan sonra henüz hurufatın yıkılmadığını gören Maarif Kütüphanesi, aziz vatan-daşlarına Hayat-ı Muhammed namın daki eseri muaz-zamı tabetmiş ve Kuran-ı Kerim Tercümesi'nin tabına başlamıştı. O vakit hakkın tezahürünü istemeyen bir kitle, Hayat-ı Muhammed aleyhinde bayrak açarak Maarif Kütüphanesi'nin bu teşebbüsüne mani olmak istemiş ve hareketinde de muvaffak olmuştu” diyor.

Demek ki o sırada bir kesim Hz. Muhammet'in hayatının ve Kuran'ın Türkler tarafından Türkçe okunmasını engellemiştir. Ama Naci Kasım yılmamış mücadeleye devam etmiş ve sonunda dediği gibi;

“Çok şükür Cumhuriyet ve hakiki hürriyet devri, Maarif Kütüphanesi'ne Kuran-ı Kerim'in tercümesini siz muhterem okuyucularına taktime muvaffak olmakla kendini bahtiyar sayar”

diyerek bu işi gerçekleştirdiğinin müjdesini veriyor.*

* Maarif Kütüphanesi, bugün de İstanbul Çağaloğlu Yokuşu'nda aynı isim ile Naci Kasım ailesi tarafından işletilmektedir. Kamuoyu şimdilerde onları daha çok “Saatli Maarif Takvimi” yayıncısı olarak tanımaktadır.

CUMHURİYET DÖNEMİ

Mustafa Kemal, Meşrutiyet'in ilan edildiği yılların yetişkin bir genci idi. Kendisi bir anlamda Meşrutiyet idealleri ile yetişmişti. Bu ideallerden en önemlisi ise Cumhuriyet yönetiminin kurulması idi. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte ancak diğer idealler hayata geçirilebilirdi. İşte ancak o zaman Arap Alfabeti yerini Latin Alfabeti'ne, Arapça İbadet yerini Türkçe İbadet'e bırakabilirdi. Cumhuriyet ilan edilir edilmez de, toplumsal ve idari durum her yapılmak istenen yeniliğe hazır olmadığı için, iş bir program dahilinde uygulanmaya konuldu. Yeni devletin yapısı düzenlenip iktidar olarak yeterli gücü eline aldıktan sonra adım adım diğer değişiklikler gerçekleşecekti.

Ezanın, hutbelerin, namazın Türkçeleştirilmesi yani; ibadetlerin milli dilde yapılması gibi değişimlerin esas amacı; Dinin anadilde formunu üretmek yada Türklerin milli dinlerini oluşturmaktı.

Mustafa Kemal Söylev'de; 16-17 Ocak 1923'deki İzmit'teki bir toplantıda gazeteci Kılıçzade Hakkı Bey'in sorusuna verdiği cevabı söz konusu ederek bu geçiş sürecini şöyle değerlendiriyor:

*“İzmit'te, İstanbul ve İzmit gazeteci kesimi ile uzun bir sohbet esnasında bir gazeteci şu soruyu sordu:
“Yeni hükümetin dini olacak mı?”*

İtiraf edeyim ki böyle bir soru ile karşılaşmayı hiç arzu etmiyordum. Cevabı çok kısa olacak bu yanıtın o günkü şartlarda ağızından çıkmasını istemiyordum.

*Efendiler! Gazetecinin sualine; **‘Hükümetin dini olamaz!’** diyemedim. Aksini söyledim, **‘vardır***

efendim, İslam dinidir' dedim. Fakat derhal 'İslam dini hürriyeti efkara maliktir' cümlesiyle cevabımı tarzih ve tefsir lüzumunu hissettim... Gazeteci, şüphesiz verdiğim cevabı mantıklı bulmadı ve sorusunu şu şekilde tekrar etti: 'Yeni hükümet bir din ile tedeyyün edecek mi?' 'Edecek mi, etmeyecek mi bilmem!' dedim, meseleyi kapatmak istedim. Fakat mümkün olmadı.” (Mustafa Kemal. Nutuk)

Görüldüğü gibi Mustafa Kemal'in kendisi bile o günkü şartlar nedeni ile düşüncelerini kendisine soru yönelten gazeteciye açıkça ifade edemiyor. “Devletin veya hükümetin dini olmaz. vatandaşın dini, inancı olur” diyemiyordu.

Mustafa Kemal. dinin Türkçeleşmesi konusunda yoğun bir çalışmaya başlıyor. Hem kendisi hem çevresini bu işe seferber ediyor. 1 Mayıs 1928 yılında, **Milli Mecmua** adlı dergide “**Türk İnkılabı Karşısında Müslümanlık**” nasıl olmalı tarzında bir anket yayınlanıyor. Değişik kesimlerden insanların bu ankete cevap vermeleri sağlanıyor. Böylece bu konudaki düşünceler öğreniliyor. Bugünkü anlamda bu konuda kamuoyu araştırması yapılıyor.

Eğitimci İsmail Hakkı Baltacıoğlu bu ankete verdiği cevapta; camilere temiz ayakkabı ile olmak koşulu ile ayakkabı ile girilebileceğini, mabedlerin temiz tutulması gerektiğini. ibadeti rahat yapmak için camilere sıra, sandalye gibi oturularak namaz kılınmasının sağlanmasını. müezzinlerin güzel sesli insanlardan seçilmesini. camilere keman. piyano gibi müzik aletlerinin konmasını. ibadetlerin tümünün anlaşılır Türkçe ile yapılmasını. İslam Dini'ni Türkçeleştirmek gerektiğini savunuyor.

Tabi bu sorular tartışılırken, Avrupa'daki uygulamalar, Hristiyan dinindeki reformlar özellikle de Almanların

Luther'in, Protestanlıktaki uygulamaları vs. olabildiğince araştırılıyor, inceleniyor, kritikler yapılıyor. Türkiye'de yapılacak olanlarla ilgili olarak dersler çıkarılmaya çalışılıyor.

Haşim Nahid. yazılarında İslam Dini'ndeki yeniliklere direnen İslamcı kesimi Hristiyanlıktaki Katoliklere benzetirken, yeni gelişmeleri savunanları da Protestanlara benzetiyor. O nedenle Kazanlı İslam reformisti Musa Efendi'yi; 'İslamiyet'in Asya'daki Luther'i diyor. Almanya ile ilgili olarak ise; Almanların milli dillerinin, edebiyatlarının hatta milli dinlerinin, ulus haline gelmelerinin, Luther'in Kutsal Kitabı almanca'ya çevrilmesi ile başladığını yazıyor. Almanca'nın, Latince ve Roma boyunduruğundan kutsal Kitabın ulusal dillerine çevrilmesi ile gerçekleştiğini iddia ediyor.

Avrupa'daki diğer ülkelerin bu yolu izleyerek uluslaşma sürecini tamamladıklarını anlatıyor. Türklerin de ancak Kuran'ı Türkçeye çevirerek uluslaşma süreçlerini gerçekleştirebileceklerini savunuyor. Ancak böyle olursa, Türkçe Arapça'nın, İslam ise Arap kültürünün etkisinden kurtularak ulusallaşacağını yazıyor. Böylece halkın, ulemanın elinden kurtularak özgürleşeceğini ifade ediyor.

Tüccarzade İbrahim Hilmi de. Hristiyanlıktaki reform ile İslam'daki tutuculuğu iki din adamına ilişkin yaptığı gözlemle şöyle anlatıyor: Onbeş sene evvel bir Ramazan günü Bayezid Camisi'nde kürsüdeki ak sakallı imamı dinliyorum. Bir saat süren konuşmasında öyle komik şeyleri din diye anlatıyor ki gülmek için kendimi zor tuttum diyor. Örneğin soğanın kesilmesinin günah olduğunu, soğanın yumrukla parçalanması gerektiğini anlatıyordu. Yemek yerken de tabağın içini parmaklarla güzelce sıyırmak gerektiğini, katiyen çatal ile yenilmemesini uzun uzun Arapça

anlattığını anlattıktan sonra, Kilisedeki bir ayine geçiyor. Şöyle yazıyor; küçük iken bir Protestan rahibin kilisede bir vaazını dinlediğinden sözederken; “Vaiz, gayet açık Türkçe konuşuyordu. Verdiği vaaz da Türkçe idi” diye devam ediyor. Hz. İsa’ya ait dini ve tarihi bilgiler anlattığını yazıyor.

Beyazıt Camisindeki imam: Arapça olarak Türk halkına sesleniyor ve soğanın kesilmeden parçalanarak yenilmesini dinsel vaaz diye anlatırken, Hristiyan Protestan din adamının Türkçe vaiz vermesi elbet çarpıcı olsa gerek.

Hamdullah Suphi de, 1929’da yazdığı **Dağ Yolu** başlıklı yazısında konu ile ilgili olarak, Avrupa’daki dinsel uyanışa Rönesans ve Reform hareketinin yararlarından sözedererek şöyle yazıyor:

“Avrupa milletlerinin uyanmasına büyük oranda yardım eden bu din hareketi, Protestan milletlerin Roma ile ilişkilerini kesmeye neden oldu; mabede anadilleri girdi. Çünkü **Cenab-ı Hakk’ın Latince’yi Almanca’dan, İngilizce’den daha iyi anladığına** veya daha fazla sevdiğine dair bir iddianın gülünç olduğunu anladılar; merasime boğulmuş dine sadelik soktular; papazlığın bir zühd ü itikaf hayatı olmasına son verdiler. Bu hareket içinde bizi en çok ilgilendiren yan, şüphesiz anadilin mabed’e girmesidir.”

Meşrutiyetçi aydınlar dinde reform ile ilgili düşüncelerini o yıllarda sadece yapılması gereken şeyler olarak savunurken, Cumhuriyet’le birlikte o düşünceleri hayata geçirme şansını da elde ettiler.

Hamdullah Suphi ile birlikte, İsmail Hakkı Baltacıoğlu gibi, Dr. Reşit Galip de “**Müslümanlık: Türk’ün Milli Dini**” adlı yazısında Ziya Gökalp’in 1923’de yazdığı; “**Dini**

Türkçülük” yada “Türkçülüğün Esasları” kitabına paralel düşünceler savunuyor.

Anadilde İbadet konusunda, Ziya Gökalp’in özel bir yeri olduğundan, adı geçen eserden konu ile ilgili düşüncelerini ifade eden bir kısmı okuyalım:

“Dini Türkçülük, din kitaplarının ve hutbelerle vaazların Türkçe olması demektir. Bir millet, dini kitaplarını okuyup anlamazsa, tabiidir ki, dininin hakiki niteliğini öğrenemez. Hatiplerin, vaizlerin ne söylediklerini anlayamadığı surette de ibadetlerden hiç bir zevk alamaz. İmam-ı Azam hazretleri, hatta **‘NAMAZDAKİ SURELERİN BİLE MİLLİ LİSANDA OKUNMASININ CAİZ OLDUĞUNU’** beyan buyurmuşlardır. Çünkü ibadetten alınacak vecd, ancak okunan duaların tamamıyla anlaşılmasına bağlıdır. Halkımızın dini hayatını araştırırsak görürüz ki ayinler arasında en çok etkilenilen kısım namazlardan sonra anadiliyle yapılan içten ve samimi dualardır. Müslümanların camiden çıkarken büyük bir etkilenme ile çıkmaları, işte her ferdin kendi vicdanı ile başbaşa kaldığında yaptığı dualarının sonucudur.”

Ziya Gökalp burada açıkça anadilde ibadetin yararlarından sözettikten sora; Türklerin ibadetten aldıkları diğer bir tadın da yine anadilleri ile okunan ilahiler olduğunu söylüyor. Dergahlarda; okunan ilahilerin ve nefeslerinde büyük bir dinsel haz kaynağı olduğunu savunuyor. Sonuç olarak bu konuda Ziya Gökalp:

“Kur’an-ı Kerim’in ve gerek ibadetlerle ayinlerden sonra okunan bütün dualarla münacatların ve hutbelerin Türkçe okunması lazım gelir” diyor.

O yıllarda, yani Osmanlı’nın son dönemi ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında bugünkü anlamda toplum

iletişim araçları olan yazılı ve sözlü görsel basın yayın organları olmadığı için cami krsleri halka mesaj vermek için önemli aralardandı. Bu nedenle de camilerde verilen hutbeler önem taşıyordu.

Hutbeler, o dönemin en önemli kamuoyu oluşturma araçlarından biriydi. Bu nedenle camide ibadet dışında halka hitap olarak varolan hutbe ve vaazlar Meşrutiyet'in olduğu gibi Cumhuriyet kadroları için de önemliydi. Tabi hutbelerin bu nedenle anadilde verilmesi önem taşıyordu. Camiler ibadet dışında halkın hem eğitildiği, hem de önemli mesajların verildiği mekanlardı.

Mustafa Kemal, camilerin ve verilen hutbelerin anlatmaya çalıştığım özelliğini 7 şubat 1923'de Balıkesir'de Zaganos Paşa Camisi'nde yaptığı konuşmasında şöyle anlatıyor:

"Efendiler! Camiler, birbirimizin yüzüne bakmaksızın yatıp kalkmak için yapılmamıştır. Camiler taat ve ibadet ile beraber din ve dünya için neler yapılmak lazım geldiğini düşünmek, yani meşveret için yapılmıştır." dedikten sonra Camilerde hutbe verenlerin kafasının estiği gibi konuşmaması gerektiği ile ilgili olarak da İzmit Kasrı'nda İstanbul gazeteleriyle 16-17 Ocak 1923 günkü konuşmasının bir yerinde şöyle konuşuyor:

"Başında sarık olan bazı kimseler halkın karşısına geçerler ve bizim hiç de anlatmak istemediğimiz manasız şeyleri kafalarına sokarlar. Bu olamaz! Her başında sarığı olanan halkın karşısına geçip istediği manasız şeyleri onun kafasına sokmağa müsaade edilemez. Benim düşüncem, bilgilenmem ve kesin olan inancım bundan ibarettir."

Camilerde verilen hutbelerin, Türkçe olarak verilmesi isteminin tarihi çok eskidir. Bu Cumhuriyet ile birlikte gün-

deme gelmemiştir. Bu istemi Tanzimat'a kadar götürmek olasıdır. İsmail Hakkı Danişment'in, Ali Suavi'nin Türkçülüğü adlı kitabında (1942) yazdıklarına gidersek; Ali Suavi'nin çıkardığı gazetelerden birinde "Zamane Hutbesi" başlıklı yazısında; hutbelerin Arapça yerine Türkçe okutulmasını okuyoruz. Gene o yazıda Ali Suavi; Kuran'ın da namazda Arapça yerine Türkçe okunmasının daha uygun olduğunu savunmuştur.

Yine 1923 yılındaki bir konuşmasında Mustafa Kemal hutbeler ile ilgili olarak; **"Velhasıl hutbeler, tamamen Türkçe ve zamanın ihtiyaçlarına uygun bir şekilde olmalıdır ve olacaktır."** dedikten bir süre sonra TBMM'in gündemine taşınmıştır. Önergeler verilmiş. Tartışmalar yapılmış. Nihayet; 10.4.1927. 19.4.1928, 18.5.1929 ve 17.5.1930 tarihli görüşmelerde Türkçe Hutbe hazırlıkları için tahsisat verilmeye başlanmış. Diyanet İşleri Başkanlığı "Türkçe Hutbe" diye 51 hutbeyi bir kitap olarak yayınlamıştır.

Balıkesir milletvekili Vehbi Bey; meclisteki konuşmasında Hutbe ve anadille ilgili olarak yaptığı konuşmada; "Sonra efendim, bizde hutbe diye bir adet çıkmıştır: Teganni. Ve teganni de, ne şimdiki musikiye uyar, ne alafranga musikiye uyar. Hocaya da sorarsanız '**camide teganni haramdır**' der, fakat camide ibadet yerine teganni eder. Bendeniz Diyanet İşleri'nden rica ediyorum, bu harama da bir nihayet versin ve benim dilimle bana hitap etsin. (alkışlar) Hiçbir peygamber kavmine, kendi dilinden gayri bir dille ümmetine hitap etmemiştir. Binaenaleyh bana hitap edecek adam benim dilimle hitap etmeli" diyor.

Denizli Milletvekili Mazhar Müfit Bey de konuşmasında; Anlaşılmayan bir dilde okunması nedeni ile Hutbeyi anlamadığını sadece saygıdan dolayı dinlediğini, halbuki Türkçe

hutbe okunması halinde sadece saygı ile dinlemek değil, aynı zamanda anlayacağını belirterek, hutbenin Türkçe okunması gerektiğini savunuyor.

Kuran'ın Türkçeleştirilmesi konusundaki en önemli gelişme ise, Eskişehir Milletvekili Abdullah Azmi Efendi'nin önergesi ile TBMM'de Diyanet İşleri'nin bu konuda yetkili kılınması ile başlamış. Diyanet İşleri, meclisten ödeme alarak; Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye çeviri işini Mehmet Akif Ersoy'a, tefsirini Elmalılı Hamdi Yazır'a ve en açık hadislerin olduğu hadis kitabı olarak kabul edilen İmam Buhari Muhtasari'nin hadislerinin çeviri işini de Babanzade Ahmet Naim'e vermiştir.

Bugün bile açık olarak bilinmeyen nedenlerle Mehmet Akif Ersoy bu çeviri işini sonuçlandırmamış. Bu iş Elmalılı Hamdi Yazır'a kalmış. Babanzade Ahmet Naim ise, 1934'de vefat edince bu işi bu sefer Kamil Miras'a verilmiştir. 1928 yılında başlanılan bu çalışma 1948 yılında bitmiştir. Tamamı 12 cilttir. Elmalılı Hamdi Yazır, Kur'an tefsirini "Hak Dini Kuran Dili" Yeni Meali Türkçe Tefsir olarak 1935'de bitirmiş. Diyanet İşleri de yayınlamıştır.

Bu gelişmelerden cesaret alan İstanbul-Göztepe'de Mehmet Cemalettin Seven adlı bir cami imamı önce hutbeleri görev yaptığı camide Türkçe vermeye başlamış. 1926 yılı Ramazan'ında ise, namazda Türkçe olarak kıldirmaya başlamış. Bu işi bir hafta uygulamış. Namazda okunan duaları da Türkçe okumuş.

O günkü gazeteler bu olayı hemen haber yaparlar. "Bir hocamız namazı Türkçe kıldirmaya başladı" gibi haber başlıkları oluşur. Ama; hoca, konunun günlük gazetelerde haber olması ile birlikte maaşı kesilmemesine karşın Diyanet İşleri tarafından görevinden alınır.

Bu görevden alınma işi ile ilgili olarak hükümetten bir ses çıkmaz. Ama yazar Ahmet Ağaoğlu Milliyet Gazetesi'nde bir makalesinde Cemalettin Efendi'nin Türkçe namaz kılması gerekçesi ile görevden alınmasının yanlış olduğunu yazar. 11. 4. 1926 tarihli Milliyet'te yayınlanan yazısında Ahmet Ağaoğlu:

“Türk milleti altı yıldan beri yaptığı muazzam mücadeleyi sırf kendisinin bu gelişmesi için icra etmektedir. Yoksa lisanı da, dini de ve hayatın gidişatı da eskisi gibi kalacaksa bu mücadelenin ne faydası var? Bu açıdan, **Türkçe namaz kıldırmış olan hoca**, hem dilimizin hem dinimizin gelişmesine, yani yaptığımız mücadele ve devrimin esaslarına hizmet etmiştir. O halde böyle bir hoca nasıl oluyor da ceza görüyor ve nasıl oluyor da devrimin başında bulunan bir Hükümet, böyle bir hocayı görevden alabiliyor?” diyor.

Ama buna karşın, Cumhuriyet ile birlikte ülkede Türkçe ile ibadeti ilk yapan cami hocası Diyanet İşleri'nin 20.4.1926 tarihli yazısı ile görevden alınıyor. Milli Eğitim Bakanlığı emrine alınarak 17.10.1926'da din dersi öğretmenliğine atanıyor. Çünkü o sırada Diyanet İşleri Başkanı olan Rıfat Börekçi, 3.5.1926 tarihinde görevden alınmayı savunarak; basına yaptığı açıklamasında; Türkçe namaz kılınamayacağını, namazlarda sure ve ayetlerin arapçalarının okunmasının şart olduğunu savunur.

Yunan'lı gazeteci Yorgi Pesmazoğlu Türkiye'de olup bitenlerle ilgili olarak 18.2.1937 tarihli bir yazısında konu ile ilgili olarak; "...Kemal, devleti dini etkilerden uzaklaştırmıştır. Kendisinin dediği gibi, bunu yalnız kanunlar ile uzaklaştırmamıştır; Kur'an'ı Türkçe'ye tercüme ettirmekle, bunu herkesin malı yapmıştır. Bu suretle Kur'an'ı

okuyanlar, içindeki felsefi yapının modern bir devletin yurttaşlarının ihtiyacına yeterli gelemeyeceğini anlamışlardır” diyor.

Şimdi olduğu gibi, dinin rolünü yücelten ve hayatın tüm alanını dinin kontrolüne sokan dinsel anlayış, o dönemde bunu daha da ölçsüz yapıyordu. Halk ise, dinin dilini anlayamadığı için Tanrının sözcüsü gibi davranan cahil din adamları tarafından her söylenenin doğru olduğunu kabul ediliyordu. Halbuki halk anadili ile din kitabını okuyup anlayınca din adına söylenen bir dizi şeyin Kur'an'da olmadığını gördü. İşte o zaman hangi anlayışın Kur'an'dan geldiğini, hangi anlayışın veya anlatılan şeyin Kur'an'da olmadığını gördü. İşte o zaman hangi anlayışın Kur'an'dan geldiğini, hangi anlayışın veya anlatılan şeyin Kur'an'da olmadığını ayırdını yaptı. İşte o zaman karanlığa alışmış yarasaların yaptıkları ortaya çıktı. Halk din konusunda aydınlanınca karanlığa şartlanmış yarasaların yalanları ortaya çıktı. Böylece halkın dini bilgisizliğinden yararlanarak meydana boş bulan din yarasalarının yaşayacağı ortamın sonu görünmüş oldu.

Mustafa Kemal, Cumhuriyet Devrimi ile ilişkin, yapmak istediği yapısal değişiklikleri, gece gündüz düşünürdü. Konu ile ilgili kaynaklara başvurur, araştırır, çevresinde düşüncesine değer verdiği kişilerle sabahlara dek konunun sohbetini yapar, kafasında yapacağı şeyi olgunlaştırır ve ondan sonra uygulamaya koyardı.

Bu nedenle, Ankara, İstanbul ve Yalova'da yaşadığı dönemlerde, dostları ile ülke sorunlarının sabahlara kadar konuşulduğu sofr toplantılarının Mustafa Kemal'in ve yakın mücadele arkadaşlarının hayatlarında özel bir yeri vardır. Bu tür toplantılardan birinde Türkçe ibadet ile ilgili beyin jirn-

nastiği yapılmaktadır. Kuran'daki surelerle ilgili çevresindeki-
lere bazı sorular sorar.

Bu toplantılarda yer alan Münir Hayri Egeli; "Bilinmeyen
Atatürk'ten Hatıralar: Atatürk ve Din" adlı eserinde bu toplan-
tılarda geçen bir tartışmayı şöyle anlatıyor: "Mustafa Kemal
namaz kılınırken okunan dualarla ilgili olarak oradaki birine;

*"Peki demin sen, '**adeta Allah'la karşı karşıya
kalıyorum**' dedin; O'na kendi anlamadığın bir dille
hitap ettin. Bu söylediklerinden sen bir şey anla-
madığın halde, Allah'ın mutlaka Arapça anladığına
nasıl hükmettin?" diye sorar. Karşısındakinin
Mustafa Kemal'e cevabı şu olur:*

*"Efendim, Kur'an-ı Kerim Arapça nazil olmuştur
da..."*

Bu cevaba karşın Mustafa Kemal;

*- Evet ama, Kur'an-ı Kerim Arabistan'da, Arap mil-
letine kendi diliyle hitap ediyordu. Sorarım size,
Allah yalnız Ara●plar'ın Allah'ı mıdır?*

*Bu soruya karşılık: "-Hayır efendim, Cenab- Hak,
Rabb'ul Alemin'dir!" diye cevap alır. Yani Allah
bütün dünyaların Allah'ıdır der. İşte o zaman da
Mustafa Kemal;*

- O halde... der ama karşısındakinden cevap gelmez.

Sofrada bulunan aydın milletvekili Dr. Reşit Galip söze
karışır;

*"İbadetin Allah'la kul arasında kalben birleşmek
olduğunu, bunun bizim anladığımız anlamda dili olamaya-
cağını, daha doğrusu kelimelerin, ibadet aracı olamayacak-
larını; çünkü ibadetin, düşüncelerin Allah'a yönlendirmekten
ibaret olduğunu" söyler.*

Bundan sonra Mustafa Kemal, Dr. Reşit Galip'e; "İnsan düşüncelerini ne ile ifade eder?" diye sorunca; "Şüphesiz kelimelerle" cevabını alır. Mustafa Kemal bu kez; **"O halde bilmediğiniz bir dilin kelimelerini kullanarak nasıl konuşur, his ve düşüncelerinizi nasıl ifade edersiniz?"** diye sorar. Bu soruya da, Dr. Reşit Galip; "anlam- larını öğreniriz" deyince Mustafa Kemal sinirlenerek ayağa kalkar ve; "Bırakın efendim, bırakın şunu!" diye sesinin tonunu yükselterek, "Siz annenize sevginizi anlatmak için (burada anne seni seviyorum cümlesini fransızca söyleyerek) 'ah chère muman' dersiniz, anneniz size ne der? Deli demez mi?" dedikten sonra Allah ile anne arasında bir paralellik kurarak konuşmasını şöyle sürdürür: "Anne, Allah'ın yeryüzündeki timsalidir. Allah, anneyi insanı yaratmak için vasita eder, ona kendi kudretinden bir değil, bir çok şeyler verir. **Şu halde insan, anasına nasıl ana diliyle hitap ediyorsa, Allah'a da yine ana diliyle hitap eder**" der.

Mustafa Kemal'in tartışmalardaki bu tavrından konunun kendi kafasında olgunlaştığı görülür. Dr. Reşit Galip'e hazırlattığı; "Türkün Milli Dini: Müslümanlık" şeklinde ifade edilen çalışmasını Ayasofya Camisi'nde hoparlörle halka açık bir biçimde din adamları ile tartışmayı önerir. Dr. Reşit Galip bu tartışmaya şartların elvermemesi nedeni ile yanaşmaz. O sırada Mustafa Kemal'in radikal tavırlarına karşı adeta statükocu bir konumda kalan İsmet İnönü'nün de; Mustafa Kemal'e adeta yalvararak; "Önce ezanı Türkçeleştirelim, sonra sıra namaza gelir" dediğini Falih Rıfkı Atay'ın "Çankaya" kitabından öğreniyoruz.

Mustafa Kemal'in Dr. Reşit Galip'e hazırlattığı kabul edilen; **"Türkün Milli Dini"** tezinin esasında ise; Müslümanlığın Türk Dini olduğu, hatta Hz. İbrahim ve Hz. Muhammet'in aslen Türk oldukları, Hz. Muhammet'in kuzey-

den Arabistan'a göçen bir boya mensup olduğu, sonradan Araplaşmış olduğu savunuluyor. Ayrıca; Din'de İbadet'in Allah ile kui arasında bir gönül bağı olduğu ileri sürülüyor. İnsanın Tanrı'sına kalbi ile seslendiği, kalbin dilinin de anadili olduğu, insanın en güzel hislerinin anadili ile ifade edilebileceği ifade ediliyor. Bu nedenle en makul ve mantıklı olanın duaların insanın anadiliyle yapması gerektiği savunuluyor.

Ali Rıza Sağman'da: "Bilinmeyen Atatürk'ten Hatıralar" adlı kitapta bu gelişmeleri Mustafa Kemal'in Dolmabahçe Sarayı'ndaki toplantılarına katılan biri olarak şöyle anlatıyor: "Saray'da yaptığımız toplantılarda bu reform hareketi'nin okullara uygulanması işi ikinci planda kalıyordu. İlk iş olarak camilerin ıslahı ele alınmıştı. Atatürk, 'Arap diline ve ilmine vakıf hocalarımız mevcut olsa dahi halkımız bundan yeteri kadar istifade edemeyecedir. Çünkü herkesin Arapça bilmesine imkan yoktur. Halbuki halk, okunan herşeyin manasını öğrenmeli, daha evvel Kur'an okumasını bilmelidir. Şu halde yapılacak ilk iş: Kur'an'ı Türkçeleştirmek, sonra hutbelerde ve vaazlarda okunan Arapça ayet ve surelerin Türkçe'lerini okumak olmalıdır.' şeklinde çalışma programımızı kısaca sınırlandırmıştı."

Tüm bu gelişmelerden yapılacak çıkarsama, Mustafa Kemal'in İbadetin anadilde yapılması konusunda yapılan çalışmaların belli bir olgunluğa ulaşıldığı ve yakın bir zamanda uygulanmanın başlayacağıdır. Bundan sonra ülke, Cumhuriyet Devrimlerinin din alanındaki yeni bir dönüşümünü yaşamaya hazırlanıyor.

İLK TÜRKÇE KUR'AN'IN VE EZAN'IN OKUNMASI

Cumhuriyet'in kuruluşunun 12. yılı olan 1932 yılı Cumhuriyet Devrimi'nin din alanında radikal uygulamaları açısından adeta dönüm noktası sayılır. Çünkü ibadetin Türkçeleştirilmesi bu yıl olur.

Bu gelişme, Mustafa Kemal'in 1932 yılının Ocak ayının 12sinde İstanbul'a gelmesinden sonra gerçekleşir. Mustafa Kemal, Dolmabahçe'de bulunduğu bu tarihlerde nihayet kararını verir. 1932 yılının Ocak ayının 20si olan Çarşamba günü Mustafa Kemal, o gün sohbet meclisinde Dr. Reşit Galip ve Antep milletvekili Kılıç Ali'nin de bulunduğu bir sırada, Hafız Yaşar Okur'a dönerek; artık zamanın geldiğini Türkçe Kur'an okumayı gerçekleştirmek gerektiğinin gerekliliğini anlatarak, kendisine ilk cuma günü Yerebatan Cami'sinde Türkçe Kur'an okumasını önerir. Kılıç Ali ve Dr. Reşit Galip'in de gazetelere haber verip bu olayı haber yapmalarını, kendilerinin de camiye gitmelerini önerir.

Hafız Yaşar Okur, 22 Ocak 1932 Cuma günü Yerebatan Cami'sine gittiğinde cami önünün hıncahınc dolu olduğunu görür. Hafız, ibadeti yönetmek için zorlukla içeri girer. İbadet sırasında okuduğu Yasin Suresi'nin Arapça ile birlikte Türkçe'sini de okur. İbadetin sonunda bir de Türkçe dua okur.

Sonuçtaki memnuniyetini Hafız Yaşar Okur, Dolmabahçe'de Mustafa Kemal'e bildirince, ondan bu iş için uygun olan hafızları Dolmabahçe Sarayı'na çağırmasını rica eder. Sadettin Kaynak'ın, Hafız Burhan'ın ve Hafız Nuri Börekçi'nin de içinde olduğu 10 hafızı Dr. Reşit Galip karşılar ve kendilerine Mustafa Kemal imzalı birer Türkçe çeviri Kur'an vererek onlara; verdiği çevirinin Arapça'dan

Fransızca'ya çevrilmiş, Fransızca'dan ise Türkçe'ye çevrilmiş bir Kur'an çevirisi olduğunu, ama Arapça'dan direk Türkçe'ye çevrilen Kur'an'ın da yakında hazırlanacağını söyler. Arkasından da; bundan böyle camilerde ve namazlarda verdiği Türkçe Kuran'ın okunacağını söyler.

Toplantı sonrası hafızların görev bölümü yapılarak, Beyoğlu, Süleymaniye, Aksaray, Dolmabahçe, gibi camilerde Türkçe Kur'an okuma denemelerine başlanır. Program aksamadan devam eder. Basın olaya geniş yer verir.

Camilerde Türkçe Kur'an okumalarını, ezan'ın Türkçe okunması izler. 30 Ocak 1932 günü Hafız Rıfat İstanbul Fatih Cami'sinde ilk Türkçe Ezan'ı okur.

İşte Okunan Türkçe Ezan metni:

“Allah büyüktür! Allah büyüktür!
Allah'tan başka tapacak yoktur!
Ben şahidim ki Allah büyüktür!
Nebi Muhammet Allah Resûlü!
Ben şahidim ki Hak'tan geldi!
Ey dinleyenler! Geliniz namaza!
Ey işitenler! Koşunuz felâha!
Allah büyüktür! Allah büyüktür!
Allah'tan başka tapacak yoktur!”

Türkçe Ezan'ın metni bu olmakla birlikte, “Tanrı uludur! Tanrı uludur!” şeklinde daha sonra düzenlendiği Sadettin Kaynak tarafından okunduğu da bilinmektedir.

Mustafa Kemal, Türkçe Kuran, Türkçe Ezan, Türkçe Hutbe, Türkçe Tekbir gibi dinsel hizmetlerin Türkçeleştirilmesi ile ilgili olarak ülkede o gün bulunan, konusunda uzman en yetkin kişilerle, sayısız defalar, bitip tükenmeyen,

sabahlara kadar süren toplantılar düzenler. Konu üstüne hem araştırmalar hem de alıştırma yapar.

3 Şubat 1932 Ramazan'ında Ayasofya'da görkemli bir kutlama ile Kadir Gecesi Türkçe kutlanır. Radyodan naklen yayın yapılır. Cami'ye sığmayan kalabalık için dışarıya hoparlörler konur. Ertesi gün çıkan gazetelerde bu törenin 30 bin-40 bin kişi tarafından izlendiği yazılır. Mustafa Kemal de töreni Dolmabahçe Sarayı'nda radyodan dinler.

O yıllarda, kurulan Halkevleri ile ilgili tartışmalar da yoğunlaşıyor. Camilerin yerine; "çağdaş mabed" in Halkevleri olabileceği gibi düşüncelerde savunuluyor. Konu ile ilgili olarak; Ahmet Hamdi Başar, "Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye" adlı kitabında düşüncelerini şöyle belirtiyor:

"Bizde dini, cemaatin dışına atmak değil, bilhassa inkılapların emrine vererek yaşatmak gerekir. Camileri yıkıp, terkedip onların yerine Halkevleri yapmak suretiyle maksadımızda asla başarılı olamayız. Her zaman camide toplanan halka oradan sesimizi duyurmak, oraları modern halkevleri haline koymak din sınıfını ortadan kaldırmak, herkesi din ve dünya namına konuşturmak mümkündür. İslam bu bakımdan en modern, en ileri bir dindir." (s. 52)

Aynı yıl, Arapça İbadet'in yerini Türkçe İbadet'in alması çalışmaları, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu gibi kuruluşların kurulmasına ve çalışmalara başlamasına da öncülük etmiştir. Milliyet Gazetesi, 29 Aralık 1932 tarihli sayısında; "Ezan bu günden itibaren büyük camilerimizin hepsinde Türkçe okunacaktır. Müezzinlerin yaptıkları ses tecrübeleri başarı ile sonuçlanmıştır" diye yazmıştır. İstanbul'daki bu gelişmeleri diğer illerde Türkçe ibadet uygulamaları izlemiştir.

BURSA'DA TÜRKÇE EZAN

Ezan'ın Türkçe okunması dalga dalga yurdun dört bir köşesine yayılırken 1 Şubat 1933'de Bursa'da Türkçe olarak ezanın okunmasını gerekçe kabul ederek bir gurup, hilafet ve saltanat yanlısı, Türkçe Ezan okumayı bahane ederek Cumhuriyet'e karşı tepkisini dışavurmaya çalışmıştır. Bursa Osmanlı'nın kuruluş ve gelişmesine ev sahipliği yapmış, bu özelliğinden dolayı da önemli bir kenttir. Kurtuluş Savaşı günlerinde de Bursa'da padişahtan, hilafetten, şeriat-tan yana tavır alan bir Osmanlıcı kesim bulunuyordu. Türkçe Ezan'dan dolayı açığa çıkan bu olayın kökleri hayli geçmişe dayanır.

Olay günü Bursa Ulu Cami'de Türkçe ezan okunduğu sırada; Kazanlı Tatar İbrahim, İslamoğlu elektrikçi Seyfettin, kuyumcu Şahin, kasap Hafız Mustafa ve çevresindekiler cami önündeki halkı Türkçe Ezan'a ve Cumhuriyet'e yönelik ajite edici konuşmalarıyla halkı gösteri yapmaya teşvik etmişlerdir. Yapılan konuşmalarda; Yahudiler'in Havralarda, Hristiyanların Kiliselerde serbestçe ayinlerini yaptıklarını ama kendilerinin camilerde istedikleri gibi ibadet yapamadıklarını savunmuşlar. Ezan'ı Arapça okumaya başlamışlardır. Bu kişilerin daha sonra yapılan araştırmada hiç birinin Türk asıllı olmadıkları, Tatar, Arnavut ve Gürcü asıllı oldukları anlaşılmıştır. Bunun üstüne olaya polis müdahale etmiştir. Bu olayı Anadolu Ajansı tüm yurda ve gazetelere geçtiği haberle duyurmuş. Arkasından Diyanet İşleri Başkanı Rıfat Börekçi'nin 4 Şubat 1933 tarihli tüm Müftülüklere göndermiş olduğu tebliğ izlemiştir. Diyanet İşleri bu tebliğde: Memleketin her tarafında, en ücra yurt köşesine kadar her yerde; Ezan'ın Türkçe olarak aynı

zamanda ve aynı ahenk içinde okunmasının zorunlu olduğunu yazılı olarak iletmıştır.

Adı geçen tebliğde, bazı müftülüklerin konu ile ilgili tereddütleri olmaması gerektiğini de ifade ederek bu uygulamaya muhalif olacakların kesin olarak cezalandırılacağı da açıklanmıştır.

Bursa'da; İbadet'in Türkçe'leştirilmesinin bir parçası olan Türkçe olarak ezanın okunmasına karşı gösterilen bu tepki Mustafa Kemal'i yakından ilgilendirmiştir. Kendisi 5 Şubat 1933 günü derhal Bursa'ya gelmiş. Olayı yerinde incelemiş. olay hakkında bilgilenmiş. Arkasından konu ile ilgili olarak Cumhuriyet Gazetesi'ne şu açıklamada bulunmuştur:

"Bursa'ya geldim. Olay hakkında ilgililerden bilgi aldım. Olay aslında fazla önemli bir olay değildir. Cahil irtica özlemcileri Cumhuriyet mahkemelerinin elinden kendilerini kurtarmayacaklardır. Olaya dikkatimizi çevirmenin sebebi; dini siyasete ve herhangi bir tahrike vesile etmeye asla mücadele etmeyeceğimizin anlaşılmasıdır. OLAYIN ÖZÜ, ASLINDA DİN DEĞİL, DİLDİR. Kesin olarak bilinmelidir ki Türk milletinin milli dili ve milli benliği bütün hayatında hakim olacak ve esas kalacaktır."

Bursa'daki bu olaydan sonra bu konudaki tedbirler gözden geçirilmiş ve hükümet illerin valileri ile yaptığı toplantılar sonucunda; müftülerin de katılımı ile; Türkçe Ezan okumayan ve bu konuda açık veya gizli işi sabote etmeye çalışan müezzinlerin işlerine son verileceği açıklanmıştır. Bursa'da olayın sorumluları tutuklanırken, diğer illerde de Arapça Ezan okumada kararlı olanlardan tutuklananlar olmuştur.

Mustafa Kemal, Bursa'da aynı günün akşamı değişik halk kesimleri ile toplantılar yapmış. Bursa'daki gelişmelerle

ilgili çok yönlü olarak bilgilenmeye çalışmış ve gazetecilerle kentin önde gelen kişilerinden oluşan bir gurup ile de bir toplantı yapmıştır.

Mustafa Kemal'in tarih kitaplarına ve Kurtuluş Savaşı Tarihi'ne; "Bursa Nutku" olarak geçen konuşması işte bu toplantıda ve bu olaylardan sonra yapılmıştır. "Gerekirse Cumhuriyet Devrimleri adına şiddete bile başvurulabileceği" şeklinde de yorumlanan konuşmasında Mustafa Kemal şöyle diyor:

Bursa Nutku

"Türk genci, inkılapların ve rejimin sahibi ve bekçisidir. Bunların lüzumuna ve doğruluğuna herkesten çok inanmıştır: rejimi ve inkılapları benimsemiştir. Bunları zayıf düşürecek en küçük veya en büyük bir kıpırtı ve bir hareket duydu mu, "Bu memleketin polisi vardır, jandarması vardır, ordusu vardır, adliyesi vardır..." demeyecektir; hemen müdahale edecektir: elle, taşla, sopa ve silahla... nesi varsa onunla, kendi eserini koruyacaktır. Polis gelecektir; asıl suçluları bırakıp, suçlu diye onu yakalayacaktır. Genç, "Polis, henüz İnkılap ve Cumhuriyet'in polisi değildir" diye düşünecek, fakat asla yalvarmayacaktır. Mahkeme onu mahkum edecektir. Yine düşünecek: "Demek adliyeyi ıslah etmek, rejime göre düzenlemek lazım!... Onu hapse atacaklar. Kanun yolundan itirazlarını yapmakla beraber, bana, İsmet Paşa'ya, Meclis'e telgraflar yağdırıp haklı ve suçsuz olduğu için tahliyesine çalışılmasını istemeyecek ve diyecek ki: "Ben inancımın ve kanaatimin icabını yaptım. Müdahale ve hareketimden haklıyım. Eğer buraya haksız olarak gelmişsem, bu haksızlığı meydana getiren sebep ve âmilleri düzeltmek de benim vazifemdir!..."

İşte benim anladığım Türk genci ve Türk gençliği!..

5 Şubat 1933

BURSA

Mustafa Kemal'in Bursa'daki bu kararlı tavrı hilafet, saltanat ve şariat esaslarına dayalı devlet özlemcilerinin eylemlerinin kursaklarında kalması için yeterli olur. Ama bu tepki yok olmaz. Dipten gelen bir dalga gibi, sinsi sinsi tarihin akışı içinde gelmeye devam eder.

Bursa'daki olaya ilişkin Diyanet İşleri, yeni tebliğlerle gelişmeleri yönlendirmeye çalışır. Daha sonraki günlerde yine camilere gelen bir tebliğde; Öz dilimizle her tarafta Türkçe Ezan okunduğu bir sırada minarelerde Arapça salat u selâm okumak ahenksiz olacağı gibi, Hükümetin takip ettiği milli amaca da uygun olmadığı için, sizlere camilerde okunması için Türkçe üç suret tekbir gönderilmiştir. deniyor.

MUSTAFA KEMAL, TÜRKLER'İN LUTHER'İ Mİ?

Mustafa Kemal ve Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı hakkında yerli ve yabancı kökenli, gazeteci, tarihçi, sosyolog, psikolog v.b. bilim dallarında yazılan eserler biraraya geldiğinde oldukça hacimli bir kütüphanenin ortaya çıkacağını çok rahatlıkla söyleyebiliriz. İşte Mustafa Kemal ile ilgili yazılmış bir kitaptan Türkçe İbadet ile ilgili yazılmış bir kaç satır:

Charles Hitchcock Sherill; Ankara'da Ameri'an Büyükelçiliği yaptığı yıllardaki anılarını 1934'de kitaplaştırmış birisidir.

Kur'an'ın Türkçe'ye çevrilmesi ve Türkçe ibadet ile ilgili olarak eserinde; Paris-İstanbul hattında yolculuk yaptığı tren-deki kondüktörün bu konuda anlattıklarını şöyle özetliyor: Kondüktör'ün kendisini müslüman olarak kabul etmesine karşın dindar olmadığını, bir kaç yıldır hayatının çoğunlukla trende geçtiğini anlatarak başlıyor. Arkasından da; evlerinde her zaman Kuran'ın bulunduğunu ama Arapça bilmediklerinden süs eşyası gibi bir rahle üstünde bulunduğunu belirtiyor. Kuran'ın Türkçe'ye çevrildiğini duyduğunda bu fikirden hoşlanmadığını, bunun bir hata olduğunu, çünkü; Müslümanların Allah'ın sözünün Peygamberlerine Arapça söylendiğine inandıklarını anlatıyor. Fakat Kuran'ın Türkçe'ye çevrilmesini de merak ettiğini, ucuz bir nüshayı satın alıp okuduğunu, ama Kuran'da dinsel öğüt ve dua dışında bir çok ahlaki ve toplumsal meselenin bulunduğunu burdan hayrete düştüğünü anlatan kondüktör o zamandan beri Kuran'ı rahatlıkla okuduğundan söz ediyor.

Büyükelçi Şark Ekspresi'ndeki bu gözleminden çok etkilendir. Bir halk adamının kendi dinini kutsal kitabını bu sayede anlayabildiğinden sözeder. Mustafa Kemal'in din ile devletin

bağdaşamayacağına inandığı için Hilafeti kaldırdığını onun yerine Kuran'ı kendi dilinden halka verdiğini yazıyor. Hilafet döneminde Kuran'ı sadece din adamlarının anladığını, tefsir ettiğini, ama şimdi okur yazar herkesin bunu yapabilecek durumda olduğunu söylüyor.

ABD'nin Ankara Büyükelçisi; Ortaçağ'da Avrupa'da büyük bir dini devrim oldu diyor. İncil; Latince'den bir çok milletin kendi anadiline çevrildi. Bu durumda İncil'i okuyanların sayısı arttı. Bu durum; Hristiyanlık içinde bu işe taraftar olanlarla, karşı olanların mücadelesi sonucu gerçekleşti diyor. Halk için kapalı, anlaşılmaz olan İncil, Martin Luther ve arkadaşları büyük, zorlu ve yorucu bir uğraşla İncil'i halkın anadiline indirdiler diyor.

Martin Luther ve arkadaşlarının Kitab-ı Mukaddes'i tercüme etmekle eski gelenekçi tutucu kesimi karşılarına alıp kendilerini tehlikeye attıklarını biliyorduk diyor. Bu cesaretlerini takdir ediyoruz.

Ama asıl tehlikeli yolculuğun Mustafa Kemal için olduğunu bilmek için; İslam Dünyasında bir müddet yaşamak ve adetlerin gücünü yakından görmek gerekir. diyor. **İşte ancak o zaman Mustafa Kemal'in gittiği yolun tehlikeleri ve cesareti anlaşılır.**

Charlestt Sherill diyor ki: Mustafa Kemal sayısız mücadeleler süresince sayısız tehlikeler atlattı. Ama böylesi tehlikeli bir işe girişmemişti. Ona da girişti ve başardı diyor. Yazısının bir yerinde ise din devlet ilişkisi üstüne şunları yazıyor:

"Biz Amerikan milleti, dinimize tam olarak bağlı olduğumuz kadar, bir devlet dini olmasının da karşındayız. Çok şükür ülkemizde bütün dinler vardır, fakat devlet, hiçbirini korumaya yetkili

değildir. Bu bakımdan biz, din'i devletten ayıran ve hiçbir mezhebe diğerlerine nazaran siyasi üstünlük tanımayan Mustafa Kemal'in bu yaklaşımını benimsiyoruz."

Yazısının devamında Mustafa Kemal'e dinsiz denemeyeceğini de anlatarak; Kuran'ın okunmasını basit bir tren kondüktörünün ve onun gibi yüzbinlerce Türk'ün hayatına sokan adam, milleti adına önemli bir Din Devrimi yapmış demektir, dedikten sonra yaptığı iş layıkı ile bilinsin veya bilinmesin, gayesi ne olursa olsun; "Mustafa Kemal, Luther ve Wycliffe gibi büyük bir din devrimcisi safına geçmiştir" diyor.

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE TÜRKÇE EZAN TARTIŞMALARI

Ezan'ın Türkçe okunması, Kuran'ın Türkçe'ye tercüme edilmesi, Hutbelerin Türkçe okunması için uygulamaların başlaması ile bu iş bitmiyor. Bu gelişmeleri tasvip etmeyen bir kesim, tabir uygunsu sutre gerisine çekiliyor ve gelişmeleri izlemeye başlıyor. Tabi uygun şartlar gelince de meydana arz-ı endam ediyorlar.

Bu tartışmalar Mustafa Kemal'in sağlığında pek yüksek sesli karşı koyuş şeklinde olmuyor. Olan da çok kesin bir dil ile cevabını alıyor. Ama esas olarak Mustafa Kemal'in vefatından sonra daha kendine güvenli olarak varolan durumu zorlamaya başlıyorlar.

Türkçe Ezan, okumayı içlerine sindiremeyip yeniden Arapça Ezan okuma yönünde olaylar Mustafa Kemal'in vefatından sonra görülmeye başlanınca; 3 Haziran 1941 tarihinde Türk Ceza Kanunu'nun 526. maddesine bir ek yapılarak ezanı Arapça okuyanlara 3 aya kadar hapis cezası getirilir.

Mustafa Kemal'i genç sayılacak yaşta ve en üretken döneminde kaybeden Yeni Türk Devrimi kendini kolay kolay toparlayamadı. Buna bir de 2. Dünya Savaşı şartları ve savaşa girmese de onun sıkıntılarını yoğun bir tarzda yaşayan Hükümetin durumu eklenince, sutre gerisindeki saklanmış hilafetçiler, saltanatçılar, şeriatçılar meydana çıktılar.

İttihat Terakki Dönemi'nden beri Mustafa Kemal'e karşı olanlar 1946'da Demokrat Parti'yi kurdular. 1950 Seçimlerinde Mustafa Kemal'in yokluğunu ve 2. Dünya Savaşı'nın faturasını Mustafa Kemal'in partisi CHP ağır bir şekilde ödeme ile karşı karşıya kaldı.

Dücan Cundioğlu kitabında; “Yeni dış siyasi koşulların etkisi ile, iç politikadaki dengeler de değişince, C.H.P.’nin eski gücünü kaybetmeye başlaması. hatta bir süre sonra sahip olduğu gücü kullanamayacağının anlaşılması, yıllardır sinmiş olan muhalif guruplara cesaret vermiş, 1949 yılına gelindiğinde, hakim eğilimin de etkisiyle Ezan’ı asıl haliyle (Arapça) okumaya cesaret edenler çıkmış ve zamanla bu kimselerin sayısı da bir hayli artmıştır. Falih Rıfkı Atay’ın tabiriyle, ‘İrtica unsurlarını sindiren manevi otorite artık zayıflamıştı” diyor (a.g.e. S. 114)

Mustafa Kemal, sağlığında Ezan’ın. Hutbe’nin Türkçe okunmasını gerçekleştirmişti. Kuran’ın Türk halkı için bilinmeyen bir dil olan Arapça ile şart olmadığını, O’nu anlamak için çevrilebileceğini ve çevirisinin ibadet sırasında okunabileceğini gerçekleştirdi. Ama ibadetin yani Sünni müslümanlarca kabul edilen namazın tamamen Türkçe dualarla okunmasını yetiştiremedi. Ezan, hutbe v.s. Türkçe yapılıyordu. Ama camide 5 vakit kılınan namazdaki duaların tümü Türkçeleştirilememişti. Bunu, Kuran’ın eksiksiz bir çevirisi. tefsiri çıkıldıktan sonraya bırakmıştı. O ise, sağlığında yetiştiremedi.

İşte bu ikili durum. Mustafa Kemal’in vefatından sonra geriye dönüş için açık kapı olarak kullanıldı. Mustafa Kemal’den sonra yerine geçen İsmet İnönü de. İkinci Adam olarak Mustafa Kemal’in bıraktığı bu işi tamamlayamadı. Hatta dipten gelen gerici dalganın etki alanına girip TBMM’de sıra bu konuda oylamaya gelince Arapça Ezan’ı savunanları Mustafa Kemal’e rahmet okuttururcasına destekledi.

Mustafa Kemal’in vefatından sonra yaşanan tartışmalar da Arapça Ezan’ı savunan Hikmet Bayur’a karşılık Falih

Rıfkı Atay ise, Ulus Gazetesi'nde 8 Şubat 1949 günkü yazısında şöyle yazmıştır.

“Laik geçinen bir devlet Ezan'ın Arapça veya Türkçe okunmasına karışmazmış. (...) Türkçe Ezan bir din değil, bir kültür işidir. Atatürk ve onunla aynı düşünen devrimciler, millileşme ve Batılılaşma hareketinin başarılı olma şartını, dilde ve kafada Türk milletini Arap kültüründen uzaklaştırmada aramışlardır... Kendi devrinde Ezan'ın Arapça yerine Türkçe okunuşu ile Atatürk'ün ilgilenmediğini söylemek, bizim gibi on beş yıl onun yanında bulunmuş olanları değil, o zamanı hiç bilmeyen vatandaşları bile kandıramaz... Kaldı ki ben Ezan'ın ve Tekbir'in Türkçe'ye çevrilmesinde Atatürk'ün bizzat çalıştığını ve bir hayli değişiklikler yapıldığını bilirim... Bay Hikmet Bayur'a haber vereyim ki Atatürk sağ kalsaydı, çoktan Kur'an da Türkçe okunacaktı.”

Demokrat Parti ile birlikte Laiklik tartışmalarının yine gündemin birinci maddesi olduğu 1950 Haziran tarihlerinde; Adnan Menderes Başbakan olarak o sırada çıkan gazetelere verdiği bir demecinde; camilerde ibadetlerin “**din dili**” ile (Arapça ile) yapılması ile ezanların Türkçe okunması arasında çelişkili bir durumun olduğunu ve bu çelişkili duruma son vereceğini açıklamıştı.

Nadir Nadi ise bu anlayışa 7 Haziran 1950'deki Cumhuriyet Gazetesi'nde; “Laiklik Konusunu Ezan Cephesinden ele alan Sayın Menderes, kanaatimce hareket noktasını yanlış seçmiştir” dedikten sonra; “Büyük Atatürk'ün girdiği devrim hamlelerinden herbiri, hatta ezanın Türkçe okunması bile, bu ülkede gericiliği yenmek, gerçek düşünce ve vicdan özgürlüğünü kökleştirmek amacını taşıyordu” diyor. Yazısının son kısmında ise; iktidarın bunun

tam tersini yaptığını anımsattıktan sonra; “Arapça isteyen Urbana gitsin, Acemce isteyen İran’a gitsin, Frengiler Frengistan’a gitsin, Ki biz Türküz, bize Türkçe gerektir” diye bitiriyor.

Menderes döneminde bu konudaki tartışmalara şair Orhan Veli ise; olayın salt Türkçe veya Arapça okunan ezan olmadığını; “salt bir ezan işi olmaktan çıkıyor iş” dedikten sonra; “daha bir sürü geriliğin başlangıcı, ve daha bir sürü geriliğe göz yummanın bir işareti” olduğunu söylüyor Menderes’in yaptıklarını ve yapmak istediklerini...

Menderes, kendisinin yaptıkları ile ilgili eleştirilere karşılık olarak yapmak istediklerinden adeta hiç duraksamadan devam ediyor. Yaptıkları yetmiyormuş gibi eleştirilere karşı çok sert cevaplar da veriyor. İşte bunlardan birisi; “Galiba Ezan’ın serbetçe okunmasını ve vicdan hürriyeti üstüne yapılan baskının kaldırılmasını kastediyorlar. Eğer devrim kanunları bugüne kadar halk tarafından benimsenmemişse, jandarma zoru ile yürütülecekse, milli vicdanın hilafına olan bu kanunları kaldırmak demokratik bir idarenin başta gelen vazifesidir. Devrimden çok bahsediyorlar. Hakiki devrim Türkiye’ye şimdi geliyor. Bir milletin kendini ispat etmesi için yapılan hareket gerçek devrimdir. İnsanları sürü olmaktan kurtaran bir yönetim kurmaktayız, demokrasiyi ve halk egemenliğini kuran gerçek devrimi şimdi yapıyoruz” diyor. (Türk Düşüncesi, Haziran, Temmuz, 1959)

Böylece, Mustafa Kemal’in adeta Türk Milli Kurtuluşu Dil’de ve Din’de millileşemezse ulus-devlet kurulamaz düşüncesinin aksine, 1950’lerde gelen siyasal iktidar “demokrasi, vicdan özgürlüğü” söylemleri ile ikbalini dine taviz vermekte buldu. Ve bu konuda taviz üstüne taviz verilerek kendi sonunu da hazırlamaya hummalı bir şekilde çalışarak başladı.

Demokrat Parti'li yıllarda İsmet İnönü Mustafa Kemal'in bu önemli meseledeki çizgisinden taviz vererek Menderes iktidarını TBMM'de destekleyip Arapça Ezan'a yeniden Türk halkını mecbur bırakırken bu konuda taviz vermeyen onlarca ismi saymak mümkün. İşte bunlardan birisi de Falih Rıfkı Atay.

Falih Rıfkı Atay, Çankaya Kitabında o yılları şöyle anlatıyor:

“Atatürk ibadet devrimine ezan ve namazı Türkçeleştirmekle başlamıştı. Gerçekte verdiği ilk emir, ezan ve namaz'ın Türkçeleşmesi idi. Muhafazakarların sözcülüğünü yapan İnönü, Atatürk'e yalvarmış, önce ezanı Türkçeleştirelim, sonra namaza sıra gelir demişti. Arkasından dil ve Kur'an metni meseleleri çıkıp, namazın Türkçeleştirilmesi gecikti. Atatürk sağ kalsaydı, ibadet reformu olacağından da şüphe yoktu.”

Mustafa Kemal'in ümmet'ten ulus yaratma projesinin önemli kilometre taşlarından biri olan Anadoluda İbadet etme düşüncesi 1950'deki Adnan Menderes Hükümeti ile birlikte engellenmiş oldu. Yarım yüzyıldır, çeşitli boyutlarda hummalı bir çalışma ile ve her türlü güçlü finansal destekle bu uğraş devam ediyor. Mustafa Kemal'in dili ve dini millileştirme uğraşı bugün yarım yüzyıllık bir darbeyi yemiş durumdadır. Kendi kültürüne, diline sahip olmak isteyen Türk insanının önünde bu konuda; iki seçenek var. Ya ulusal kimliğine sahip çıkacak kendi ana diline sahip çıkacak. Ya da Arap kültürüne tüm kapıları açacak kendi ulusal kimliğinden yani Türklüğünden vazgeçecek Araplaşacak, Üçüncü bir yol bu konuda yoktur.

İşin ilginç yanı, Menderes, yaptıklarının bedeli olarak Yassıada'yı boyladı, yargılanıp kendisi ile birlikte iki

yardımcısı idam olup diğerleri müebbetle varan hapis cezaları aldı. Yeni bir meclis oluştu. Kurucu Meclis ülke için yeni bir Anayasa yaptı. Ülkede köklü değişimler oldu. Ama her nedense Anadilde İbadet, Türkçe Ezan gibi temel konular hiç anımsanmadı. Bu gelişmeyi son 40 yıllık dönem izledi. 1970 ve 1980’de olmak üzere kendilerini Atatürkçü ilan eden iki askeri müdahale yaşandı. Onlar da bu konuyu es geçtiler. Onlarca hükümet bu zaman içinde kuruldu. Hiç kimse Anadilde İbadeti anımsamadı. Ama işte ne zamanki adeta; “bıçak kemiğe dayandı” o zaman bir ses çıktı. O da sivil kurumlardan değil, ordu kanadından 28 Şubat 1997’de geldi. Bakalım bu yeni girişimin hızı nasıl ne zaman ve kimler tarafından kesilecek. Yaşıyoruz, göreceğiz.

KUR'AN VE ANADİLDE İBADET

Dinler tarihi incelendiğinde görülecektir ki; hiç bir din sadece doğduğu dil ile kalmamıştır. Bu zaten dinlerin doğuş amacına da aykırıdır. Her din hangi dilden, hangi dinden, hangi renkten, hangi cinsiyetten v.s. olursa olsun tüm insanları hedef alarak doğmuştur. Bu çok tanrılı dinler için olduğu gibi tek tanrılı dinler için de geçerlidir.

Bugün; çok tanrılı dinler olan çeşitli dinlerin birer asıl dillerinin olduğunu söylemek olası değildir. Mani dininin, Animizmin, Şamanizmin, Budizm'in, Zerdüş dininin v.s. bu saydığım çok tanrılı dönem denilen dönemin dinlerinin sadece bu kavmin veya şu veya şu kavmin dini demek doğru olur mu? Elbet olamaz.

İlk tek tanrılı din olan Museviliğin kitabı olan Tevrat bile Tanrı tarafından tek dil ile yeryüzüne inmemiştir. Tevrat'ın çoğunluğu İbranice iken, bir kısmı da Aramice'dir. Hatta Tevrat'ın 11. Bölümü'nün başka uluslara seslenilen bölümü olduğu kaynaklarda yazılır. Yani bu bölüm, İbranice ve Aramice bilmeyen kavimlere Tanrı'nın mesajını iletmek için her kavmin anadili ile o kavime seslenmektedir.

Daha sonra Museviliği kabul eden toplumlar Tevrat'ı kendi anadillerine çevirmişlerdir. Örneğin, Hazar Türkleri Museviliği kabul etmişler ve Tevrat'ı anadillerine yani Türkçe'ye çevirmişlerdir. Bugün bile Türkistan'da Türkçe konuşan Museviler bulunuyor. Ayrıca Gagauz Türkleri, Moldavya Cumhuriyeti'nde Türk Hristiyan bir grup olarak varlıklarını sürdürüyorlar. İbadetlerini de Anadillerinde yapıyorlar. Yani Gagauz Türkler: İncil'i Türkçe olarak okuyup, ibadetlerini yapıyorlar. Ama diğer Türkler, İslamı kabul eden Türkler ibadetlerini kendi anadilleri ile

yapamıyorlar. Arapça yapmak zorundalar. Tabi Arapça'yı da bilmiyorlar. Sadece bazı duaları ezberleyerek yapıyorlar. Yaptıkları duanın anlamını ise büyük çoğunluk bilmiyor.

İncil ise, o yıllarda en yaygın dil Grekçe olması nedeni ile Grekçe olarak Hz. İsa'dan sonra toplanmış. Ama bazı bölümleri İbranice'dir. Bugün nasıl ki en yaygın dil bir anlamda İngilizce ise, o dönemde de bu anlamda en yaygın dil Grekçe olduğu için İncil Grekçe imiş. Ama diğer dinler gibi İncil de doğu dini sayılır. Bu nedenle ilk çevrildiği dil; Süryanice olur. Bugün elde en orijinal nüshaların Süryanice olduğunu söyleyen kaynaklar da vardır. Süryanice'den sora İncil Ermenice'ye çevrilir. Latince'ye İncil'in ve Kitab-ı Mukaddes'in çevrilmesi Hristiyanlığın batı ile tanışması ile olur. Bu da Batı Roma İmparatorluğu'ndan sonradır. Diğer Batı dillerine de Latince'den çevrilir.

İncil, Tevrat ve Zebur'un; "Kitabı Mukaddes" diye bilindiğini hatırlatalım. Tabi bu çeviriler sırasında bu söylediklerimiz sadece İncil için değil, Kitabı Mukaddes için söz konusudur.

Hız. İsa, İncil'de; "Benden öğrendiklerinizi anadilinizdeki insanlara öğretiniz" diyor. Mukaddes kitapların Peygamberlerin dili ile yazılsa da Tanrı'nın mesajının halk tarafından anlaşılmasının önemi üstünde durur ve halk anlamadıktan sonra Tanrı'nın mesajının amacına ulaşamayacağını belirterek; her anlamak isteyen toplumun anadiline Kitabı Mukaddes'in çevrilmesini teşvik eder. Bu anlayıştan hareketle; Afrika, Asya ve Amerika'ya misyonerler kanalı ile giden Hristiyanlık bu yörelerde en küçük kabile dillerine bile çevrilir. İncil'in 300-500 kişilik kabilelerin bile anadillerine çevrildiği bilinir. Kitabı Mukaddes'in 1991 verilerine göre 2090 çeşit anadile çevrildiği saptanmıştır.

İslamiyet'i şu veya bu neden ile ama sonuçta kabul eden Türkler ise, yaklaşık 1000 (bin) yıldır hala anadilleri ile ibadet yapamıyorlar. Türkçe sanki din dışı bir dilmiş gibi algılanarak dışlanıyor. Arapça ise sanki Allah'ın dili imiş gibi adeta kutsanıyor, onore ediliyor. Böylece Türk kültürü adeta Arap Haçlı Seferine karşı savunmasız bırakılıyor.

Türk tarihinde Fars ve Arap hegemonyacılığına karşı koyan kişilik olarak anılanlardan birisi de; Karamanoğlu Mehmet Bey'dir. Karamanoğlu Mehmet Bey, Konya'yı Selçuklu'lardan aldıktan sonra; 15 Mayıs 1277'de o günkü koşullarda Fars hegemonyacılığına şu fermanı ile "dur" demiştir. Fermanda; **"Bugünden sonra, divan,dergah ve bârgâhda, mecliste ve meydanda Türkçe'den dil kullanılmayacaktır"** diyerek Selçuklu hegemonyacılığına Fars kültür hegemonyacılığına karşı anadilde konuşmanın bayrağını açarak ülkesinde dil devrimini gerçekleştirmiştir.

Ama ne yazık ki bu gelenek Osmanlı ile ayaklar altına alınmış. Osmanlı Arap dili kanalı ile Arap hegemonyacılığının etkisine terkedilmiştir. Osmanlı adeta biraz farklı bir biçimde ama Arap İmparatorluğu gibi hüküm sürmüştür. Kölelik kurumu, rüşvet kurumu, harem kurumu, kadılık kurumu, hilafet kurumu ve benzer kurumlar ile Osmanlı Bizans ile Arab'ın bir karışımından oluşmuştur.

Bu yabancılaşmaya Karamanoğlu Mehmet Bey'den yaklaşık 650 yıl sonra aynı topraklarda bu kez 1920'lerde Mustafa Kemal "dur" demiştir. Mustafa Kemal: "Türk milletin dili Türkçedir" dedikten sonra;

Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bir de, Türk dili, Türk milleti için mukaddes bir hazinedir. Çünkü, Türk milleti geçirdiği

nihayetsiz badireler içinde, ahlakının, ananelerinin, hatıralarının, menfaatlerinin, elhasıl bugün kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde muhafaza olduğunu görüyor. Türk dili, Türk milletin kalbidir; zihnidir” diyor.

Şimdi ise, Kuran'ın Anadilde ibadete kapalı olup olmadığı yönünden meseleye yaklaşmaya çalışalım. Hristiyanlık örneğinde vermeye çalıştığım gibi, Allah mesajının tüm insanlar tarafından doğal olarak bilinmesini ister. Bunun sağlanması da o mesajın anlaşılmasından geçer. İnsanlar anadillerinde olmayan bir mesajı nasıl anlayıp ona göre davranabilirler. Bunun anlaşılmasının yolu sözkonusu mesaj, kendi dillerinden değilse, başka bir yol ise mesajı anlamak için çevirmektir.

Bu konuda eski Diyanet İşleri Başkanı ve tefsirci dinbilimci Prof. Dr. Süleyman Ateş bakın ne diyor:

“Dilleri başka olan ve Arapça'yı anlamayan müslümanların, Kur'an'ı kendi dillerinde okumaları gerekir. Bu insanların, Arapça Kur'an'ı anlamadan tekrar etmeleri yerine onun, kendi dillerindeki anlamını düşünün düşünün okumaları çok daha iyidir... Her biri bir otorite olan bu sahâbiler, Kur'an'ın, aynı anlamı verebilecek sinonim kelimelerle okunabileceğine fetvâ verdiklerine göre, elbette bir yabancı da, Kur'an'ı kendi dilinde aynı anlamı veren kelimelerle yani çeviri ile okuyabilir. Dili dönmeyen bir Arab'a, Kur'an'ı, kolayca söyleyebileceği başka kelimelerle okuma müsadese verilir de yabancıya bu müsadese verilmez mi? Bir Türk'ün, Arapça öğrenip de Kur'an'ı aslından okuması ve anlaması insanın ömrünü alacak kadar uzun, yorucu bir iştir.”

Prof. Dr. Süleyman Ateş'in bu düşüncesine katılan onlarca yüzlerce dinbilimci ismi ilave edebilirim. Ama buna karşı yine de inatla bir kesim Kur'an'ın anadilde okunmasına

şiddetle karşı çıktığını görüyoruz. Bunların buna karşı çıkmalarının nedeninin sadece; “metnin tam karşılığı” meselesi olmadığını ifade etmek gerekir. Çünkü bu kesim bir yandan Araplar için; “kavmi necip” yani üstün kavim nitelmesi yapıyorlar. Üstün kavim aynı zamanda üstün dil ile konuşur demek anlamına geliyor. Diğer yandan da; Kur'an'ın anlamının sadece kendilerince bilinerek kendilerine toplumsal bir statü sağlama kaygısından kaynaklanıyor.

Bunun sonucu ise, sadece Türkçe'nin küçümsenmesi, aşağılanması, horgörülmesi değil, Arapça dışındaki tüm dil ve ulusların aynı şekilde aşağılanmasıdır. Bu durum Türk insanını sadece aşağılık değil, aynı zamanda komik duruma da düşürüyor. Bilgisayarı İngilizce kullanan, Allah'a Arapça yakaran, dua eden bir Türk'ün düştüğü garip durumu düşünebiliyor musunuz?

Şimdi, Kur'an'da konu ile ilgili ayetleri sizlerle okumak istiyorum. Kur'an'da 12. sure olan YUSUF suresinin ilk ayeti:

“-Elif Lam râ. Tilke âyât-ul-kitab-il-mubin. İnnâ enzel-nahu Kur'ânen Arabiyyen lealle kum ta' kilün.”

Anlamı ise şu:

“-Bunlar gerçekleri açıklayan kitabın ayetleridir. **Biz onu akıl erdiresiniz diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik.**”

Bu ayetin anlamında açıkça görüldüğü gibi; akıl erdiresiniz diye yani. iyi anlayasınız diye size Kur'an'ı Arapça olarak yani, kedi anadiliniz ile gönderdik deniyor. Herhalde Kur'an Araplara değil de başka bir topluma gelseydi onun en iyi anlayacağı dil olan kendi anadilinde gelirdi. Bu durumun anlaşılmayacak bir yanı olmasa gerek-tir.

Bir başka ayette de yine aynı amaç yinelenerek anlatılıyor. Bakınız işte Fussilet Suresi'nin ilk ayeti:

“Hâ ... Mim ... tenzilun minerrahmanirrahim. Kitabun fissulet âyâtuhu Kur'anen ARABİYYEN likavmin ya'lemûn. Beşiren ve neziren...”

Bakalım anlamında ne diyor: “- Bu kitap bağışlayan ve esirgeyen tarafından indirilmiştir. Bu, öyle bir kitaptır ki, **anlaması şart bir kavim için ARAPÇA olarak ayetleri açıklanmış**, sıralanmıştır. Müjdeleyicidir ve uyarıcı, aydınlatıcıdır.”

Gene aynı konu ile ilgili olarak Fussilet Suresinin 44. ayetinde de: **anlamanız için Arapça gönderdik** diyor.

Bunlardan başka; Zuhruf Suresinin 3. ayetinde; “**Biz, düşünüp anlamanız için onu ARAPÇA bir KUR'AN yaptık**” deniyor. Bundan başka, Duhan suresinin 58. ayetinde de; “Biz onu **Kur'an'ı senin diline kolaylaştırdık ki** düşünüp öğüt alsınlar.”

İslam dininde herhangi bir sorunda dinsel konularda ihtilaf olunca birincil olarak başvurulması gereken kaynak Kur'an'dır. Bu tartışılmaz bir şey. Kur'an'da bu konuda açıklık yoksa, sünnet gelir. Ama görüldüğü gibi Kur'an çok açık olarak Arapça Tanrı buyruğunun inmesinin nedenini Araplara indirdiği için, onların anlaması için, Arapça indirdik diyor. Burada görüldüğü gibi anlaşılacak şart sayılıyor. O halde Araplar dışındaki toplumların dinin buyruklarının öğrenilmesinin iki yolu var. Ya her topluluk için, her anadil için bir Kur'an inecekti. Veya bu çeviri ile anlaşılır, bilinir hale kavuşacaktı. Yoksa tüm dünya insanların Arapça öğrenmesi diye bir şart olamaz. Bütün dünyanın Araplaşması istenseydi o bize düşmezdi. O işi Allah gerçekleştirebilirdi.

Demekki Kur'an, kendi mesajının başka dillere çevrilmesine karşı değil, sünnette de böyle bir yasak yoktur. Hz. Muhammet'in sağlığında sahabelerden Selman-i Farisi'nin Kur'an'ın bazı ayetlerini Farsça'ya çevirip İranlılar ibadetlerini anadillerinde yapsın diye onlara göndermişti. Şüphesiz bu iş Hz. Muhammed'in sağlığında ondan habersiz olamazdı. O halde sünnete de aykırı değil. Yine mezhep imamlarının da bu uygulamaya karşı olmadıklarını biliyoruz. Kitabın ileri sayfalarında İmam Azam'ın bu konuda düşüncelerini okuyacaksınız. O halde bu duruma engel olan nedir? Kur'an ve sünnette bu konuda bir engel yoksa, o halde engel, bu kaynakların dışında oluşan ve Allah'ın, Kur'an'ın, dinin emri imiş gibi gösterilme çabasından başka bir şey değildir.

Bu ise, Allah ile kul arasına aracı sokmanın bir biçimidir. Din dili dedikleri Arapça'yı da sadece bu din istismarcısı kesim bilecek ki, bir ayrıcalık elde edebilsin. Tabi bu işin istismarcıları böylece bir üstünlük elde ederek dini halkın bilmesini önleyecekler, böylelikle dinde bir ruhban sınıfı yaratmış olacaklardır. Kur'an'ın buyruklarının halk tarafından öğrenilmesi durumunda, bunlar mesleklerini ve ekmek kapılarını kapatmış olacaklardır. Bu sağladıkları imtiyaz ellerinden alınmış olacaktır. İşte bütün çırpınmaları bundandır.

Hem İslam'ın buyruklarının geniş kitlelerce öğrenilmesine karşı olacaksın. Arap olmayanların veya Arapça bilmeyenlerin İslamı öğrenmemesi için her türlü barikatı kuracaksın. Hem de, bu işi yaptığın için İslam seni ödüllendirip, öbür dünyada cennete gönderecek. Vah Zavallılar vah... Halbuki onlar öbür dünya için değil bu dünyalarının peşindeler. Yoksa bu dünyada İslam'ın bilinmesini engelleyenleri İslam nasıl ödüllendirebilir.

EKLER

TÜRKÇE İBADET VEYA ANADİLDE İBADET*

Türkiye’de Akit adında günlük yayın yapan bir gazete var. Laik ve Alevi kesimi bu tür yayınları pek takip etmez. “Türkçe İbadet” tartışması başladığından beri Türkçe ibadet yapılabilir diye düşünce belirten din adamı, aydın ve yollarını bu işe verip saçlarını beyazlatmış ilahiyatçı akademisyenleri ve eski Diyanet İşleri Başkanlarını bile adeta “kâfir”likle suçlamaktadır. 23.2.1998 tarihli Akit’te Ali Eren adlı yazarın konu ile ilgili bir yazısını okudum. Bu zat-ı muhteremi, bu yılki Ramazan ayında ATV’dek Siyaset Meydanı’ndan “Türkçe İbadet” konulu programdan da tanıyoruz.

İlahiyatçılar Musalla Taşı’nda

Akit’in yazarı “Türkçe İbadet” yapılabilir diyenlere o denli öfkeli ki yazısında; “Herkes gibi İlahiyat hocaları da musalla taşına yatırıldıklarında; Bunu nasıl bilirsiniz? diye cami cemaatine sorulacaktır.” Dedikten sonra Cami cemaatinin düşüncelerine de tercüman olarak tehditler savurarak şöyle diyor: “Cami Cemaatinin kendileri hakkındaki son şahadetlerinin nasıl olacağını derin derin düşünmelidirler. Ve yine unutmamalıdır ki, bu cemaat.dünyadaki şahitliğini ahirette de tekrarlayacaklardır.”

Akit yazarı Ali Eren yazıda isimlerini de verdiği eski Diyanet İşleri Başkanları; Süleyman Ateş, Dr. Lütfi Doğan

* Alevilerin Sesi dergisi, s. 24, Nisan 1998, Almanya.

ve M. Sait Yazıcıoğlu'nu tehdit etmekle kalmıyor. Kendisi adeta ismini verdiği kişileri “*Türkçe İbadette ibadet sayılabilir*” dedikleri için onları “musalla taşı” söylemi ile cehennem tehdidinde bulunuyor. Tabi kendisini kim yerine koyarak böyle yazıyor. Anlamak oldukça zor.

Bu kişinin bu denli kızıp, tehditler savurduğu cehennemlik, kafirlik dediği kimseler ise, gerçekten ömürlerini inandıkları tarzda İslamiyet için vermiş kişiler. Bize göre yaptıkları doğru olabilir veya yanlış olabilir. Ama bu kişiler İslam fıkhnı, Kuran'ı, sünneti, ibadetin nasıl yapılacağını en iyi bilen İslam dünyası içinde bile sayılı kişilerdir.

Bu kişileri bile kafir, cehennemlik gören müslüman gazetenin yazarı Ali Eren'in, laikliği savunanlar ile Aleviliğe ve diğer mezhep ve dinlere inananlar hakkındaki düşüncelerini siz düşünün.

Halbuki; anadilde ibadet konusunda olduğu gibi, namaz, oruç, kible, içki v.s. konularında da İslamiyet'in ilk yıllarında olmayan bir dizi kural sonradan dine girmiş ve dini adeta başka bir yapıya dönüştürmüştür.

Bu değişim, diğer dinler için olduğu kadar İslam için de geçerlidir. Dinler tarihi incelendiğinde görülecektir ki, her dine başlangıcında olmayan, yeni öğeler girmiştir. Dine sonradan karışan bu öğeler zamanla kesinlik kazanıp, dinin esasları arasında sayılmıştır.

Namaz, Oruç, Abdest, Peygamber, Hüda Kelimeleri Farsça Kökenlidir.

Dine sonradan giren bu yeni özellikler dinin başlangıçtaki gerçek biçimi olarak kabul edilmiştir.

Halbuki bu yeni özelliklerin dine dahil edilip edilmemesi için bir çok mücadeleler verilmiştir. Hatta çoğu kez doğru olandan ziyade güçlü olan kendi isteklerini kabul ettirmiştir. Bu durum diğer dinler gibi İslamiyet için de yaşanmıştır. Başta olmayan bir dizi kural sonraki yıllarda değişik dönemlerde İslamiyet'e girmiştir.

Örneğin İslam'ın beş şartından biri kabul edilen oruç, İslam'ın ilk yıllarında farz bile değildir. Kuran 610 yılında iner. Ama 622 yılına dek oruç müslümanlar için farz olan bir ibadet değildir. 622'den sonra müslümanlara oruç farz olunca da tartışmalar çıkmıştır. Çünkü; 622'den önce ölen müslümanlara oruç farz değildir. O sırada ölen müslümanlar bu ibadetten sorumlu değiller. Yine bizde İslam'ın beş şartından bir diğeri olan Zekat'ta 623 yılında müslümanlara farz edildi. Ondan önce farz değildi. Ramazan ve Kurban Bayramı da bu tarihten sonra başlar.

Oruç sözcüğü Türkçe değildir. Arapça da değildir. Oruç sözcüğü Farsça'dır. Farsça "Ruze" sözcüğünden gelmez. Namaz sözcüğü de Türkçe değildir. Üstelik Arapça da değildir. Namaz sözcüğü de Farsça'dır. Arapça'da namaz sözcüğünün karşılığı **Salat**'tır. Salat'ın Türkçe'deki karşılığı ise namaz kılmak değil, dua etmektir. Yani Kuran'da Namaz sözcüğü yoktur. Namaz kılmak da yoktur. Kuran'da Salat sözcüğü var. Onun da Türkçe karşılığı dua etmektir.

"Anadilde ibadet" konusunda Arapça'dan başka dil tanımayanlar namaz, oruç, abdest, Hüda, peygamber, ezan v.s. gibi sözcükleri o zaman niye Arapça kullanmıyorlar. Çünkü bu sözcükler Arapça değil Farsça'dan geçmiştir. Hadi bakalım namaz yerine Salat desinler.

İslamiyetin ilk yıllarında ibadet yapılırken tesbit edilen kible bile bugünkü kible değildir. 610 yıllarından 624

yıllarına dek Hz. Muhammed ibadet yaparken Kâbe'ye değil, Kudüs'e yani Mescid-i Aksa'ya kible olarak dönermiş. Medine'de yapılan ilk caminin kiblesi bile Kudüs'teki Mescid-i Aksa yönüne bakarmış.

Bu yıllarda ibadet için Kudüs'ü kible alınca, Kâbe arka-
da kaldığı için eleştiriler olmuş. Üstelik Museviler de ibadet
sırasında kible olarak Mescid-i Aksa'ya yönelirlermiş.

Kiblenin yönü 624 yılında Kâbe olur. Hz. Muhammet, Beni Seleme Yurdu'ndaki bir camide namaz kılarken kible değiştirilip Kâbe yapılır. Bu nedenle o mescide iki kibleli mescid denir. Çünkü o camide hem Kudüs'e hem de Kâbe'ye yönelik iki kible yeri varmış.

Bu değişimler sırasında çok tartışmalar olmuş. Aynı şeyler içki ve tesettür konusunda da olmuş. İçki yasağı ve örtünmede İslam'ın ilk yıllarında yoktur. Sonradan konmuştur. Bu tartışmalar sırasında bir çok insan İslamiyet'ten ayrılmış. Bu değişimleri: *"Doğru ise neden değiştirdik? O zaman değiştirmek olmaz. Eski yapılan yanlış idiye demek bugüne dek sapık imişiz. Bizi boşuna oyalamışsınız"* gibi eleştiriler gelmiştir. Bu nedenle bir kısım insan İslamiyet'ten ayrılmışlar.

Allah Türkçe Bilmiyor mu?

Şimdi geleyim. herhangi bir dini kabul eden toplumların kendi anadillerinde ibadet yapıp yapamayacakları tartışmasına. Bir kere İslamiyet yaşayan bir gerçek olarak *dünya üstünde görülen ne ilk dindir ne de son dindir. Bu durum sosyolojik ve tarihsel bir gerçek olarak böyledir. Burada niyetleri varsaymıyorum.*

İlk din değildi. Çünkü dünya toplumları uzun bir çok tanrı dinler dönemi yaşadıkdan sonra tek tanrılı dinler ile tanışrlar. Tek tanrılı dinlerin de ilki değil, sonuncusu olduğu varsayılır. Ama İslamiyet'ten sonra da gene tek tanrıya inanan dinler oluştu. Örneğin bunlardan birisi Bahailiktir. Bunu kabul ederiz veya etmeyiz. Ama böyle bir din var.

O halde gerek çok tanrılı dinler döneminde, gerekse tek tanrılı dinler döneminde “yerin göğün yaratıcısı”, “her şeye hükmeden tanrı” yeryüzündeki insanlara, toplumlara ilişkin buyruklarını, mesajlarını tek dilde göndermemiş. Çok tanrılı dinleri bir an devre dışı turalım. İlk tek tanrılı din kabul edilen Musevilik. İbranice gelmiştir. İsevilik ise, Grekçe ve Aramice gelmiş. Arkasından Süryanice'ye, Latince'ye ve daha sonra ise neredeyse tüm dillere tercüme edilmiş ve her ulus ya da milliyet, anadiline çevirerek ibadetini anadilinde yapmak-tadır. bugün; Alman kendi kilisesinde Almanca. Fransız Fransızca, İtalyan İtalyanca ibadet yaparken. Gagauz Türkü de kilisesinde İsa'ya Türkçe dua ediyor

Aynı durumun İslamiyet için de böyle olması gerekirken, bugün Türk ulusal benliğine, anadiline yabancılaşmış bazı kesimler anadilde ibadeti savunmak ile tanrıtanımazlığı özdeş görececek denli Araplaşmış gözüküyorlar.

Halbuki, bu konudaki temel kaynaklara yönelindiğinde durumun böyle olmadığı görölmektedir. O halde en temel kaynağa, Kuran'a bakalım. Bu konuda Kuran ne diyor; Örneğin Yusuf Suresi 2. ayet: “Biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik ki anlayasınız” diyor.

Burada Kuran'ın neden Arapça indiğı gayet açık. Herhalde Arapça'dan başka dil bilmeyen topluma inen bir kitabın İngilizce, Türkçe veya Latince olması olanaksız. Zaten ayette deniyor ki; “Arapça indirdik ki anlayasınız”

Yoksa onu başka dillere sakın çevirmeyin diye bir kayıt yok. Başka bir dilde olsa zaten Araplar anlayamazdı.

Başka bir ayet; Fussilet suresi 44. ayet: “Eğer biz onu yabancı dilde bir Kuran yapsaydık, derlerdi ki: **ayetler, bizim anlayacağımız bir dilde açıklanmalı** değil miydi? Arab’a yabancı söz mü (geliyor)”

Görüldüğü gibi ayette söylenen; Eğer deniyor; Arapça dışında Kuran yapsaydık, Anlayacağımız bir dile çevirin denirdi.

Başka bir surenin konu ile ilgili kısmını okuyalım; Zuhruf suresi 3. ayette: “Biz, düşünüp anlamamız için onu Arapça bir Kuran yaptık.”

Yani, anlamamız ve düşünmemiz için bildiğiniz dil olan Arapça gönderdik deniyor.

Diğer bir surede ise; Duhan suresi 58. ayet: “Biz o Kuran’ı senin diline kolaylaştırdık ki düşünüp öğüt alasın.”

Dua, İbadetin Özüdür

Yukarıdaki Kuran çevirilerini aldığım Süleyman Ateş; “**D**ili dönmeyen bir Arab’a Kuran’ın kolayca söyleyebileceği başka kelimelerle okuma müsadesi verilirden yabancıya bu mücade verilmez mi? Bir Türk’ün, Arapça öğrenip de Kuran’ı aslından okuması ve anlaması, insanın ömrünü alacak kadar uzun, yorucu bir iştir” diyor. Anadilde ibadet ya da Türçe ibadet denirken söylenmek istenen şey, ibadet sırasında Kuran ayetlerinin çevirisinin okunup okunmayacağıdır. Kuran’ın çevirisi ile dua etmeyi kabul edip, ibadet edilemeyeceğini iddia etmek

Kuran'ın amacına aykırıdır. Çünkü Hz. Muhammet'in **“Dua, ibadetin özü, ilğidir”** dediği bilinir. O halde bu mantık tutarsız bir mantıktır.

Sünni İslami yorumda namaz kılmak olarak kabul edilen salat'ın yani dua etmenin Kuran'da sayısı, şekli ve hangi duaların okunacağına ait bir kayıt yoktur. Namaz kılarken okunması gereken metinler gibi bırakalım ayrıntıları genel olarak bile böyle bir kural yoktur. Namazda Kuran'ın şu bölümü okunacaktır gibi bir kayıt yoktur. Namaz sırasında okunacak diye bir kayıt veya işaret Kuran'da yoktur.

İbadet sırasında hangi duaların okunacağı veya ne gibi bir şekil alınacağını Kuran tamamen kişinin tercihine bırakmıştır. Bu da insanlara yaratıcılığa karşı gönüllerinden geldiği gibi dua etmeleri gerektiğini ifade etmektedir.

Ülkemizdeki Hanefi müslümanların namaz kılarken okudukları Fatiha suresi alışkanlığı Şafiiler'de şart değildir.

Şafii Mezhebi kurucusu ve fıkıh otoriteleri; Fatiha suresi-ni doğru biçimde okuyamayacakların bunun yerine başka dua ve zikirler okuyabileceğini belirten fetvalar vermiştir. Bu konuda bir şart olsaydı, İmam Şafii ve ekolü böyle bir fetva verebilir miydi?

Fatiha suresinin namazda okunması Kuran'ın emri değil sonradan oluşmuştur. Farz değil sünnettir. Maliki Mezhebi'nin kurucusu İmam Maliki'de, Fatiha'yı güzel okuyamayanın Fatiha suresinin okunma süresi kadar ayakta durarak okuma görevinin kabul edilebileceği varsayılmıştır.

Kuran'ın, Mümezzil suresinin 20. ayetinde; “Kuran'dan kolay geleni okuyun... Ondan kolay geleni okuyun” gibi düşüncelerin anlamıyla, ibadet sırasında orijinal metni okumada zorluk çekenlere anadillerinde ibadet yapmanın kapısı açılmaktadır.

Görüldüğü gibi, İslam'ın temel kaynağı olan Kuran'da anadilde ibadeti kabul etmeyen bir anlatım, buyruk, görüş olmadığı gibi dolaylı olarak buna işaret eden bir durum da yoktur.

Bu gibi durumlara teolojide **“serbest tavır”** denir. Kuran'da bu konuya **“serbestlik alanı”** vermiştir. Yani açık bir yasağın bulunmadığı durum söz konusudur. Böyle olunca buna dinbiliminde; **“aslolan ibahadır”** denir. Yani böyle durumlarda serbestlik geçerlidir. Çünkü; Kuran da, ibadet sırasında Kuran'ın çevirisi ile ibadet olmaz gibi bir kural koymamıştır. Bu nedenle; bu durumda serbestlik söz konusudur.

Kuran'dan sonra bu konuda başvurulacak diğer temel kaynaklardan biri ise; sünnettir. O halde İslam, Arapça bilmeyen toplumlara gittiğinde bu soruna nasıl bir çözüm getirildi. Arapça bilmeyenler peygamber döneminde anadili ile ibadet yapabildiler mi?

Örneğin, İslam Farsça konuşan toplum olan İran'a ulaştığında. Arapça bilmeyen İranlılar nasıl ibadet yaptı? Bu konudaki ilk ve önemli bir belge Fatiha suresinin Farsça'ya tercümesidir.

Selmani Farisi ve Fatiha Suresi

Selmani Farisi. Fars kökenli, Hz. Muhammet'in çok sevdiği değer verdiği sahabelerden birisidir. Vefatı; 656'dır. Arapça bilmeyen İranlı müslümanlar Farsça ibadet yapıp yapamayacaklarını Selmani Farisi'ye sorduklarında O, Hz. Muhammet'e danışarak anadilleri ile ibadet yapabileceklerini söylemiştir. Bu nedenle Fatiha suresini Farsça'ya çevirmiş ve kendisine başvuran kişilere göndermiştir.

Selmani Farisi'nin Fatiha suresini Farsça'ya çevirdiği tüm İslam kaynaklarınca kabul edilir. O sırada bu işi Hz. Muhammet'e danışmadan yapması ise ihtimal dışıdır. Ehli sünnet inancında sahabelerin tümü güvenilir temel kaynaktır. Sahabeler müctehit durumundadırlar. Onların verdiği her fetva geçerlidir. Sünnettir. Selmani Farisi'nin bu uygulaması yeterli delil kabul edilip, başka hiç bir delil aramaksızın çeviri ile ibadet yapılabileceği kabul edilmesi gerekir. Zaten Hanefi fıkhnın ve mezhebinin kurucusu İmam Azam Ebu Hanife de Kuran'ın çevirisi ile ibadet yapılacağı hükmünü verirken Selmani Farisi'nin uygulamasını örnek almıştır.

İmam Azam Ne Diyor

Bu konuda sünnet kabul edilen başka bir kaynakta Kurtubi ve Razi'nin tefsirlerinde; Hz. Muhamed'in Fatiha suresini güzel okuyamadığını söyleyen bir sahabelesine, dilerse Fatiha yerine başka dualar okuyarak ibadetini yapabileceğini söylemesidir.

Bu nedenle İbni Arabi gibi düşünenler, İmam Azam'ın Fatiha suresini ibadet sırasında farz veya sünnet olarak kabul etmediğini ibadete uyumu v.s. nedenlerle kabul etmiştir, derler.

Kuran'ın çevirisi ile ibadet yapıp yapılmayacağı konusunda ise; Hanefi fıkhnın ya da mezhebinin mutlak müctehidi kabul edilen İmam Azam Ebu Hanife'nin bu konudaki görüşü açık ve kesindir. “Arap dilini bilen ve Kuran'ı güzel bir telafuzla okuyabilenler de dahil, namazında Fatiha'yı tercümesinden okuyanın da namazı geçerlidir”. İmamın bu fetvası, herhangi bir şarta bağlanmamıştır. Mutlak geçerliliği olan fıkhi bir görüştür. Bu mezhep mensupları için genel bir fetvadır.

Hanefi mezhebinin kurucusu İmam Azam'ın bu fetvasına göre, bir müslüman, Arap asıllı olsa veya olmasa Arapça'yı güzel okuyan biri olsa da, isterse Kuran'ın tercümesi ile yani anadili ile ibadetini yapabilir. Bunun için herhangi bir gerekçeye gerek yoktur.

Kuran'da, Hz. Muhammed'in sünnetinde (Selmani Farisi örneğinde olduğu gibi) mezhep imamlarının uygulamalarında görüldüğü gibi, anadilde ibadet yapılması mümkün iken bizdeki bir kısım İslami kesim Hanefi olmalarına karşın anadilde ibadete şiddetle karşı.

Müslümanlara farz ve sünnet olan duruma rağmen anadilde ibadete bu denli karşı olmayı insan anlamakta zorluk çekiyor. Bu kişiler ve çevreler İslam olmayı adeta Arap olmak ile özdeşleştirecek denli kendi anadillerine ve milli benliklerine düşman olarak yetiştirilmişler.

Bu kesimin. Ebu Hanife'nin anadilde ibadet yapılır fetvasına ise, Ebu Hanife'nin öğrencileri olan Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e dayanarak bu fetvasından sonra vazgeçtiğini iddia ediyorlar.

Halbuki böyle bir durum kaynaklarca doğrulanmıyor. Anadilde ibadet konusunda İmam Azam Ebu Hanife'nin öğrencisi olan Ebu Yusuf ve Muhammet ise, Fatiha'yı ibadet sırasında Arapça'yı iyi bilen Arapça okumasını, Arapça'yı bilmeyen veya iyi okumayanların, Fatiha'yı tercümesinden okuyabileceği yönündedir.

Yani; İmam Azam Ebu Hanife ile ilgili iddia doğru olsa bile, İmam Azam iddia edildiği gibi öğrencilerinin görüşünü savunsa bile, öğrencileri de çeviri Kuran ile ibadet yapılacağına karşı değiller. Kaldı ki Ebu Hanife'nin bu görüşünden vazgeçtiği ise doğru değil, tartışmalı bir iddia.

Arapça Allah'ın Dili mi?

Demek ki, İslam'da bir anlamda farz ve sünnet olan Kuran'ın çevirisi ile de yani; herkesin anadilinde ibadet yapabileceği anlayışı, bugün kraldan da kralcı bazı İslami kesimler tarafından hem de İslam adına reddedilmektedir. Üstelik bu düşüncayı savunanlar kâfir olmakla, dinsiz olmakla özdeş tutulmaktadır.

Halbuki, bir ulusun anadilinde ibadet yapması onun ulus olmasının bir gereğidir. **Ümmet olmak ile ulus olmanın ya da kul olmak ile vatandaş olmanın koşullarından biri de ibadetin anadilde yapılabilmesidir.**

Araplar'a “**necip millet**” yani kutsal millet, Arapça'yı kutsal dil veya Allah'ın dili diye topluma empoze etmeye çalışmak, hele bunu bir de Arap olmayan birisi yapıyorsa bu kişi veya toplumsal kesim ulusal kimliğini ve kültürünü kaybetmiş demektir.

Arapça dışında Kuran ile ibadet yapılamayacağını iddia etmek, Allah'ın Arapça'dan başka bir dil bilmediğini iddia etmektir ki; bu da herhalde Allah'ı yüceltmek değil komik bir duruma düşmektir.

İslamiyet'in Anadolulaşması, Anadoluca inanıp, Anadoluca konuşması olan Anadolu Aleviliğine gelince; Aleviliği benimseyen Türkler, Kürtler, Arnavutlar v.s. yani 72 millet anadillerinde ibadet yapmayı insan yaşamındaki su ve ekmek denli gerekli kabul etmişlerdir. Aleviler Allah'ın yeryüzündeki tüm dillerden yapılan duaları duyup anladığına inanırlar. Yeter ki, bu iş **gönülden aşk ile** yapılsın. ”

Türkistan'da, Zalim Haccac ve Horasan Valisi despot Kuteybe ile tanışan Türkler, o günden beri Arap hegemonyacılığına karşı kendi kültürlerini ve anadillerini tüm zor-

balığa karşı savunuyorlar. Selçuklu ve Osmanlı'da Aleviler olmasaydı, bugün Türkçe belki de tarihteki ölü diller müzesine kaldırılacaktı.

Türkler 300 yıl direndikten sonra zor ve baskı ile İslam oldular. Ama onlar Yezid ve Muaviye müslümanlığını değil, Ali ve Ehlibeyt'in onurlu yolunu seçtiler.

İslamiyeti kabul ettiler ama kendi kültürlerinin vazgeçilmez özellikleri olan anadilde ibadetten, kadınlı erkekli ibadetten, kopuz ve bağlamadan vazgeçmediler. Tüm baskılara rağmen Cemini, Semahını, gülbenklerini, nefeslerini anadilde okudular. Dadaloğlu'nu, Karacaoğlu'ı, Pir Sultan'ı, Veysel'i böyle yarattılar.

Fz. Ali'yi canları gibi sevdiler. Uğruna darağaçlarını boyladılar. Ama Araplaşmadılar. Türkçe konuşmayı, nefes söylemeyi, gülbenk okumayı hiç terketmediler. Ama ırkçı, anlamda Türçü olmadılar. 72 milleti bir bellediler.

Dilde ve dinde bağnaz olmamanın bayrağı olan Aleviler; bugün Avrupa'da yaşadıkları ülke insanına kendini tanıtmak için ise, gerektiği zaman cemini, semahını, gülbengini Almanca, İngilizce yapıyor. 72 milleti ayini cemlerinde kucaklamaya çalışıyor:

KUTEYBE, DİYANET ve TÜRKÇE İBADET

Bir TV kanalında, “**Türkçe İbadet**” üstüne yapılan bir tartışma programında, program yöneticisinin sorusu üstüne Diyanet İşleri Başkanı; ıkınarak, sıkınarak düşüncelerini şöyle anlatıyor:

“Efendim Kuran’da bu konuda açık bir ayet yoktur. Ama karşıtı da yoktur. Hadis ve Sünnette de rastlanmıyor. Ama İslam komutanı **Kuteybe** Türkistan fethi sırasında Arapça bilmeyen Farslara Kuran’ı Kerim’in Farsça okunmasına müsaade etmiştir.”

Yani buradan yapılacak çıkarsama Kuran Farsça okunabildiğine göre, Türkçe de okunabilir. Halbuki, mesele sadece Kuran’ın Türkçe okunması ile sınırlı değildir. Kaldığı tartışma konusunun da esası Kuran’ın Türkçe okunabilip, okunmadığı ile sınırlı değildir. Esas konu: Kuran ile Türkçe olarak ibadet yapılıp yapılmayacağıdır. Yani her ulusun kendi ana dilinde ibadetini, Tanrıya karşı görevini yapabilmeyi yapamayacağı sorunu söz konusudur.

Beni şaşkınlığa düşüren durum ise, Diyanet İşleri Başkanı’nın İslam Tarihi’nde, daha önemli kaynakları referans göstermesi gerekirken yani, Kuran ayetlerinden, güvenilirliği tartışılmayan açık hadislerden, dört kıtaya yayılan İslam’ın pratiklerinden, fıkıh bilimcilerden konu ile ilgili referanslar beklerken, onun Türkistan’ı fethi girişirken Türklere yaptığı düşmanlıkları ile dillere destan olan, Türk şehirlerinde taş taş üstünde bırakmayan Türkistan’ın tarihi boyunca tanıdığı gördüğü en zalim ve Türk düşmanı Arap komutanını referans vermesidir.

O halde Kuteybe kimdir. Bu yazı sınırları içinde sizi Kuteybe ile tanıştırmak istiyorum.

Kuteybe, Arap ordularının bitip tükenmeyen Türkistan seferlerinde 705 yıllarında Horasan Valisi'dir. Aynı dönemde kendisi idari olarak Irak Genel Valisi Zalim Haccac'ın komutasına bağlıdır. Genel Vali Haccac bu zalimlik ünvanını yaptığı zulme borçludur. Tarih okuyucuları Zalim Haccac'ı bir ihtilaf nedeni ile mancınıklar kurup Kabe'yi taarruza tutmakla tanır...

Kuteybe, işte bu üne sahip komutana bağlı olarak Türk illerini fethetmek için Horasan'a Vali olarak atanmıştır. Kuteybe Merv'de Türk yurtlarına saldırmak için etkin bir ordu kuruyor ve askerlerine verdiği bir fetvada şöyle diyor: **"Allah kendi dininin aziz olması için size bu toprakları helal kıldı."** Kuteybe, Buhara'yı alırken Türkler'e çok kötü davranır. Şehri sonunda tamamen yakar. Bunun üstüne Kuteybe diğer şehirlere yönelince halk şehri terkeder. Talkan şehrine direnişsiz olarak ve boşaltılmış olarak giren Kuteybe; sırf ibret olsun diye **İbni Taberi**'nin yazdığına göre; "şehrin ahalisi kılıçtan geçirilir. Kuteybe'nin askeri hesapsız adam öldürür."

Tarihçiler diyorlarki, Müslüman askerler bu tek yanlı katliamda Türk öldürmekten yoruludular. Bundan sonra Kuteybe askerlerine daha ibret verici bir vahşet şekli önerir. Tarihçi İbni Dahhak'ın yazdığına göre; halktan geri kalanları ceviz ağaçlarına asmaları emredilir. Bunun üstüne Müslüman askerler zaten kan, kesik baş ve insanların çığlıkları ile inleyen bu şehirde, tanımı imkansız bir zorbalı örneği sergileyerek Talkan şehri halkından geri kalanlar tek tek ağaçlara asılır. Şehre giden yolun 24 km.lik kısmına boydan boya asılan Türkler'in cesetleri korkunç bir orman görüntüsü verir.

Kuteybe, bununla da yetinmedi. Şuman'a girdi

yağmaladı. Taryab şehrinin tamamen yakılmasını emretti. Geçtiği yerlerde tanımsız bir dehşet havası estirdi. Yaktı, kesti, astı ve yağmalayıp, ırza geçerek, esir alarak Türkistan'ı fethetmeye devam etti. Kendilerinden “aman” dileyen bir Türk yönetici Tarhan için Haccac'dan gelen buyruk şudur: **“Mecal vermeyin. Öldürün, zira o Müslümanların düşmanıdır.”** Bunun üstüne Kuteybe, önce Tarhan'ın iki oğlunun satırla başlarının kesilmesini emreder. Acı çeken baba Tarhan'a ise; “Acele etme, onlar ölecek, sıra sana gelecek” der.

Toplanmış halkın gözleri önünde, iki oğlunu ve Tarhan'ı boğazlatır. Arkasından 700 Türk'ün kellelerini tek tek uçurup derilerini yüzdürür. Kesilen başlar ise toplanıp genel Vali Zalim Haccac'a gönderilir.

Gene Harzem'de “dört bin baş” esir alınır ve hepsi öldürülür. Harzem yakılıp yıkılır. Halk kılıçtan geçirilir.

Savaş çıkmasını önlemek isteyen Türk hakanları ile yapılan sözleşmeleri Kuteybe şehir fethedildikten sonra törenle ayaklarının altına alıp çiğner. Arkasından da, **“Kafire verilen söz İslamı bağlamaz”** diye nara atar.

Kuteybe'nin Semerkant'a girerken yaptığı sözleşmenin bir kaç maddesi kendisini tanımak için çok öğreticidir. İşte bazı maddeler: **a)** Semerkant her sene iki milyon ikiyüz bin adet altın ödeyecek. **b)** Otuzbin sağlıklı genç esir alınacak **c)** Tapınaklardaki tüm kıymetli eşya ve mücevherler Kuteybe'ye verilecek.

Semerkant halkının her şeyine el koymaları yetmez. Halk çöle sürülür. O koşullarda yaşamaya dayanamayan halkta kitlesel ölümler başlar.

O sıradaki halife olan Velid ise, Kuteybe'ye yolladığı mektuplarında özetle: **“Müslümanların düşmanları**

Türklere karşı verdiğin çetin mücadelelerinde cihadını bilmekteyiz” diye Kuteybe’yi teşvik etmektedir.

Taberi Tarihi; Enderhiz Vadisi’nde kendilerini savunacak en küçük araçları olmayan esir Türkler’in katledilişini şöyle anlatıyor: 12 bin kişiyi böyle feci bir şekilde kılıçtan geçirdikten sonra, tepeler gibi yığılıp kalan bu kafa, kol ve gövdeler doğru suyun mecrasını değiştirdi. Bu kan nehri ilerdeki bir değirmene ulaşıyordu. En sonunda, bu kanların öğüttüğü unlardan ekmek yapılıyordu ve yeniyordu.

Sadece Cürcan şehrinde Arap komutanların öldürdüğü Türk sayısı 40 bin kişiden fazla olarak tarih kitaplarında geçmektedir.

Yüzbinlerce Türk’ün kellesini uçuran, kitlesel katliamlar yapan, yakan, yıkan, asan, yağmalayan, tecavüz eden, köle yapan bu Türk düşmanı, insan kasabı Arap komutanı Kuteybe’yi Diyanet İşleri Başkanı Türkçe ibadet konusunda bize referans gösterebilmektedir.

Sanki Diyanet İşleri Başkanı bir Ulusal Kurtuluş Savaşı vererek ulusal devletini ve Cumhuriyeti, laikliği kurmuş ülkenin devletinin Diyanet İşleri Başkanı değilde. Suudi Arabistan’ın Diyanet İşleri Başkanı gibi düşünüyor. İşte ulusal yabancılaşma, yozlaşma ve ulusal inkarcılık bu olsa gerektir. Pes doğrusu. Eğer biz 28 Şubatta kendisini ifade eden ülkemizdeki şeriat tehdidini, bu zihniyetteki kişilerle altetmeye çalışırsak vay halimize...

27. 1. 1998, Cumhuriyet

NAMAZ, ORUÇ, İÇKİ TÜRBAN ve ALEVİLİK

Geçmişte olduğu gibi, günümüzde de Alevilik ifade edilir edilmez hemen Sünni müslümanlar tarafından adeta İslamın olmazsa olmaz şartı gibi kabul edilen; beş vakit namazın, otuz gün tutulan Ramazan orucunun, Hac ziyaretinin v.s. Aleviler tarafından yapıp yapılmadığı veya neden yapılmadığı sorgulanır.

Halbuki İslam tarihi incelendiğinde; bugün İslamın şartı olarak kabul edilen bu yaptırımların hiç birisinin İslamiyet'in ilk yıllarında bugün algılandığı gibi algılanmadığı görülecektir.

Bu yaptırımların toplumun bir kesimi tarafından İslamın şartı gibi kabullenmesi için uzun uğraşlar verilmiş. Toplum arasında bu olaylar kavga nedeni olmuş. Ve sonuçta diğer dinlerde olduğu gibi İslamiyet'te önceden olmayan bir dizi kural sonraki tarihlerde ve çeşitli yöneticiler zamanında değişik olaylar nedeni ile dine girmiştir. Buna rağmen bunların dine kabulü sırasında kavgalar olmuş, yeri gelmiş kan akmış, savaşlar çıkmış ve güçlü olan çeşitli alanlarda olduğu gibi bu alanda da galip gelmiş ve savunduğu kuralı kendi kuralı olmaktan çıkarıp dini kural haline getirmiştir.

Sonraki yıllarda gelenler ise, bu kuralları dinin esas kuralı olarak algılamış ve hayatın vazgeçilmez şartı olarak savunmuşlardır. İşte İslamiyet içindeki; namaz meselesi, oruç meselesi, hac ve zekat meselesi, ezan, kible, içki ve kadınların örtünmesi de benzer nedenlerle kurallara bağlanmıştır. Bu adı geçen konularda Aleviler ile Sünniler arasındaki farklı algılama ve uygulama çeşitli tarihsel nedenlerle ortaya çıkmıştır. Hatta bu konularda bırakalım Aleviler

ile Sünniler arasındaki farklı algılamaları, adı geçen herhangi bir konuda Sünniler arasında bile görüşbirliği sağlamak olanaklı görülüyor. Bırakalım tüm Sünnileri onların bir kolu olan Hanefiler arsında bile bu konularda düşünce birliği mümkün görülüyor. Çünkü kaynak bir, sürekin binbir olmuş durumdadır.

Şimdi Alevilik ve Sünnilik gündeme geldiğinde en çok konuşulan namaz meselesinden konuya girelim.

Salat

Günde 5 vakit camide namaz kılınması bugün Sünni müslümanların büyük bir çoğunluğu tarafından İslamın beş şartından biri olarak kabul ediliyor. Ve nerede ise 5 vakit namazını camide kılmayan “dinsiz”, “kafir” olarak görülüyor.

Bu konuda bakalım Kuran ne diyor. Bir kere Kuran’da namaz kelimesi yok. Çünkü namaz kelimesi Türkçe’de değil. Namaz kelimesi Farsça bir kelime.

Türkçe’de namaz kelimesi ile karşılanan kelime Arapça’daki Salat kelimesidir. Salat ise Türkçe’de dua etmek anlamına geliyor. Yani Türkçe’ye Arapça’dan namaz olarak çevrilen kelime Salat’tır. Salat kelimesi ise Arapça’da Salat, Türkçe’de ise dua anlamına geliyor. Bu demektir ki Kuran’da “namaz kılmak” diye bir sözcük yoktur. Kuran’da Salat var. O da, dua etmek anlamına geliyor.

Arapça’dan Türkçe’ye çevrilen Kuran’larda namaz yerine Salat kelimesi konduğunda eğilip doğrularak yapılan ibadet olarak bilinen namaz yerini salata yani dua etmeye bırakması gerekiyor. Dua etmenin de bir şekil şartı yoktur.

Namaz

Kuran'da namazın olmadığını Aleviler yüzyıllardır söylüyorlar. Ama onlar sürekli sapkın olarak algılanıp en ağır cezalara hedef oldular.

Son yıllarda İslamiyet ile ilgili tartışmalar yoğunlaşınca bu konudaki dürüst din adamları da bu ve benzer gerçekleri söylemeye, yazmaya ve her tür baskıya karşın savunmaya başladılar. Bunlardan bir örnek de Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk'tür.

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı da olan Yaşar Nuri Öztürk, "Kuran'ın Buyrukları" adlı kitabında, namazda okunan surelerin adlarını yazdıktan sonra; **"Türkçe'de namaz kelimesiyle karşıladığımız Salat, dua anlamındadır. Kuran, Salâtı vakti belirlenmiş bir farz olarak tanıtmaktadır"** diyerek Nisa suresinin 103. ayetini kaynak olarak veriyor.

Adını verdiğim kitabın aynı sayfasında namaz vakitleri ile ilgili olarak da; **"Kuran, namazın vakitlerini sayı olarak belirtmez"** dedikten sonra bugün uygulanan 5 vakit veya 3 vakit namaz kılmanın sonradan kurallaştığı Kuran'da olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Prof. Öztürk: **"Kuran, namazın rekat sayısından da bahsetmemektedir"** diyor ve bunun da sonraki yıllardaki uygulama ile ortaya çıkıp kural haline geldiğini yazıyor.

Cami

Sevgili Okuyucu,

Kuran'da; namaz gibi camili ibadet biçimi de yoktur. Duanızı, ibadetinizi mutlaka camide yapacaksınız diye bir kuralı Kuran'da bulamıyoruz. Bu kuralda İslam'a daha sonraki yıllarda girmiş bulunuyor.

Bu konuda ise Prof. Öztürk aynı kitabın 20. sayfasında bakın ne yazıyor: **“Kuran, namaz için herhangi bir mekan şartı da getirmemiştir.** Bu cemaatle kılınması şart olan Cuma namazı (Cemaatle kılınan namaz demektir) için de aynıdır. Cuma namazı ile ilgili **“cami”** şartı da sonradan öngörülmüştür.”

Ana okulundan üniversiteye dek okullarda okutulan Din ve Ahlak derslerinde namazda okunacak dualar diye körpe belleklere zorla ezberletilmeye çalışılan Arapça Kuran sureleri ile ilgili olarak bakın İlahiyatçı hocamız ne diyor: “Namaz, Allah’ı anmak ve Kuran’la beraberlik için” kılınıyor demektir. Bu ayet şunu da akla getirmektedir: **“Namaz, Allah’ın zikri için kılınacağına göre, onun içine, Allah’ın adından başka hiçbir varlığın sokulmaması gerekir.”**

Görüldüğü gibi, ibadet sırasında Allah’ın adını anmak yeterli sayılıyor. O nedenle papağan gibi Arapça ezberlemenin hiçbir kerameti yok. Bu Allah’a değil olsa olsa başka amaçlara hizmetten başka bir şey değildir.

Oruç

İslam’ın beş şartından biri kabul edilen oruç ta İslam’ın ilk yıllarında müslümanlar için farz olan bir ibadet biçimi değildir. Namaz gibi oruç da Farsça kökenlidir. Farsça Ruze sözcüğünden gelmedir. İslamiyet’in ilk geldiği yıl olan 610’dan Müslümanların Medine’ye göç etmesi olan 622 yılına dek oruç müslümanlar için farz değildi. Bu arada ölen müslümanlar bu ibadetten sorumlu tutulmamıştı.

Alevilerce tutulan Muharrem orucu ise, o yıllarda da tutulur. Sami uluslardan sayılan Araplar da Muharrem’in 10. günü orucunu açar ve Aşure günü düzenlerler. Bu orucu ve

Aşure gününü Mekkeli'ler gibi Medine'deki Museviler de kutlardı.

Muharrem'in 10. günü; çeşitli tarihsel olaylar nedeni ile de kutsal sayılır. Kabe'nin kapısı o gün ziyaretçilere açılır. Nuh Peygamber'in Tufan'dan kurtuluşu anısına her yılın 10 Muharrem'inde aşure pişirilerek komşularla ve yoksullarla paylaşılır.

Ayrıca, Adem Peygamber'in tövbesinin, İbrahim Peygamber'in ateşten kurtulmasının, Yakup Peygamber'in oğlu Yusuf'a kavuşmasının ve İmam Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesinin tarihinin 10 Muharrem olması nedeni ile Muharrem orucu tutulur.

623 yılından sonra müslümanlara şart koşulan Ramazan Orucu ve Kurban Bayramı'ndan sonra da dileyen Muharrem Orucu'nu da tutmaya devam etti.

Kabe

Namaz kılınırken Kabe'nin yönelinecek yer olması da İslamiyet'in ilk yıllarında şart değildi. Hz. Muhammet'in Mekke'de iken önce Kabe'ye dönüp ibadet ettiği yazılır. Ama Medine'ye göçten üç yıl önce bundan vazgeçmiş, Kudüs'e yani Mescid-i Aksa'ya doğru dönüp secde ederek ibadet yaparmış. Bu uygulama Medine'ye göçten sonra da bir süre devam etmiş. Hatta Medine'de yapılan ilk mescidin kiblesi Kudüs'e Mescid-i Aksa yönüne doğru imiş. İbadet sırasında Kudüs'e yönelindiğinde Kabe arkada kalırmış. Bu durum dedikodu ve rahatsızlık nedeni de olmuş.

Hatta bu duruma Museviler, Hz Muhammet ibadet sırasında bizim mabedimize (Mescid-i Aksa'ya) yöneliyor. Ama dinimizi beğenmiyor diye eleştirilerde de bulunurlarmış. Bu uygulama Medine'de de 2 yıl kadar devam etmiş. Sonra değişmiş.

Kiblenin değiştiği yer olarak kabul edilen Beni Seleme Yurdu'ndaki bir mescidin iki kiblesi varmış. Bu nedenle o mescide iki kibleli mescid anlamında "Mescid-i Kibleteyn" adı verilmiş.

Kible meselesindeki bu değişiklikler nedeni ile bazı müslümanlar Hz. Muhamet'e güvensizlik duyarak İslamiyet'ten bile vazgeçmişler. Müslümanlar; nceki kibleye dönerek kıldığımız namazlar boşa mı gidecek diye Peygamber'i sorgulamaya kalkmışlar. Eski ibadetler doğruyduysa neden değişti. Yanlış ise bugüne dek boşa mı ibadet yapmışız. Biz sapkın mıydık diye yorumlar da yapılır. Hatta eski kibleye dönerek ibadet yaparken ölenlerin durumu tartışılmaya başlanmış.

Bütün bunlara karşın; Bakara suresi 115. ayette; **"Doğuda Batıda yalnız Allah'ındır. O halde nereye dönerseniz dnn, orada Allah'ın yüzü vardır"** diye yazmaktadır.

Bu durumda; İslam'a sonradan giren bir anlayışı, biçimi ze feda eden bir zihniyeti gösteriyor.

Ama buna karşın, yüzyıllardır ibadetlerinde "Kabe" şartı aramayan "Benim Kabem insandır" diyen Aleviler bu doğru yaklaşımı savunmanın bedelini; diğer konularda olduğu gibi bu konuda da ağır bir biçimde dediler ve ödemeye devam ediyorlar.

İçki Meselesi

İslamiyet'in ilk yıllarında içki yasağı da yoktu. Bu yasakta diğer bazı yasaklar gibi sonraki yıllarda İslama konmuş kurallardandır. İslamiyet'in doğuşundan sonra yaklaşık 15 yıl müslümanlar şarap içiyorlardı. Hatta şarabın iyi nimetlerden olduğuna dair bir de ayet gelmiştir. Bu ayet; Nahl Suresi'nde

yer alıyor: “Size hurma ağaçlarının ve **üzüm asmalarının meyvelerinden içiririz. Onlardan müskirat ve iyi rızık yapar, güzel güzel yiyerek beslenirsiniz.** Bunda akli erenler için ibretler vardır.”

Şarap içilmesi, kumar ve benzeri oyunların oynanması ilk yıllarda İslam'da serbesttir. Bu durum Medine'ye göçten sonra da beş yıl kadar böyle devam etmiştir.

İçki ve kumar benzeri alışkanlıklardan şikayetler oluşmaya başlayınca Bakara Suresi'nin 219. ayeti iner. Ve derki; **“Ey Muhammet! Sana şarapla kumar hükmü soruyorlar. Sen de ki bunlarda hem büyük günah hemde insanlar için menfaat var.** Lakin günahları menfaatlerinden büyüktür.”

Bu ayetten sonra günahı menfaatinden çok diye bir kısım halk şarap içmeyi bırakır. Bir süre sonra Abdurrahman b. Avf. bir şölen verir. Konuklar sarhoş olurlar. Sonrada namazı cemaatle kılmaya kalkarlar. Tabi sarhoş sarhoş bu iş hoş karşılanmaz. Çünkü laubali durumlar oluşur.

Bunun üstüne; Kuran'ın TV. 42 ayeti iner. Bu ayette: **“Ey inananlar! Sarhoş iken, söyleyeceğinizi bilecek duruma gelinceye dek namaza yaklaşmayınız”** deniyor.

Bu ayette de görüldüğü gibi bir yasaklama yoktur. Gene içki içenler içmeye devam ediyorlar. Daha sonraki yıllarda da yapılan şölenlerle sarhoş olanlar dövüş, kavga ve olaylar çıkarıyorlar. Benzer bir olay İtban b. Malik'in şöleninde de olur.

Birkaç gün sonra Maide surasi'nin 90. ayeti iner. O ayette denirki; **“Ey müminler! Şarap, kumar, ibadet etmek üzere** dikilen putlar ve fal oyunları, şeytan işlerinden kötü ve murdar şeylerdir; onlardan çekinin, ta ki

kurtuluşa eresiniz. Kesindirki şeytan, şarap ve kumar ile aranızda kin ve düşmanlık sokmaya ve sizi, Allah'ı anmaktan ve namazı yerine getirmekten alıkor. **Artık bunlara son vermez misiniz.”**

Bu surenin 94. ayetinde ise; daha önce bu işleri yapmış olanların affedileceği ifade ediliyor. Bu ayetten sonra şarap içilmesi yasaklanıyor.

Görüldüğü gibi bu yasak tamamen toplumsal zorunluluk nedeni ile başlıyor. Alevi Bektaşî inancında içki; kaldırılabile helaldir. Ehline helaldir. Bunun ölçüsü de çevreye v.s. rahatsızlık verilmemesidir.

Kadınların Örtünmesi

İslamiyet'te örtünme olgusu da; hemen oluşmuş bir özellik değil. O da süreç içinde belli geresinimler nedeni ile gerçekleşmiştir.. İslamiyet'in ilk yıllarında kadınların örtünmesi Kuran emri değildir. Kuran'da kadınların giyimleri ile ilgili ilk ayet İslamiyet'in doğumundan 17 yıl sonra 627 yılında dinsel kural olarak gelmiştir.

Araplar, kadının örtünmesine; tesettür, hicap veya himar diyorlar. Örtü olarak ise; cilbab terimini kullanıyorlar.

Kuran'da; Peygamber eşlerinin dikkat çekmemesine ilişkin olarak şu ayetler yer alıyor: **“Ey Peygamber eşleri! Siz herhangi bir kadın değilsiniz, Allah'tan korkarsınız erkeklerle konuşmada yumuşak davranmayınki yüreğinde çürüklük olan tama etmesin. Sözün iyisini söyleyin” (ahzap Suresi: 32-33)** Aynı surenin devamında, **“kırtı kırtı ziynetlerinizi belli ede ede yürümeyin. Namazı dosdoğru kılın”** diyor.

Arap toplumunda başörtüsü; hür kadınlarla, cariyeleri

(köleleri) birbirinden ayırmak için kullanılan bir giysidir. Bu sadece İslama özgü de değildir. Çünkü, bu durum Sümerler’de, Roma Hukuku’nda Cermen Hukuku’nda ve İslam Hukuku’nda da vardır. İslam Hukuku’nda mal ne ise cariyeye odur. Cariyeler başını örtemez. Ancak hür kadınlar başını örttebilir. Cariyelerin hür kadınlardan ayırt edilmesi gerekiyor. Cariyelerde müslümandır. Ama onların başlarının örtülmesi yasaktır. Müslümanlar Mekke’de iken herkes birbirini tanıyor. O nedenle hür kadınlar rahatsız edilmiyor. Mekke’de Peygamber eşleri ve hür kadınlarda başlarını örtmüyorlar. Ama Medine’de Peygamber eşlerini herkes tanıyamadığı için göçten sonra kadınlar rahatsız ediliyor. Hatta Peygamber’in evinde iken bile eve gelip erkekler kadınları rahatsız ediyorlar. Ahzap suresi 59. ayette kadınlar için; **“Cihbabla-
nınızı (başörtünüzü) omuzlarınıza sarkıtın”** diye gelen ayet Medine’ye göçten sonra Peygamber kadınlarının diğer kadınlardan ayırt edilmesi için gelmiştir.

Yoksa, çok örtünen müslüman, az örtünen müslüman değil gibi bir kural yoktur. Kadınların saçlarının tellerini bile kapatacak şekilde, hatta gözlerini görmeyi engelleyecek kadar örtülmesi sonraki yıllarda ortaya çıkan aşırılıklardır.

Kuran’da bunun dışında çocuk yaşlardaki kız çocuklar gibi. “nikah arzuları kalmamış” kadınlar için de örtünme şartı yoktur.

İşte Nur suresi. 60. Ayet; **“artık nikah arzuları kalmamış, evlattan kesilen kadınların, süslerini göstermek için ortalıkta dolaşmamaları şartıyla örtülerini bırakmalarında kendileri için bir günah yoktur.”**

Görüldüğü gibi günümüzde şeriatı savunan siyasal İslamcı bir kesimin türban nedeni ile çıkardıkları gürültü ile Kuran’daki örtünme örtüşmemektedir.

Bugün yapılmak istenen şey; kadınların örtünmesi demogojisi ile eylem yapan bir avuç din istismarcısının siyasi şovudur. Bu olayın İslamdaki örtünme ile, namus ile hiç bir ilişkisi yoktur. Sadece bu değerler, kendi karanlık amaçları için kullanılmaya çalışılıyor.

Alevi kadını ise, tarihi boyunca hiç bir zaman Tanrı'ya ulaşmanın yolunun giydiği giyside, kullandığı kumaşın metresi ile ölçmemiştir. O bu işi metre ölçüsü ile değil, ancak gönül ile gerçekleşebileceğinin bilincindedir. O nedenle iffe-tini de; giysisinde kullandığı kumaşın metresine orantılayamayacak denli gerçekçi ve aydınlanmacıdır.

Alevilerin Sesi Dergisi, S. 25, Haziran 1998, Almanya

ARAPÇA, İMAM HATİPLER ve TÛRBAN

Bugün ÷lkemizde din eğitimi yada siyasal İslam'ın durumunu göstermek açısından bazı verilere bakmak gerekiyor. İnsanların inançları doğrultusunda ibadet yerlerinin olması doğal gereksinme olarak tarihten beri kabul edilmektedir. Ama kişilerin inandıkları değerlerle kendi vicdanları arasına araçların girip olayı başka mecralara manüpile etmemesi koşulu ile.

Örneğin; her ÷lkede din adamı yetiştiren kurumlar ile diğer çeşitli alanlara eleman yetiştiren kurumlar vardır. İhtiyaçtan fazla üretim yapılırsa bu yapılan üretim hatalı üretilmiştir. Bu durum bir an önce planlanıp düzeltilmeye çalışılır. ÷lkemizde de bazı kurumlarda yetişen eleman sayısı ihtiyaçtan fazladır. Bu durum görülüp engellenmeye çalışıldığı için bu gidişten beklentileri olan kesim bu durumu engellemeye çalışmaktadır. Bunlardan birisi; Kuran Kursları ve İmam Hatip Okullarıdır. Rakamların bize gösterdiğine göre; ÷lkemizde resmi olarak 602 İmam Hatip Lisesi bulunuyor. İmam Hatip Liselerinin kuruluş amacı ise din adamı yani, imam yetiştirmektir. Ama bu okullardan mezun olanlar ihtiyacın çok üstündedir. Bu liselerde 1997 verilerine göre; 495.000 öğrenci eğitim yapıyor. Yıllık bu okullardan mezun sayısı ise; 55.000 civarında oluyor. Yıllık din adamı, imam ihtiyacı ise; 2100 civarında. Yani mezun olan 55 bin imamın 53 bini işsiz kalıyor. Bunların önemli bir kısmı ise kız öğrenci. Sünni İslam'da kadından imam olmuyor. Ama bu okullar yıllardır ısrarla kız öğrenci alıp eğitiyorlar. Üstelik kız okulları veya sınıfları ayrı. Haremlik selamlık şeklinde eğitim yapılıyor.

Peki, kadın imam dini anlayışta yoksa, o zaman neden kadın imam yetiştiren okullarda kız öğrenciler okuyor. Ya bu

okuyanlar kız öğrenciler de imam olabilsin veya kız İmam Hatip Liseleri veya sınıfları kapatılsın. Bu böyle bilindiği halde yıllardır devam ediliyorsa işin içinde başka niyetler var demektir.

İşte, üniversitelerin önündeki Türbanlı öğrenciler bu okulları bitiren öğrencilerdir. Siz öyle bir eğitim sistemi kurmuşsunuz ki, Kur'an Kurslarına kız öğrenci gidecek, ilk orta ve İmam Hatip Lisesini bitirecek ve bütün bu aşamalarda kız olarak İslam olmanın 5 şartından biri gibi başlar örtülecek. Ama 18-20 yaşında üniversite kapısının önünde başını açmaya kalkacaksınız. İşte o zaman olmaz. Bu işi düzeltmenin yolu burası değil. Daha önceki kurumlardaki çarpıklıktır.

Bu yazının devamında; gazetelerden alınan EK'lerde görüleceği gibi ihtiyaç fazlası eleman üreten sadece İmam Hatip Okulları değil. Verilerin bildirdiğine göre; toplam 15 bin Kur'an Kursu okulu bulunuyor. Bunlar körpe beyinlere daha Türkçe okuma yazma öğrenmeden Arapça ezber dualar öğretiliyor. Anlamlar öğretilmeden Arapça sureler çocuklara papağan gibi ezberletiliyor.

Yine bir veriye göre; Türkiye genelinde Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı 71 bin caminin bulunduğu belirtiliyor. Diyanet İşleri Başkanlığı'na verilmeyip dernek ve vakıfların yapıp çalıştırdıkları cami sayısı bu rakamın dışında tutuluyor. Bu verilere göre; 38 ilde cami sayısı okul sayısından fazla bulunuyor. Türkiye'de; ilk orta ve lise sayısı toplam 68.690 iken, resmi cam sayısı 71 bin tane. Bu sayıya mescitler, dernek ve vakıf camileri dahil değil. Başka bir veriye göre; İstanbul en büyük ilimiz ve en gelişmiş en eğitimli ilimiz olmasına karşın; İstanbul'da 1,5 milyon öğrencinin eğitim yaptığı; 1864 okul bulunuyor. Ama cami sayısı 2595

tanedir. bu rakamlar bir şeyler için SOS değil de nedir.

Yine rakamlara baktığımızda; son 50 yıllık hükümetler cami ve İmam Hatip Okulu yapmak için adeta yarışmışlar. Bu konuda rekor ise; Tansu Çiller'dedir. Bu konuda tarihsel sıralama şöyle: Adnan Menderes (8 yılda) 19 imam Hatip Okulu, Süleyman Demirel (11 Yılda) 327 İmam Hatip Okulu. Bülent Ecevit (3 yılda) 33 tane. Turgut Özal (6 yılda) 9 tane. Mesut Yılmaz (2 yılda) 23 tane. Tansu Çiller ise; (3 yılda) 185 İmam Hatip Okulu yaptırmış.

İstanbul'da 1.5 milyon öğrenci 1864 okula sıkıştı. Cami sayısı ise çığ gibi; 33 ilçede 2.595 cami var.

Okuldan çok cami var

8 yıl zorunlu eğitim yasasıyla birlikte okul ihtiyacı her geçen gün artıyor. İstanbul'da ise okul inşaatından çok cami inşaatları yükseliyor. Bu ilin 33 ilçesinde 2595 cami var. Devletin ilk ve ortaokul sayısı ise sadece 1864

İstanbul Müftüsü Selahattin Kaya'nın, Vali Kutlu Aktaş'a verdiği brifinge göre İstanbul'daki cami sayısı 2 bin 595. Bu sayı, 902 bin 617'si ilkokul, 417 bin 835'i ortaokul olmak üzere 1 milyon 320 bin 452 'İlköğretim" öğrencisinin okuduğu bin 864 devlet ilk ve ortaokulundan fazla.

Camilerin İstanbul ilçelerine göre dağılımı ilginç. Camilerin 808'i, 5 ilçede bulunuyor. Fatih 195 cami ile birinci sırada, onu 187 cami ile Üsküdar, 179 cami ile Ümraniye, 142 cami ile Gaziosmanpaşa ve 115 cami ile Beyoğlu izliyor. Fatih dışında, bu ilçelerin belediyeleri RP'li.

(19 Ağustos 1997. Radikal)

İMAM HATİP REKORTMENİ TANSU ÇİLLER

DYP lideri Çiller, "irtica'nın köklerinin geçmişe dayandığını söyleyip özellikle Cumhurbaşkanı Demirel'in başbakanlığı dönemini suçladı, ama süresine göre en fazla İmam Hatip Lisesi onun zamanında açıldı.

Süleyman
DEMİREL
11 yıl
327

Tansu
ÇİLLER
2.5 yıl+8 ay
başbakan
yardımcılığı
185

12 Eylül
dönemi
92

Bülent
ECEVİT
3 yıl
33

Mesut
YILMAZ
2 yıl
23

Adnan
MENDERES
8 yıl
19

Turgut
ÖZAL
6 yıl
9

7 Mart 1997, Radikal

DSP Adana Milletvekili Tuncay Karaytuğ, Türkiye'nin 'Kuran Kursu Haritası'nı çıkardı

15 bin Kuran kursu

ANKARA (UBA) - Türkiye'de 4 bin 994'ü merkezi, 3 bin 604'ü şube olmak üzere toplam 8 bin 598 adet yasal Kuran kursu bulunduğu, bu kurslarda 160 bini aşkın öğrencinin öğrenim gördüğü ortaya çıktı. Devlet denetimi dışındaki yasadışı Kuran kursları ile birlikte, bu sayının 15 bin, öğrenci sayısının ise 190 bine ulaştığı saptandı.

DSP Adana Milletvekili Tuncay Karaytuğ, partisine sunduğu bir raporla Türkiye'nin "Kuran Kursu Haritası'nı" çıkarttı. Rapora göre 1996 dönemi itibarıyla 4 bin 994'ü merkezi, 3 bin 604'ü şube olmak üzere Türkiye'de toplam 8 bin 598 adet Kuran kursu bulunuyor. Yasal olmayan kurslarla birlikte bu sayı 15 bine ulaşıyor. Yasal statüdeki Kuran kurslarında 160 binin üzerinde öğrenci, yaklaşık 7 bin öğreticinin denetiminde öğrenim görüyor. Bu kurslardan mezun olanların sayısı 130 bin olarak saptanırken, hafızlık belgesi alanların sayısının 3 bin 871'de kalması dikkat çekiyor.

"Kuran Kursu Haritası"nda Adana, Ankara, İstanbul, İzmir, Konya, Samsun gibi büyük kentlerde Kuran kurslarının fazlalığı dikkat çekiyor. İstanbul'da 334 kursta 17 bin 332, İzmir'de 132 kursta 4 bin 716, Konya'da ise 330 kursta toplam 14 bin 668 öğrenci eğitim görüyor. Türkiye'de Kuran kursu bulunmayan tek il ise Tunceli olarak gösteriliyor.

Türkiye'nin "Kuran Kursu Haritası"na göre, illerdeki

merkezi kurslar şöyle sıralanıyor: Adana 147, Adıyaman 44, Afyon 84, Ağrı 11, Amasya 56, Ankara 278, Antalya 74, Artvin 11, Aydın 52, Balıkesir 138, Bilecik 16, Bingöl 10, Bitlis 9, Bolu 71, Burdur 42, Bursa 128, Çanakkale 34, Çankırı 30, Çorum 69, Denizli 97, Diyarbakır 19, Edirne 8, Elazığ 46, Erzincan 20, Erzurum 67, Eskişehir 60, Gaziantep 32, Giresun 67, Gümüşhane 31, Hakkari 4, Hatay 78, Isparta 97, İçel 51, İstanbul 334, İzmir 132, Kars 15, Kastamonu 52, Kayseri 90, Kırklareli 15, Kırşehir 24, Kocaeli 69, Konya 330, Kütahya 102, Malatya 43, Manisa 120, K. Maraş 152, Mardin 9, Muğla 27, Mus 10, Nevşehir 76, Niğde 36, Ordu 114, Rize 74, Sakarya 103, Samsun 235, Siirt 14, Sinop 17, Sivas 94, Tekirdağ 18, Tokat 88, Trabzon 135, Şanlıurfa 36, Uşak 39, Van 18, Yozgat 110, Zonguldak 75, Aksaray 34, Bayburt 14, Karaman 29, Kırıkkale 22, Batman 13, Şırnak 3, Bartın 37, Ardahan 8, Iğdır 2.

(Cumhuriyet 16 Mayıs 97)

Türkiye Geneline 68 bin okul, 71 bin cami var

38 ilde camiler okul sayısını geçti

Başbakan Necmettin Erbakan, Taksim ve Çankaya’da cami yapılacağını, Türkiye’nin her yerinin Ayasofya gibi camilerle donatılacağını belirtirken son yıllarda cami sayısı, ödenek yetersizliği nedeniyle 70-80 kişilik sınıflarda eğitim verilmek zorunda kalınan okulları geride bıraktı.

REFAHYOL hükümetinin RP kanadı, Taksim ve Çankaya’ya “ideolojik mesaj içeren” ibadethane vaatleriyle tartışma başlatırken son yıllarda cami sayısı, ödenek yetersizliği nedeniyle 70-80 kişilik sınıflarda eğitim verilmek zorunda kalınan okulları geride bıraktı. Ülke genelinde 68 bin 690 okul bulunurken cami sayısı 71 bine ulaştı. Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın 1995 yılı verilerine göre cami sayısı, okul sayısını geride bıraktı. Türkiye’de ilkökul, ortaokul ve liseler baz alındığında 68 bin 690 okul bulunurken, cami sayısı 71 bine ulaştı. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın 2000 yılına kadar 5 bin cami daha yapılarak sayının 76 bine çıkarılmasını hedeflediği belirtildi. 68 bin 690 okulda yaklaşık 12 milyon öğrenci 80,90 kişilik sınıflarda öğrenim görmeye çalışırken Milli Eğitim Bakanlığı,

ödenek yetersizliği nedeniyle yıllardır sınıf mevcutlarını 40'a indiremedi.

Sınıf mevcutlarının ilk aşamada 50'ye düşürülmesi için 30 bin ek derslik ve 23 trilyon lira, 40'a indirilmesi için de 45 bin ek derslik ve 50 trilyon lira gerekiyor. Başkanlık ve Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre 38 ilde cami sayısı okulu geçiyor. Bu illerdeki cami ve okul sayıları şöyle: Afyon (955-885), Ankara (2 bin 383-2 bin 315), Antalya (1604-1411), Artvin (620-510), Aydın (990-969), Balıkesir (1495-1415), Bilecik (374-335), Bitlis (602-543), Bolu (1695-1246), Burdur (460-428), Bursa (1377-1311), Çankırı (816-581), Çorum (1173-1058), Denizli (1035-935), Diyarbakır (1354-1326), Giresun (1130-937), Gümüşhane (474-402), Kastamonu (2 bin 158-1274), Kayseri (1004-997), Kocaeli (895-752), Konya (2 bin 519-1776), Kütahya (1094-928), Manisa (1479-1434), Mardin (827-782), Nevşehir (440-352), Ordu (1574-1368), Rize (942-649), Sakarya (1064-931), Samsun (2 bin 293-1793), Sinop (957-733), Trabzon (1687-1032), Van (1041-899), Zonguldak (1797-1309), Aksaray (495-471), Karaman (574-336), Batman (494-466), Şırnak (421-377), Bartın (567-433).

(Cumhuriyet, 3. 2. 97)

ALMAN'IN ARAPÇA EZAN TUTKUSU

Zeynep Göğüş

Zaman Gazetesi'ndeki arkadaşlarımı “tebrik ederim”; çok beğenmiş olmalılar ki bir Alman meslektaşımızın Arapça ibadeti savunan yazısını günü gününe tercüme edip yayınladılar.

Frankfurter Allgemeine'de çıkan yazısında şöyle buyurmuş Bay **Wolfgang G. Lerch**:

“Atatürk zamanında da Türkçe ezan uygulaması vardı. Ancak yerinde gerekçelerle Büyük Millet Meclisi 1950 yılında tekrar Arapça ezana geçme kararı aldı.”

Alman gazeteci ezanda Arapça'ya dönüşün gerekçelerini neden yerinde bulduğunu açıklamamakla birlikte, **“kutsal dil”** diye tanımladığı Arapçayı düpedüz kayırmış makalesinde. Yazı şöyle devam ediyor:

“Kuran'ın Arapça versiyonu İslam'ın evrensel mesajını temsil ediyor. Türkçe'leştirme savaşı ise taraftarları tarafından dünyevi, seküler bir İslam mücadelesi olarak görünüyor.”

Almanların Latince yerine kendi dillerinde ibadet edebilmek için verdikleri mücadeleyi sorgulamak bana düşmediği gibi, benim hangi dilde ibadet edeceğim de Alman meslektaşına kalmamış.

Doğrusu insan, **“Ta'n eden dinime barı müselman olsa”** deyişini hatırlamadan edemiyor...

Almanlar gibi ırk milliyetçisi hava yutarak yetişenler için ne ifade eder bilemem; ama bir de **kültür milliyetçiliği** diye bir kavram var ki, **“Kutsal dil”**leri sayesinde Araplar buna sarılıyor.

Birleşmiş Milletler’in dünya tarihini yazmakla görevlendirdiği uzmanlardan biri olan Prof. **Halil İnalcık**, Arapların **“İslam medeniyeti eşittir Arap medeniyeti”** iddiasına dikkat çeker: Nitekim Avrupa Konseyi’nin önyak olduğu bir toplantıya katılan Türk, İranlı ve Berberi delegeler bu yaklaşıma karşı çıktıklarında **“Siz Arapça yazmadınız mı? Onun için hepsini Arap kültürü içinde toplamak gerekir...”** cevabını almışlardır...

Kullanılan alfabenin ve ibadet dilinin önemi işte tam da buradan kaynaklanıyor.

Alman gazeteci vurucu cümleyi yazısının sonuna saklamış, Türkçe ibadet isteyenler hakkında bakın ne düşünüyor Bay **Lerch**:

“Kemalizmin daha önce de yabancıısı olmadığı dar bir milliyetçiliğin, aydınlanma etiketi altında tekrar gündeme geldiği yönünde şüpheler uyanıyor insanda ister istemez. Allah korusun!”

Bu Bay **Wolfgang Lerch** iyi Türkçe bilen, Türkiye’ye gidip gelen bir gazeteci. En iyisi bu kafadaysa, var kıyas edin, almanların geri kalanları kimbilir ne düşüncelerle yaklaşıyorlar Türkiye’ye.

Alman meslektaşın Türkçe ezan talebinden yola çıkarak yaptığı **“Kemalist dar milliyetçilik”** tanımını da doğrusu evlere şenlik.

Sizin o “Allah korusun” deyip, “dar milliyetçi” diye suçlamaya kalktığınız ülkenin insanları, dünyanın bütün ezilen halklarına örnek olan bir **Mustafa Kemal**’i çıkardı.

Bir düşünün bakalım, ya sizin Almanya kimi çıkardı?

Hangi dilde ibadet edeceğimizin derdi, gerçekten de size düşmemiş Bay **Wolfgang G. Lerch**.

Milliyet

TÜRKÇE KURAN TÜRKÇE İBADET

Yunus Nadi

Kuran'ın Türkçe'ye tercümesi yeni bir şey değildir. Türkler İslam dinini kabul ettikten sonra bunların içinde zamanlarına göre hakikaten alim denilecek kadar okumuşların hemen hepsi -maatteessüf çok yanlış bir gidişle- Arap dilini bütün gelenekleriyle öğrenmişlerdi. Arapça'nın en büyük kamusu bir Türk'ün eseridir. Türk alimlerinden birçoğu ilmi eserlerini Arap diliyle yazmışlardır. Arapçada bu kadar, hatta pek çok Arap'ların bilmeyecekleri kadar derinleşen Türkler tabii Kuran'ın manasını da pek iyi biliyorlardı. Kuran üzerine yazılmış en esaslı tefsirler Türk alimlerininindir. Kazi Beyzavi Türk'tür, Zimahşeri Türk'tür.

Türkler Kuran'ı yalnız tefsir etmemişler, tercüme dahi etmişlerdir. Zaten efsir eden tercümeyi haydi haydi başarır. Ne hacet, Kuran üzerine yapılan vaızların hemen hepsi şerhli, tefsirli ve biraz da hikayeli bir tercümeden başka bir şey değildir. Kuran'ın tercümesine dini veya akli hiçbir engel yoktur. Ruhülbeyan ismini taşıyan ve bazı Kuran kitaplarının sahife kenarlarına tabolunan tercüme hayli eskir bir tercümedir.

Hal böyle iken bir nice zaman adlarını ülemayı rüsum denilen birtakım hocalar arasında Kuran'ın tercümesi caiz ve mümkün olur mu olmaz mı, diye bitip tükenmez bir meselelerin dedikoduları vardı. Hiç lüzumu ve yeri olmadığı halde ortaya böyle bir bahis çıkarılmış olması bizde ilmin iyiden iyiye alçaldığı zamanlara tesadüf eder. Padişahların halkı

cehalet karanlığı içerisinde bırakmaktaki menfaatlerinden başka üç beş Arapça kelime öğrenerek kafasına her sarık saranın alim sayıldığı zamanlar bu gibi hezeyanların meydan almış olmasını şimdi pek tabii buluyoruz. Çünkü o vakitler sarıklılık, bir nevi geçim sebebi olmuştu. Sarıklılar kendilerine ekmek veren sarığın pabucu dama atılmak korkusuyla koyu bir taassup içinde herkesi yıldırma meslek edinmişlerdi. Kuran'ın Türkçeye tercümesi de işte onların bu suretle herkesi korkutmak istedikleri işlerden biri idi.

İyi Arapça bilen hoca Kuran'ı okuyarak manasını bana söylüyor muydu söylemiyor muydu? Onun bana anlattığı mana Kuran'ın Türkçeye tercümesi değil de nedir? Ve zaten Kuran nihayet manası anlaşılmayacak bir kitap mıdır? Bilen tercüme etsin ve dikkatle tercüme olunsun, işte istenilecek budur.

Eski tercümelerinden başka on beş yirmi senedir değerli ve selahiyetli bazı zatlar Kuran'ın tercümesine itina ve ihtimam ettiler. Bu suretle ortaya güzel tercümeler çıktı. Bunlar diğer selahiyetli zatlar tarafından tetkik olunarak muvafık bulundu ve böylelikle vaktiyle bazılarının manasız bir taassup ile karıştırdıkları pek tabii bir mesele en tabii şeklinde hallolmuş oldu. Bu tercümelerin çoktan beri basımı da yapılmıştır. Şimdi onları Türkler okuyarak din kitaplarının hükümlerini doğrudan doğruya kendi dillerinde kendileri görüp anlıyorlar ve bundan da pek tabii olarak şahsi zevk buluyorlar.

Vaktiyle bazı hocaların tercümeye neden engel olmak istediklerinin hakiki sebebini yukarıda yazdık. İtiraf olunmayan bu hakiki sebep dışında olarak onlar ortaya Kuran Allah tarafından Arap dilinde mi yollanmıştır, yoksa Tanrı Taala Peygamber'e onun manalarını ilham etmiştir de

Peygamber mi o manaları kendi dilinde ifade eylemiştir diye bir mesele çıkarmışlardı. Bununla maksatları Kuran-ı Kerim gökten böyle inmiştir diyerek kelimesine dokundurmamak tabii. Halbuki ruh ve manasının nerelerden geldiğinden katınazar Kuran'ın malum ve mevcut ifade şekli ile Peygamber'in ağızından çıkmış bulunduğuna şüphe yoktur.

Bu manasız bahis etrafında bizim kendimizin bir hatıramız vardır ki arasına andıkça hala gülmemek elimizden gelmez:

Galatasaray Lisesi'nde din dersleri hocası >**Hafız Refi Ef** isminde bir ihtiyar. Kendisince çok alim. Yalnız kendisinde değil, başkalarınca da öyle olmalı ki hocamız aynı zamanda Şeyhülislamlığın Şeriat Kanunları'nı İnceleme Meclisi azasından. Tufandan sonra yeryüzündeki insanlarla beraber hayvanların da hep Nuh'un gemisine alınanlardan çoğaldığını biliyor. Dünya yüzündeki hayvanların çokluğuna bakılarak bunların hatta birer çiftinin o gemiye nasıl sığmış olacağı insanı tereddüde düşürebileceğinden bizim Hafız Refi Ef bazı hayvanların birçok cinslere meydan verdiğini ve mesela farenin tufanı takiben domuzun burnundan düştüğünü bile biliyor. Hem bu malumat öyle her yerde de yoktur. Tek nüshası kendisinde olan yazma bir kitap bu malumatı içine almaktadır, o da talebesini pek sevdiği için lütfen o kitaba bakarak bize bu cevherleri yumurtluyordu.

Günün birinde hoca nefes nefese, kaşlar çatık gelip kürsüye geçtikten sonra bekledi. Bekledi ki talebe:

- Hayır ola hocaefendi bir keeriniz mi var?

Desinler. Denildi ve o başladı;

- Sormayın çocuklar. Dünden beri hiddetten boğulacak gibiyim.

- Aman hocaefendi?

- Nasıl kızmam efendim. Adına **Şemsettin Sami** denilen bir balkabağı tutup Kuran-ı Kerim'i tercüme etmiş mi? Yalnız bu kadar değil, bu balkabağı Kuran'ı tercüme etmiş, Maarif'e vermiş. Oradaki cahiller bu tercümeyi pek beğenerek aferin demişler, o balkabağını takdirlere boğmuşlar. Tercümenin basılma ve yayılmasına müsaade etmişler. Derken nasılsa bir iz'an sahibi yahu bu tercümeyi bir kere de Şeyhül İslam Dairesi görsün demiş olduğundan kitap bize kadar geldi.

- Okudunuz da fena mı buldunuz hocaefendi?

- Ne okuması?.. Ben öyle şeyi okur muyum hiç?

- E ne yaptınız hocaefendi?

- Ne yapacağım, tercümenin imhasına ve o cahil balkabağının da kışına seksen sopa vurulmasına karar verdim!..

Bu hikaye görüldükten sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun batmaya neden mahkum bulunmuş olduğu bir daha ve daha iyi anlaşılır. Bir cemiyetin içinde ilim ve akıl meseleleri bu kadar hezeyana uğratılacak olursa o cemiyetin manası kalmadıktan başka hayat hakkı da şüpheye düşer.

Bereket versin ki Türk'ün bünyesi sağlamdır ve zaten taassuba bürünmüş o zahiri ilim şekilleri ayrı bir sınıf içinde idi. Asıl Türk halk kitlesi ise iptidai safiyeti ile kendi aleminde yaşayıp gidiyordu. İşte bu cevher şimdi asıl kendi devri olan Cumhuriyet devrinde en doğru yolunu bulmaktadır. Anayasamız gereğince kimse kimsenin vicdani inancına karışamaz. Herkes istediği gibi inanır. Ancak en basit sağduyu icabı olarak nihayet Türk ibadete ait muamelelerinde dahi kendi kalp ve vicdanı gibi kendi dilini kullanmayı tercih edecektir tabii. İçtimai cihetini nazari dikkate alarak bunun böyle olmasını biz de pekala isteyebiliriz.

Yunus Nadi / 25 Ocak 1932

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLARIMIZI NASIL BİLİRSİNİZ?

Ali Eren

Nasreddin Hoca'nın, **“yorulduysak da ayı da kuyudan çıkardık”** dediği gibi, **“Türkçe ibadet”** meselesi ortaya atıldığı için biraz canımız sıkıldıysa da, atalarımızın dediği gibi **“Şerden hayır doğdu”** ve gerçekler ortaya çıktı;

1) **“Türkçe okunarak da namaz kılınabilir”** diyenlerin daha önce bunun aksinisöyleyip yazdıkları anlaşıldı. Kendi eserlerinden belgeler ortaya konuldu. Şimdi dut yemiş bülbüle döndüler. **“Hayır böyle bir şey yazmadık”** diyemiyorlar.

2) İlahiyat Fakültesi profesörlerinin samimi olanlarıyla olmayanları anlaşılmış oldu. Mesela, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi hocalarından **Sayın Hamdi Döndüren** için, **“Allah ondan razı olsun. Dünyası da ahireti de ma'mur olsun”** diye dua eden cami cemaatı, aynı fakültenin diğer bir hocası olan Sayın Yunus Vehbi Yavuz içinde yarı müstehzi bir tavırla **“Yunus Bey ilerde bir ilahiyat fakültesi dekanlığını şimdiden garantiledi”** şeklinde manalı ifadeler kullanıyorlar... *Herkes gibi ilahiyat hocaları da musallaya yatırıldıklarında, “Bunu nasıl bilirsiniz?”* diye cami cemaatına sorulacaktır. İki günlük dünyada, iki kuruşluk menfaat işi uğruna kitaplardaki ifadeleri değişik aksettirenler, *camî cemaatının kendileri hakkındaki son şهادetlerinin nasıl olacağını derin derin düşünmelidirler. Ve yine unutmamalıdır ki, bu*

cemaat, dünyadaki şahitliğini ahirette de tekrarlayacaktır.

3) Bazı eski Diyanet İşleri Başkanları daha iyi anlaşılmış oldu. Bunlardan üçünü hatırlatmak istiyorum.

Süleyman Ateş, Dr. Lütfi Doğan ve M. Sait Yazıcıoğlu.

Önce Süleyman Ateş:

Sayın Ateş, **“Sarhoş olduğunuz zaman ne söylediğini bilinceye kadar namaza yaklaşmayınız”** manasındaki ayeti ele alıp diyor ki:

“Sarhoş, ne dediğini bilmez. Namazda, ne dediğini bilmek lazımdır...”

Bu ayetten **“Herkes namazda ne okuduğunu yani manasını bilmesi lazım”** manası çıkarıyor ki, bu tam bir saptırmadır.

Çünkü:

Burada namaza engel olan, okuduğunun manasını bilmemek değil, sarhoşluktur. Yani ağzından çıkanın ne olduğunu bilmemektir. Peygamberimizin ashabı zaten ayetlerin manalarını biliyorlardı. ayet: **“Sarhoş sarhoş namaz kılınmaz”** demek istiyor, bu kadar.

Kendilerine soralım: Bu ayette, namaza yaklaşılması emrediliyor. Eğer, okuduğunun manasını bilmeyen namaza yaklaşmayacaksa ve bu Allah emriyse, bu emri şimdiye kadar müslümanlardan niçin gizlediniz ve niçin **“Ayetlerin manalarını bilmeyenler namaz kılamazlar”** demediniz?

Diyemezsiniz, çünkü ortamı müsait bulamıyordunuz. Şimdi bulanık hava buldunuz, saptırmanızı layıkıyla yapıyorsunuz.

Biz de sizi biraz tanıtalım da **“Türkçe okunarak**

namaz kılınabilir” diyenlerin nasıl kimseler olduklarını müslümanlar iyi anlasınlar.

Değerli okuyucular, Kur'an-ı Kerim'de **“Yahudiler, Üzeyir Allah'ın oğludur, Hristiyanlar ise İsa Allah'ın oğludur dediler”** buyruluyor. (Tevbe 30) Bunu haber veren bizzat Hz. Allāh... Rabbimizin haber verdiğine göre Yahudiler de Hristiyanlar da Allah'a oğul isnat etmektedirler. Sadece bu nokta bile onların imansız olmalarına sebeptir. Bizimle uzaktan yakından alakaları yoktur.

Biz yoktur diyoruz ama, eski Diyanet İşleri Başkanımız Sayın Ateş ne diyor. Sayın Ateş, Ankebut Sûresi'nin 46. ayetinin mealini verdikten sonra şu notu düşüyor:

“O halde aramızda bir fark yoktur. Bütün ayrılıklar, hayal ve vahimden ibarettir.” (s. 401. cüz. 21 sûre 29)

Kendisine sorunuz: **Tevbe Sûresinin 30'ncu ayeti hayal midir?** Şunu da onun eserlerini basan yayınevlerine sorunuz: Bu ifadeler bulunan kitapları hangi gaye ile basmaya devam ediyorsunuz?

Eski D.İ. Başkanlarından biri de Dr. Lütfi Doğan.

Bu zatı ben taa 1960'lı senelerinden beri, Ankara Müftüsü olduğu yıllarda, Hacı Bayram Camii'nde bir ayağını kürsüden aşağı sallandırarak yaptığı vaazlardan tanırım. Yunus Emre'nin şiirlerini okuyarak kılınan namazın, **“Allah tarafından kabul olunup olunmayacağını bilmediğini”** söylüyor ve ilave ediyor:

“Biz Allah'la kul arasına giremeyiz. Kabul olunup olunmayacağını bilemeyiz.” Sayın başkanımız, bu namazın (!) namaz olmadığını hem söylüyor hem de Yunus Emre'nin şiirleriyle kılınan bir namazın kabul olunup olunmayacağına tereddütlü?

Ali Kırca'nın **“Arapçasını bildiği halde Türkçesini okumayı tercih ederse ne olur?”** sorusuna Sayın Ateş'in verdiği cevap da şuydu: Allah'la kul arasına girilmez.

Kısaca, iki eski başkan **“Türkçe ibadet olmaz”** dememek için **“Allah'la kul arasına girilmez”** cümlesinde birleşiyorlar da, doğrudan birleşmiyorlar.

Gelelim M. Said Yazıcıoğlu'na:

Başkanlığı müddetince her kesime karşı gayet ılımlı hareket eden ve sempati toplayan Sait Bey hakkında ilk şüphem **“İslam Gerçeği”** isimli esere önsöz yazmasıyla başlamıştı. Gerçi suya sabuna dokunmayan bir önsözdü ama, gerçek İslamla alakası olmayan İslam Gerçeği kitabında, gerçek bir din aliminin ismi geziyordu?

Birkaç hafta önce Kanal 7'de Nazlı Ilıcak'ın sunduğu bir programda Prof. İzzettin Doğan'ın karşısında sergilediği pasif tutumuyla, hakkındaki sempatiimizi de şüphelerimizi de ortadan kaldırdı vesselam...

Akit Gazetesi, 23 Şubat 1998

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Prof. Dr. Doğu Ergil - İdeoloji, 1986, Ankara.
- Prof. Dr. Baskın Oran - Azgelişmiş Ülke Milliyetçiliği, 1977,
Ankara
- Prof. Dr. Taner Timur - Osmanlı Toplum Yapısı, 1980,
Ankara
- Prof. Dr. Erol Güngör - Türk Kültürü ve Milliyetçilik, 1980,
İstanbul.
- Prof. Dr. Aydın Taneri - Milliyetçilik Kelime ve Merhumu,
1980, İstanbul.
- Falih Rıfki Atay - Çankaya, 1990, Bates, İstanbul.
- Bilal Şimşir - Türk Yazı Devrimi, 1992, Ankara.
- Ord. Prof. Dr. Zeki Velidi Togan - Umumi Türk Tarihine
Giriş, 1980, İstanbul.
- Prof. Dr. Abdülkadir İnan - Şamanizm, 1992, Ankara.
- Cengiz Özakıncı - Dünden Bugüne Türklerde Dil ve Din,
1994, İstanbul.
- Cemal Kutay - Türkçe İbadet, 1998, İstanbul.
- Hulki Cevizoğlu - Türkçe İbadet, 1998, İstanbul
- Erdoğan Aydın - Türkler Nasıl Müslüman Oldu, 1997,
Ankara.
- İmam Buhari - Sahih-i Buhari, (8 Cilt), 1988, Ankara.
- Prof. Dr. Zekeriya Kitapçı - İslamiyet ve Türkistan, 1988,
Kayseri.
- Prof. Dr. Neşet Çağatay - İslam Tarihi, 1993, Ankara.

- Prof. Dr. Mehmet Eröz - Eski Türk Dini (Alevilik ve Bektaşilik, 1992, İstanbul.
- Dr. Dücan Cundioğlu - Türkçe Kur'an ve Cumhuriyet İdeolojisi, 1997, İstanbul.
- Cüneyt Koryürek - Harf İnkılabının 70. Yılı, 1998, İstanbul.
- Ahmet Hamdi Başer - Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye, 1992, Ankara.
- Prof. Dr. Fuat Köprülü - Türk Edebiyatı, 1992, İstanbul.
- Prof. Dr. F. F. Bruce - İncil Nasıl Yazıldı?, 1979, İstanbul.
- Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk - Kur'an'ın Buyrukları, 1998, İstanbul.
- Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk - Kur'an'daki İslam, 1998, İstanbul.
- Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk, Hürriyet Gazetesi'ndeki Cuma Sohbetleri, 1998.
- Corci Zeydan - İslam Medeniyet Tarihi, 1976, İstanbul.
- Mehmet Akif'in Kur'an'ı Kerim Tefsiri ve Hutbeleri, 1976, İstanbul.
- Ord. Prof. Dr. Enver Ziya Karal - Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe, 1994, Ankara.

Dergiler

Terakki Gazetesi - Ebuzziya Teyfik

Tanin Gazetesi - Hüseyin Cahit Yalçın

Milli Mecmua - Fuat Köprülü

Ülkü Dergisi - Fuat Köprülü

Tarih ve Medeniyet - Türkçe İbadet Yine Vizyonda, Nisan
1998

Türk Yurdu - Prof. Dr. Z. Velidi Togan

“Müslümanların hepsi cahil; Arab’ı cahil, Türk’ü cahil, Kürd’ü cahil, Arnavud’u cahil...Hepsi cahil...”

“Dünya dünya olalı, gafletin, cehaletin, körlüğün, sağırlığın bu mertebesi ne görülmüş ne işitilmiştir.”

“Biz cehaletimiz yüzünden dini bu hale getirdik. Din de bizi bu hale getirdi. İslam dini bir miskinlik dini oldu.”

MEHMET AKİF ERSOY

“Bir ülke ki camiinde Türkçe ezan okunur Köylü anlar manasını namazdaki duanın Bir ülke ki mektebinde Türkçe Kur’an okunur Küçük, büyük herkes bilir buyruğunu Hüda’nın Ey Türkoğlu, işte senin orasıdır vatanın.

ZİYA GÖKALP

“Araplar’ı üç nedenle sev: Çünkü ben bir Arab’ım, Çünkü Kur’an Arapça’dır ve çünkü cennet sakinleri Arapça konuşurlar.”
“Araplar’ı sevmek imandır. Onlardan nefret etmek ise imansızlıktır.”

Hadis-i Şerif’ten

“ ...

Mustafa Kemal;

- Evet ama, Kur’an-ı Kerim Arabistan’da, Arap milletine kendi dili ile hitap ediyordu. sorarım size, Allah yalnız Araplar’ın Allah’ı mıdır?

- Hayır efendim, Cenab-ı Hak Rabb’ül Alemdir!..

- O halde...”

ISBN 975-6954-05-X

